

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Monika Oliveriusová

PRÁVNÍ POSTAVENÍ RODIČŮ DÍTĚTE PŘI JEHO OSVOJENÍ

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Senta Radvanová, CSc.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 21. března 2013

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze dne 20. března 2013

.....

Monika Oliveriusová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí diplomové práce doc. JUDr. Sentě Radvanové, CSc., za cenné rady, podněty a odbornou konzultaci.

Obsah:

Úvod	1
1 Vymezení základních pojmů	2
1.1 Dítě	2
1.2 Rodiče dítěte.....	3
1.2.1 Určení mateřství	3
1.2.2 Určení otcovství	5
1.3 Rodina	6
1.5 Náhradní rodinná péče	8
1.5.1 Pěstounská péče	9
1.5.2 Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby	11
1.5.3 Poručenství	11
2 Osvojení	13
2.1 Pojem osvojení	13
2.2 Typy osvojení	16
2.3 Podmínky osvojení	19
2.3.1 Podmínky stanovené pro oba typy osvojení	19
2.3.2 Podmínky stanovené pro nezrušitelné osvojení	29
2.5 Zrušení osvojení.....	32
2.6 Právní následky osvojení	33
2.7 Tendence ovlivňující osvojení	34
3 Právní postavení rodičů dítěte při jeho osvojení	36
3.1 Souhlas s osvojením	36
3.1.1 Souhlas přímý	37
3.1.2 Odvolání přímého souhlasu k osvojení.....	40
3.1.3 Blanketní souhlas k osvojení	42
3.1.4 Odvolání blanketního souhlasu	43
3.1.5 Souhlas nezletilého rodiče	47
3.1.6 Souhlas dítěte s osvojením	48
3.2 Výjimky z podmínky nutnosti souhlasu	49
3.2.1 Nezájem před novelou zákonem č. 401/2012 Sb.	50
3.2.2 Nezájem po novele zákonem č. 401/2012 Sb.	52
3.3 Právní postavení rodičů dítěte při přeměně osvojení	53
3.4 Dítě a znalost jeho genetického původu.....	54
3.5 Utajený porod	55
3.5.1 Baby-boxy	58
3.5.2 Utajený porod ve francouzské právní úpravě	59
4 Procesní postavení rodičů dítěte	61
4.1 Řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k osvojení.....	61
4.2 Řízení o osvojení	63
5 Nový občanský zákoník.....	65
5.1 Dvanáct let prací nad rekodifikací... ..	65
5.2 Právní úprava osvojení	66
5. 2. 1 Osvojení zletilého	69

5. 3 Souhlas rodiče s osvojením	70
Závěr	73
Seznam zkratk	75
Použitá literatura	76
Seznam příloh	85
Příloha č. 1 :	86
Příloha č. 2 :	88
Název práce v anglickém jazyce	92
Resumé.....	93
Klíčová slova	95

Úvod

Rodina jako základní jednotka společnosti plní nezastupitelnou funkci ve vývoji dítěte. Osvojení je institem náhradní rodinné péče, který nahrazuje nejlépe přirozený vztah mezi rodiči a dětmi. Dochází jím k přijetí cizího dítěte za vlastní. Jedná se především o záležitost statusovou, neboť v důsledku konstitutivního rozhodnutí soudu se mění poměry mezi osvojencem, osvojitelem a biologickým rodičem. Historie tohoto institutu sahá až do římského práva. Ne vždy ale osvojení plnilo funkci náhradní rodinné péče a sloužilo spíše účelům majetkovým. Tento institut má celospolečensky velký význam. I přes jeho dlouhou historii dochází k neustálemu vývoji. V souvislosti s vývojem společnosti dochází k odsouvání založení rodiny do vyššího věku a s tím související zvyšující se neplodnosti manželských párů. Z toho důvodů zájem o osvojení stoupá. Dlouhodobě je velký převis žadatelů o osvojení oproti počtu osvojitelných dětí. Počet dětí vhodných k osvojení naopak klesá, neboť se rodí čím dál méně nechtěných dětí.

Cílem mé práce je analýza účinné právní úpravy postavení rodičů dítěte při jeho osvojení. Tato problematika je velmi aktuální vzhledem ke schválení nového občanského zákoníku, který nabude účinnosti k 1.1.2014. Souhlas k osvojení představuje úzkou výseč institutu osvojení, ale za to výseč naprosto zásadní. Zameřím se na nejdůležitější změny, kterými prošly jednotlivé instituty osvojení. Neopomenu odborníky diskutovanou problematiku utajených porodů a baby-boxů. Nastíním některé problematické otázky, na které odborníci nezastávají jednotný názor. Cílem mé práce není postihnout komplexně osvojení. Nebudu se proto věnovat otázkám výběru osvojitelů ani zprostředkování osvojení. Práci budu prokládat judikaturou zejména Nejvyššího soudu a Ústavního soudu, která tento institut formuje. Dále budu čerpat z odborné literatury, publikovaných článků, důvodových zpráv a elektronických zdrojů. Formální úprava práce vychází z normy o dokumentaci číslování oddílů a pododdílů psaných dokumentů ČSN ISO 2145.

1 Vymezení základních pojmů

Před přistoupením k vlastnímu tématu práce považuji za nutné vymezit základní pojmy, s kterými bude dále pracováno. Jde o pojmy – dítě, rodiče dítěte, rodina. Dále pojednám o náhradní rodinné péči a jejích jednotlivých formách v porovnání s osvojením.

1.1 Dítě

Náš právní řád neobsahuje univerzální definici pojmu dítěte. „*Právní úprava používá pojem dítě v různém smyslu, především ve vztahu předkové (ascendenti) a potomci (descendenti). Samostatně je upraveno právní postavení dítěte jako osoby od narození do nabytí zletilosti.*“¹ Při vymezení pojmu je tedy třeba vycházet z vymezení zletilosti v občanském zákoníku². Podle § 8 odst. 2 OZ se zletilosti nabývá dovršením osmnáctého roku věku. Tohoto věku je dosaženo počátkem dne narození, tedy dne, který se číslem a měsícem shoduje se dnem, kdy se člověk před osmnácti lety narodil. Ve výjimečných případech je možno nabytí zletilosti dříve a to uzavřením manželství osobou starší šestnácti let, k čemuž je potřeba přivolení soudu. Podmínkou jsou důležité důvody a soulad se společenským účelem manželství podle § 13 odst. 1 ZoR³. Tímto způsobem nabytá zletilost trvá i v případě zániku manželství.⁴

V oblasti mezinárodních dokumentů je Česká republika vázána Úmluvou o právech dítěte (dále jen „Úmluva“)⁵, která pro své účely definuje pojem dítěte v čl. 1 takto: „*Dítětem se rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.*“ Definice se jeví v několika ohledech nedostatečnou, což bylo způsobeno názorovými neshodami tvůrců Úmluvy. Nestanoví, v kterém okamžiku vzniká nový život, tedy neurčuje počátek dětství. Navrhovány byly jak koncepce vzniku dětství k okamžiku narození, tak k okamžiku početí. K vymezení maximální hranice

---

¹ HENDRYCH, Dušan et al. *Právní slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

² Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen občanský zákoník).

³ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o rodině).

⁴ HENDRYCH, Dušan et al. *Právní slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

⁵ Úmluva o právech dítěte, Sdělení MZV č. 104/1991 Sb., o přijetí Úmluvy o právech dítěte.

dětství určuje Úmluva věk osmnácti let, což dává smluvním stranám širokou možnost posunout hranici zletilosti na ranější věk.⁶ V souladu s Úmluvou vymezuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí⁷ ve svém § 2 dítě takto: „*Pro účely tohoto zákona se dítětem rozumí nezletilá osoba*“.

Spodní hranice věku dítěte je určena narozením. Není možno osvojit dítě počaté, ale dosud nenarozené (nascitura), neboť by nemohla být splněna podmínka preadopční péče a dosažení jednoho roku věku dítěte v případě nezrušitelného osvojení.⁸

V souvislosti s osvojením je často veřejností užíván termín „právně volné dítě“, a to i přesto, že jde o termín, který náš právní řád nezná. „*Pod termínem tzv. právně volné dítě je tak nutné chápat dítě, jehož osvojení právní řád připouští.*“⁹

1.2 Rodiče dítěte

Rodiči dítěte rozumíme matku a otce dítěte. Určování rodičovství je problematika značně obsáhlá a její rozbor není předmětem této práce, proto provedu jen stručný nástin zákonného vymezení.

1.2.1 Určení mateřství

Určování mateřství bylo až do přijetí novely č. 91/1998 Sb.¹⁰ ovládáno římskou zásadou „*mater semper certa est (matka je vždy jistá)*“. Případné rozpory mezi matkou uvedenou v rodném listu a matkou, která dítě porodila, byly řešeny statusovou žalobou dle § 80 OSŘ¹¹, kterou lze mateřství určit i popřít. „*Žena, která porodila, byla vždy totožná s matkou biologickou-genetickou.*“¹²

---

⁶ BAYEROVÁ, Monika. Osvojení v mezinárodních dokumentech. *Právní rozhledy*. 1999, č. 7, s. 394.

⁷ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o sociálně-právní ochraně dětí).

⁸ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva*. Praha: C. H. Beck, 1999. S. 132.

⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Kauza tzv. právně volné dítě. *Právní rozhledy*. 2004, č. 2, s. 52-57.

¹⁰ Zákon č. 91/1998 Sb., ze dne 3. dubna 1998, kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů (dále jen velká novela).

¹¹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen občanský soudní řád).

¹² SKÁCEL, Jindřich. Est mater semper certa?. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 6.

V souvislosti s pokrokem v lékařské vědě, zejména v oblasti asistované reprodukce, se ukázalo nutností vymezit určování mateřství zákonem.¹³ Stalo se tak již zmiňovanou novelou, kterou byl vytvořen § 50a ZoR následujícího znění: *“Matkou dítěte je žena, která dítě porodila“*. Ustanovení je kogentní povahy a nelze tedy uvažovat o jakékoli smluvní úpravě daného statusového právního vztahu. V roce 1986 byl prvně realizován přesun oplodněného vajíčka ve stádiu embrya do dělohy jiné ženy s tím, že po porodu dítě odevzdá poskytovatelce embrya. Jedná se o surogační mateřství.¹⁴ Surogační mateřství není v našem právním řádu nikterak upraveno a není tedy ani zakázáno. Je ovšem třeba upozornit na to, že jakákoli smlouva uzavřená mezi poskytovatelkou vajíčka a matkou hostitelkou o předání dítěte je právně nevymahatelná. I přesto k surogačnímu mateřství v praxi dochází a existuje u nás i klinika, která jeho provedení veřejně nabízí.¹⁵ Nový občanský zákoník přebírá současnou koncepci, když stanoví v § 775 NOZ *„matkou dítěte je žena, která dítě porodila“*, surogační mateřství zmiňuje v § 804 NOZ v souvislosti s osvojením, které je v tomto případě povoleno i mezi osobami příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. Tato problematika má rozsáhlé etické, psychologické i sociální aspekty a vyvolává nutnost zamyšlení se nad morální stránkou věci.¹⁶

---

¹³Důvodová zpráva k zákonu č. 91/1998 Sb., ze dne 3. dubna 1998, kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů [online]. [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t012800a.htm>

¹⁴ SKÁCEL, Jindřich. Est mater semper certa?. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 6.

¹⁵ Klinika reprodukční medicíny a gynekologie ve Zlíně.

[online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://www.crmzlin.cz/24903-surogatni-materstvi>

Ředitel kliniky MUDr. David Rumpík se vyjádřil ve sdělovacích prostředcích k 21. 7. 2010: *„V tuto chvíli můžeme říci, že se z náhradního mateřství, které bylo u nás provedené, narodilo dvacet dětí a více než sto dalších párů máme v péči.“*

[online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://nahradni-materstvi.webnode.cz/news/nahradni-matky-porodily-uz-i-u-nas-desitky-deti/>

¹⁶ K dané problematice z řad odpůrců surogačního mateřství například:

HONZÁK, Radkin. Děloha není futrál na dítě. In: [online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/radkin-honzak.php?itemid=8997>

HONZÁK, Radkin. Děloha na leasing - proč jsem proti. In: [online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/radkin-honzak.php?itemid=7403>

Z řad zastánců jde například o práci:

SKÁCEL, Jindřich. Est mater semper certa?. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 6.

1.2.2 Určení otcovství

Určování otcovství je podle římské zásady „pater semper incertus est (otec je vždy nejistý)“ ovládáno třemi vyvratitelnými právními domněnkami otcovství, které se uplatňují v zákonem stanoveném pořadí. První domněnka svědčí manželovi matky. Tato konstrukce vychází ze skutečnosti, že právní otcovství se zpravidla shoduje s otcovstvím biologickým. Podmínkou je, aby se dítě narodilo v manželství, popřípadě do uplynutí třístého dne po zániku manželství. „Právní stav založený zákonnou domněnkou otcovství manžela matky dítěte podle § 51 zák. o rod. brání tomu, aby bylo určeno otcovství k témuž dítěti“.¹⁷ Druhá domněnka otcovství se uplatní, pokud otcovství nelze určit podle první domněnky, ať již proto, že žena není provdána, či proto, že se dítě narodilo po třístém dni po zániku manželství. Dle § 52 ZoR se za otce považuje muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů, učiněným před matričním úřadem nebo soudem (nezletilý rodič činí prohlášení výhradně před soudem). Na základě třetí domněnky je za otce považován muž, který s matkou souložil v tzv. rozhodné době, od které neuplynulo od narození dítěte méně než sto osmdesát a více než tři sta dnů. Pokud otcovství není vyloučeno závažnými okolnostmi. Tato domněnka je v dnešní době již překonaná, neboť metoda analýzy DNA umožňuje přesné stanovení otce dítěte. Nelze proto vycházet ze samotného faktu pohlavního styku, pokud je nám známa metoda stanovující otcovství najisto.¹⁸ Tuto problematiku řešil Ústavní soud ve svém nálezu I. ÚS 987/07, ve kterém vyjádřil: „...lze-li biologické otcovství určit s jistotou, pomocí analýzy DNA, nemá striktní výklad § 54 odst. 2 ZoR místo.“¹⁹

---

¹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 12. 10. 1965, čj. 5 Cz 91/65.

¹⁸ FRINTOVÁ, Dita a Ondřej FRINTA. Význam analýzy DNA: nad jedním nálezem Ústavního soudu. In: *Náhradní rodinná péče - představy a skutečnost: (realita a východiska v ČR) : kolokvium II.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 22-25. Sborníky, č. 45.

¹⁹ FRINTOVÁ, Dita a Ondřej FRINTA. Význam analýzy DNA: nad jedním nálezem Ústavního soudu. In: *Náhradní rodinná péče - představy a skutečnost: (realita a východiska v ČR) : kolokvium II.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 23. Sborníky, č. 45.

1.3 Rodina

Na rodinu můžeme nahlížet pohledem sociologickým, psychologickým a právním. Sociologický slovník vymezuje rodinu jako „*původní a nejdůležitější společenskou skupinu a instituci, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou*“²⁰ nebo též jako „*formu dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti*.“²¹ Občanský zákoník ani zákon o rodině pojem rodiny nedefinuje na rozdíl od Všeobecného zákoníku občanského z roku 1811, který v § 40 vymezil rodinu „*jako vztah mezi prarodiči a všemi jejich potomky*“²² Pojem „rodina“ se vyskytuje již v názvu samotného předpisu, tedy zákona o rodině, na rozdíl od dřívějšího zákona o právu rodinném.²³ Proti názvu byly uplatňovány námitky z důvodů jeho nepřesnosti, neboť se nejedná o zákon o rodině, když rodina sama o sobě není subjektem právních vztahů a zákonná úprava navíc daleko přesahuje rámec rodiny.²⁴

Pojem rodiny v právním smyslu při absenci legální definice tedy vymezíme skrze osoby blízké, tak jak je definuje § 116 OZ „*osobou blízkou je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel, partner, jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní*“ Kdo je považován za člena rodiny, vymezila soudní praxe při výkladu § 630 OZ a jím použitého pojmu „člen rodiny“. Objevili se jak zastánci restriktivního výkladu, kteří za členy rodiny považovali pouze manžela, rodiče a děti, tak zastánci extenzivního výkladu, kteří do pojetí členů rodiny zahrnuli i další příbuzné v řadě přímé (prarodiče, vnuky, pravnučky) a sourozence. K tomuto širšímu pojetí se přiklonila soudní praxe s odůvodněním, že „*všechny tyto osoby zaujímají*

---

²⁰ PETRUSEK, Miloslav et al. *Velký sociologický slovník: 2. svazek*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 940.

²¹ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, s. 206.

²² Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský.

²³ Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o právu rodinném).

²⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 25

v systému českého práva postavení osob, které jsou si vzájemně nejbližší.²⁵
„Příbuzní v řadě přímé patří mezi členy rodiny ve smyslu § 630 OZ.“²⁶

Významný mezinárodní dokument Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod deklaruje²⁷ ve svém čl. 8 právo na soukromý a rodinný život a v čl. 12 právo uzavřít manželství. Pojem „rodinný život“ se dle judikatury Evropského soudu pro lidská práva „neomezuje jen na vztahy mezi rodiči a nezletilými dětmi, nýbrž zahrnuje i vztahy vzdálenějších členů rodiny.“²⁸ Poskytuje stejnou ochranu rodině založené manželstvím a rodině nemanželské.²⁹

Tradičně bylo se založením rodiny spojováno manželství, pro což svědčí formulace §1 odst. 2 ZoR „hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí“. Vývoj české rodiny v letech 2000 – 2011 sleduje trendy charakteristické pro dekádu 1989 - 1999³⁰, tedy i nadále se zvyšuje věk vstupu do prvního manželství (v roce 2011 činil 32,2 let u mužů a 29,6 let u žen), průměrný věk matek při narození prvního dítěte dosáhl 27,8 let, míra rozvodovosti stoupá (v roce 2011 se rozvedlo 46,2% párů manželů, v roce 2010 dokonce celých 50%), dochází k velmi prudkému nárůstu počtu dětí narozených mimo manželství (v roce 2000 se mimo manželství narodilo 21,8% dětí, v roce 2011 již 41,8%). Za posledních dvacet let se počet těchto dětí téměř zpětinásobil (v roce 1990 šlo o 8,6% dětí), což považuji za jasný odraz názoru společnosti na tradiční rodinu a manželské soužití, od kterého se čím dál více partnerů odklání. Můžeme jen odhadovat, jaký vliv bude mít tento trend na psychický vývoj dětí a jaké vzorce chování si do dalšího života ponесou. Mám za to, že dítě potřebuje ke svému zdravému vývoji úplnou rodinu a fakt uzavřeného manželství dodává pocit jistoty.

---

²⁵ ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník I, II*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 633,634.

²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. dubna 2003, sp. zn. 33 Odo 134/2003.

²⁷ Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění pozdějších protokolů (sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.)

²⁸ Rozsudek ESLP ze dne 9. 6. 1998, Bronda v. Itálie.

²⁹ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva*. Praha: C. H. Beck, 1999, předmluva.

³⁰ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva*. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 5.

Vybrané demografické statistické údaje demonstrující změny v průběhu let					
Rok	1990	1995	2000	2005	2011
Průměrný věk matky při narození prvního dítěte	22,5	23,3	24,9	26,6	27,8
Úhrnná plodnost	1,893	1,278	1,144	1,282	1,427
Umělá přerušeni těhotenství	111 268	49531	34 623	26 453	24 055
Děti narozené mimo manželství v %	8,6	15,6	21,8	31,7	41,8
celkový počet	11 167	14 947	19 792	32 409	45 421
Úhrnná rozvodovost v %	38	38,4	41,4	47,3	46,2
Průměrný věk svobodných ženichů	24,6	26,7	28,9	30,8	32,2
Průměrný věk svobodných nevěst	21,8	24,6	26,5	28,1	29,6

Zdroj: ČSÚ

1.5 Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče je náhradní péčí rodinného typu, jejímiž formami jsou osvojení, svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče, pěstounská péče a poručenství za předpokladu osobní péče poručníka o dítě ve své domácnosti. Druhou formou náhradní péče je péče ústavní, která se dělí na prostou ústavní výchovu a výchovu ochrannou.³¹ Náhradní rodinnou péčí rozumíme přijetí cizího dítěte do výchovy v rodině, a to na základě rozhodnutí soudu.³² Úmluva ve svém čl. 7 stanoví právo každého dítěte znát své rodiče a právo na jejich péči. Bohužel ne všechny děti mají možnost žít ve své biologické rodině a v takovém případě nastupuje subsidiárně institut náhradní rodinné péče, jehož účelem je poskytnout dítěti péči, která se co nejvíce podobá péči rodinné. Důvodem může být faktické osiřeni v případě úmrtí rodičů či sociální osiřeni, kdy se dítěti nedostává řádné výchovy, ať už z důvodů objektivních, či subjektivních.³³ Na rozdíl od osvojení jsou ostatní formy náhradní rodinné péče založeny na některých podobných znacích, kterými se od osvojení liší. Nedochozí především ke statusové změně, vyživovací povinnost nadále trvá u rodičů, účelem je osobní péče o dítě

³¹ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva*. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 125.

³² HENDRYCH, Dušan et al. *Právní slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

³³ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 304.

pouze po dobu, po kterou ji nemohou vykonávat rodiče, předpokládá se pravidelný osobní kontakt s rodiči. Celkový počet dětí v náhradní rodinné péči činil 14 976 dětí k 31. 12. 2011.³⁴

1.5.1 Pěstounská péče

Ke znovuzavedení úpravy pěstounské péče jako formy náhradní rodinné péče došlo „díky odborníkům³⁵ hovořícím o syndromu citové deprivace dětí v ústavech a volajícím po vytvoření institutu, jehož náplní by byla individuální náhradní rodinná péče“³⁶ zákonem č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči. Do té doby byla uplatňována idealizovaná výchova kolektivní. Přijetím zákona o sociálně-právní ochraně dětí došlo ke zrušení zákona o pěstounské péči a návazným zákonem č. 360/1999 Sb.³⁷ k přesunutí úpravy pěstounské péče do zákona o rodině a tím posílení soukromoprávní povahy tohoto institutu.

V našich podmínkách se pojetí pěstounské péče blíží pojetí osvojení, a je tedy třeba zdůraznit nutnost spolupráce s biologickou rodinou.³⁸ Pěstouni společně s rodiči dítěte pracují na tom, aby se dítě co nejdříve navrátilo do své rodiny. Za tím účelem má mezi dítětem a jeho rodinou probíhat pokud možno pravidelný osobní kontakt. Pěstounská péče není zamýšlena jako dlouhodobé řešení a má trvat jen po dobu nezbytně nutnou k odstranění příčin a vytvoření podmínek k navrácení dítěte do své biologické rodiny, na jejíž péči má dítě nárok. Účelem pěstounské péče na rozdíl od osvojení není vytvoření trvalého pouta mezi pěstounem a dítětem. „Ani předchozí, ani současná právní úprava pěstounské péče nikdy nepočítaly s tím, že by pěstounstvím vznikl vztah obdobný osvojení.“³⁹

Pěstounská péče se od osvojení liší v mnoha ohledech. Především pěstoun ve vztahu k dítěti vykonává práva a povinnosti rodičů pouze způsobem přiměřeně-

---

³⁴ *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2011* [online]. Praha: MPSV, 2012 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/13613/rocenka_2011.pdf

³⁵ Těmito odborníky byli Zdeněk Matějček, Senta Radvanová, Josef Langmaier, Jiří Dunovský, Jarmila Kolučková aj.

³⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 188.

³⁷ Zákon č. 360/1999 Sb., ze dne 9. prosince 1999, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

³⁸ MOTEJL, Otakar et al. Rodina a dítě. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. s. 82, [online]. 2007[cit. 2013-02-28]. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/Rodina_a_dite.pdf

³⁹ ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanské právo hmotné*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 118.

ným, tedy v rozsahu, ve kterém je fakticky omezen výkon rodičovské zodpovědnosti rodičů. Vykonává výchovu v „užším slova smyslu“⁴⁰ (právo mít dítě u sebe a osobně o něj pečovat), zastupuje dítě a spravuje jeho záležitosti pouze v běžných věcech. Může se obrátit na soud, pokud má za to, že rozhodnutí zákonných zástupců není v zájmu dítěte. Pěstounem může být pouze fyzická osoba, která je vedena v evidenci žadatelů u krajských úřadů. Osoba pěstouna musí být v soudním rozhodnutí vždy individualizována.⁴¹ Do pěstounské péče jsou převážně svěřovány děti, které nemohou být osvojeny, či pro které se obtížně hledají osvojitelé.⁴² Také v případě příbuzných dítěte je využívána pěstounská péče, ačkoli podmínky pro osvojení jsou splněny, a to z důvodu nepřípustnosti osvojení mezi blízkými příbuznými. Nejvyšší soud k tomu uvádí „*nebylo by ani k prospěchu dítěte, kdyby v důsledku osvojení mělo dojít k záměně již existujících příbuzenských vztahů, jak je tomu především v případě, kdyby se prarodiče dítěte stali jeho rodiči.*“⁴³

Pěstounská péče je vykonávána buď v rodině pěstouna, nebo ve speciálních nestátních zařízeních (např. SOS dětské vesničky). Zvláštní formou pěstounské péče je pěstounská péče na přechodnou dobu (profesionální pěstounská péče). Tato péče je poskytována dětem, které na přechodnou dobu nemohou z vážných důvodů zůstat ve své rodině. K 31. prosinci 2011 se v pěstounské péči nacházelo 7 460 dětí a 3 děti v pěstounské péči na přechodnou dobu.⁴⁴ Cílem Ministerstva práce a sociálních věcí je zvyšovat počet pěstounských rodin a tím snížit počet dětí v ústavech. K tomuto má nově sloužit i přiměřenější finanční

---

⁴⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 206.

⁴¹ HRUŠÁKOVÁ Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, s. 325.

⁴² „...dětí zdravotně (fyzicky či duševně) znevýhodněné; děti s vrozenými vývojovými vadami; děti se zvláštními odlišnostmi v chování; děti z jiného etnika; děti vrácené z neúspěšné náhradní rodinné péče; děti zneužívané, psychicky či fyzicky týrané; děti ze sourozeneckých skupin.“

BUBLEOVÁ, Věduna et al. Mezinárodní srovnání přístupu a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení situace ohroženého dítěte a reintegrace rodiny [online]. Středisko náhradní rodinné péče, 2002, s. 3 [cit. 2013-02-28]. Dostupné z: http://www.vzd.cz/sites/default/files/Mezinar_srov_pestoun_pece.pdf

⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu Sp. zn. 30 Cdo 2787/2006 ze dne 7. 12. 2006.

⁴⁴ Statistiky náhradní výchovy v ČR [online]. Středisko náhradní rodinné péče [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/statistiky_nahradni_vychovy_v_cr.html

ohodnocení pěstounů. Lze očekávat výrazný nárůst počtu pěstounů v příštích letech (k vývoji počtu dětí svěřených do pěstounské péče viz příloha č. 1 graf I).

1.5.2 Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby

Jedná se o „nejvolnější formu náhradní rodinné výchovy.“⁴⁵ Účelem je osobní péče o dítě během doby, po kterou o něj nemohou pečovat jeho rodiče, ať již z důvodů objektivních či subjektivních. Rodiče zůstávají zpravidla zákonnými zástupci dítěte, mají tedy právo dítě vychovávat, zastupovat a spravovat jeho jmění. Nenáleží jim ale právo osobně o dítě pečovat. Upřednostňováno je svěření do výchovy příbuzného, v praxi půjde nejčastěji o prarodiče, strýce nebo tetu.⁴⁶ Zákon nevymezuje práva a povinnosti k dítěti a ukládá vymezení rozsahu soudu. Počet dětí svěřených do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče činil 4 773 dětí k 31. 12. 2011.⁴⁷

1.5.3 Poručenství

Poručenství může do jisté míry plnit funkci náhradní rodinné výchovy za předpokladu, že má poručník dítě u sebe a osobně o něj pečuje. „*Obsah pěstounské péče je v takovém výkonu poručenství bezesbytku obsažen.*“⁴⁸ Soud je povinen ustanovit dítěti poručníka v případě, že nemá zákonného zástupce.⁴⁹ Poručníkem ustanoví soud osobu, kterou doporučili rodiče, pokud to není v rozporu se zájmy dítěte. Není-li takové osoby, ustanoví poručníkem osobu příbuznou, popřípadě osobu blízkou dítěti nebo jeho rodině, eventuelně jinou fyzickou osobu.⁵⁰ Poručníkem může být určen i orgán sociálně-právní ochrany dětí (v roce

---

⁴⁵ HRUŠÁKOVÁ Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, s. 320.

⁴⁶ HRUŠÁKOVÁ Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, s. 321.

⁴⁷ Statistiky náhradní výchovy v ČR [online]. Středisko náhradní rodinné péče [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/statistiky_nahradni_vychovy_v_cr.html

⁴⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 385.

⁴⁹ Půjde o případy, kdy rodiče dítěte zemřeli; byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti; byl pozastaven její výkon; nemají plnou způsobilost k právním úkonům – podle § 78 ZoR.

⁵⁰ V praxi je jiná fyzická osoba vybírána z evidence žadatelů o osvojení nebo pěstounskou péči.

2011 šlo o 92 případů)⁵¹ a to v případě, že není možno určit žádnou vhodnou fyzickou osobu.

Poručník je povinen dítě vychovávat, zastupovat a spravovat jeho jmění. Rozhodnutí poručníka v podstatné věci týkající se dítěte vyžaduje schválení soudem. Na vztahy poručníka a dítěte se přiměřeně vztahují ustanovení o právech a povinnostech rodičů a dětí. K 31. 12. 2011 se nacházelo 2 740 dětí v osobní péči poručníka.⁵²

---

⁵¹ Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí za rok 2011, s. 2. [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7260>

⁵² Statistiky náhradní výchovy v ČR [online]. Středisko náhradní rodinné péče [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/statistiky_nahradni_vychovy_v_cr.html

2 Osvojení

2.1 Pojem osvojení

„Osvojení (adopce) je přijetí cizího dítěte za své, resp. za vlastní.“⁵³ Hlavní podstatu osvojení vystihuje starořímská zásada „adoptio naturam imitatur“,⁵⁴ půjde tedy o fikci (imitaci) biologického svazku. Umožňuje, aby mezi osvojitelem a osvojencem vznikl takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi (§ 63 odst. 1 ZoR). Osvojení je „právně nejdokonalejší přijetí cizího dítěte do rodiny jako dítěte vlastního.“⁵⁵ Na rozdíl od jiných forem náhradní rodinné péče dochází při osvojení ke statusové změně, která se promítá jak do práva soukromého, tak do práva veřejného.⁵⁶ O osvojení jako institut náhradní rodinné péče se jedná v případě osvojování „cizích dětí“. Dítě vstupuje do nové rodiny a nových právních příbuzenských vztahů k osvojiteli a jeho příbuzným. Naproti tomu „osvojení manželem rodiče dítěte je ryzím případem náhradního rodičovství.“⁵⁷ Dítě nemění dosavadní rodinné prostředí v tom smyslu, že i nadále patří do rodiny, kterou vytvořil jeden z rodičů. Významnou změnou jsou ale postíženy právní vztahy k druhému rodiči, který jeho rodičem právně přestává být a na jeho místo nastupuje osvojitel. Institut osvojení se tak vyvinul ve dvojí podobu. „Soudní praxe v průběhu mnoha let ukazuje na to, že zhruba polovina rozhodnutí o osvojení jsou případy osvojení manželem rodiče dítěte.“⁵⁸ Naše právní úprava spočívá na konstrukci osvojení jako osvojení úplného (adoptio plena), právní vztahy dítěte k původní rodině zanikají a vznikají nové příbuzenské právní vztahy v osvojitelské rodině. Výjimkou z úplného osvojení je osvojení manželem rodiče,

---

⁵³ HRUŠÁKOVÁ Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, s. 277.

⁵⁴ „Osvojením se napodobuje příroda“

⁵⁵ HENDRYCH, Dušan et al. *Právní slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

⁵⁶ HRUŠÁKOVÁ Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, s. 278.

⁵⁷ ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanské právo hmotné*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 109.

⁵⁸ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva*. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 131.

kdy je nahrazen jen jeden rodič a právní vztahy dítěte k druhému rodiči tedy trvají.⁵⁹

Zákon o rodině upravuje osvojení v části druhé nazvané „Vztahy mezi rodiči a dětmi“, hlavě čtvrté nazvané „Osvojení“ ustanovení §63 až §77. Změny v institutu přinesla tzv. velká novela č. 91/1998 Sb. Zprostředkování osvojení upravuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí v §20 a následujících.

Osvojení je tedy institutem známým již z dob římského práva, který v průběhu let prošel podstatnými změnami. Teprve až zákon o právu rodinném č. 265/1949 Sb. pojímá osvojení jako přijetí cizího dítěte za vlastní a stává se od tehdy institutem náhradní rodinné péče, do té doby osvojení sloužilo majetkovým zájmům.⁶⁰ Hlavním účelem osvojení je poskytnout dítěti možnost vyrůstat v co možná nejpřirozenějším rodinném prostředí. *„Osvojení tímto přispívá k příznivému individuálnímu vývoji samotného dítěte, k uspokojování jeho základních potřeb i k všestranně zdárnému duševnímu a tělesnému rozvoji jeho osobnosti.“*⁶¹ Kromě nejdůležitějšího poslání osvojení, totiž nahradit dítěti chybějící stabilní rodinné prostředí, přispívá rovněž k naplnění smyslu života osvojitelů. *„Uvážíme-li, že důležitým předpokladem zdařilých manželství a spořádaných rodin je mj. šťastné a láskyplné dětství, lze konstatovat, že osvojení napomáhá i k udržování manželství a rodin, čímž ve svých konečných důsledcích přispívá ke stabilizaci organismu celé společnosti.“*⁶² *„..., ale také k životnímu obohacení a naplnění duševních potřeb těch, v jejichž prostředí dítě nově žije. K faktickému naplnění mateřské a otcovské funkce jako nesporně významné stránky skutečného smyslu a neoddělitelné součásti lidského života.“*⁶³

*„K přijímání opuštěných dětí do nových (náhradních) rodin docházelo již odedávna. Byla to běžná praxe v mnoha kulturách.“*⁶⁴ Osvojení je službou dítěti a ne službou osobám, které nemohou mít biologické vlastní dítě. *Slovo adopce*

---

⁵⁹ ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanské právo hmotné*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 109.

⁶⁰ Podle §63 zákona o právu rodinném *„osvojením vznikne mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi.“* §68 *„osvojením zaniká rodičovská moc rodičů osvojencových...“*

⁶¹ ŠVESTKA, Jiří. *Osvojení v československém právním řádu*. Universita Karlova: Praha, 1973, s. 12,13.

⁶² HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 302.

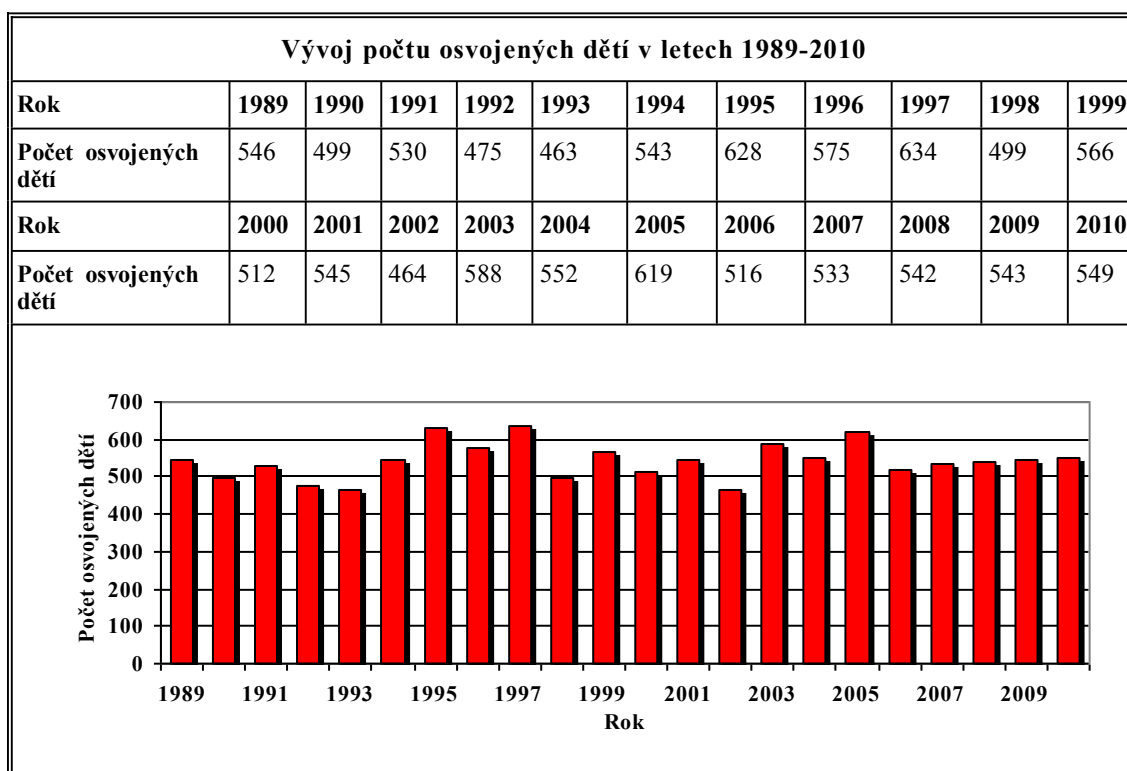
⁶³ ŠVESTKA, Jiří. *Osvojení v československém právním řádu*. Universita Karlova: Praha, 1973, s. 12,13.

⁶⁴ MATĚJČEK, Zdeněk a Jarmila KOLUCHOVÁ. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 12.

znamenal původně „vyvoliti“, tedy děti byly svými rodiči vyvoleny. Dnes je tomu jinak – jsou to noví rodiče, kteří jsou pro opuštěné dítě vybíráni.“⁶⁵

Evropská úmluva o osvojení dětí definuje osvojení v čl. 8 bodu 2 jako „prostředek k zajištění stálého a harmonického domova dítěte“. Legální definici osvojení poskytuje nový občanský zákoník, když podle § 794 se osvojením rozumí „přijetí cizí osoby za vlastní“. Výrazem „cizí osoby“ namísto „cizího dítěte“ otvírá možnost k osvojení i osob zletilých.

Počet osvojených dětí v průběhu let nijak výrazně nekolísá a pohybuje se zhruba kolem pěti set dětí ročně (viz tabulka a její grafické znázornění).

Zdroj: TransMonEE 2012 DATABASE⁶⁶

⁶⁵ MATĚJČEK, Zdeněk a Jarmila KOLUCHOVÁ. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 12.

⁶⁶ TransMonEE 2012 DATABASE, released in April 2012. [online] [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.transmonee.org/>

2.2 Typy osvojení

Zákon o rodině rozlišuje dva typy osvojení, kterými jsou osvojení zrušitelné, nazývané též osvojení jednoduché, prosté, obyčejné, I. typu a osvojení nezrušitelné, nazývané též osvojení II. typu, II. stupně.⁶⁷ „*Diferencovaná právní úprava dvou stupňů osvojení je opodstatněná, neboť umožňuje založit osvojení co do závažnosti jeho právních následků podle individuálních zájmů, potřeb a preferencí osvojitele jako iniciujícího a rozhodujícího činitele celého procesu osvojení.*“⁶⁸ U obou typů osvojení vznikne mezi osvojitelem a osvojencem stejný poměr jako mezi rodiči a dětmi a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský ve smyslu §116 OZ. Cílem úpravy v § 63 odst. 1 ZoR je přiblížit v právní sféře poměr mezi osvojitelem a osvojencem co nejvíce poměru, který existuje v biologické rodině. Oba typy osvojení mohou vzniknout výlučně na základě pravomocného rozhodnutí soudu, tedy v úvahu již nepřipadá smluvní vznik, jak ho známe z dob dřívějších před rokem 1950. Článek 4 Evropské úmluvy o osvojení⁶⁹ stanoví „*osvojení bude platné pouze v případě, že o něm rozhodně soudní nebo správní orgán.*“ Umožňuje tedy, aby o osvojení rozhodl i správní orgán, což náš právní řád nepřipouští.

Hlavním rozdílem mezi oběma typy osvojení je možnost zrušení prostého osvojení, a to ve výjimečných případech z důležitých důvodů na návrh osvojitele nebo osvojence (§ 73 odst. 1 ZoR). Následně dojde k obnovení právních vztahů dítěte k biologické rodině a vtahy založené osvojením zaniknou. Další rozdíl je dán hmotněprávními podmínkami vzniku osvojení, kdy v případě nezrušitelného osvojení jsou podmínky širší vzhledem k vyšší závažnosti jeho právních následků.⁷⁰

Cílem nezrušitelného osvojení je přiblížit osvojenecký poměr co nejvíce poměru biologického rodiče a dítěte, čímž dochází ke stabilizaci tohoto osvoje-

---

⁶⁷ HRUŠÁKOVÁ Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, s. 279.

⁶⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 306.

⁶⁹ Sdělení MZV č. 132/2000 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o osvojení dětí (dále jen Evropská úmluva o osvojení).

⁷⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 306.

neckého poměru. Z tohoto důvodu v praxi výrazně převládají případy osvojení nezrušitelného (viz tabulka „Počet osvojených dětí v letech 2000 – 2004 podle typu osvojení“). Osvojitelé totiž hledají dítě, které budou moci považovat za vlastní, a přitom tento stav bude stálý a nebude hrozit možnost jeho zrušení. Před novelou zákonem č. 342/2006 Sb.⁷¹ se do matriky namísto biologických rodičů zapisovali osvojitelé pouze u osvojení nezrušitelného.⁷² Novela zrušila ustanovení o zápisu do matriky v § 74 odst. 1 ZoR, který se týkal pouze nezrušitelného osvojení a naopak doplnila § 63 ZoR o třetí odstavce následujícího znění: „*do knihy narození matriky se na základě pravomocného rozhodnutí soudu o osvojení запиše osvojitel, popřípadě osvojitelé.*“ Rozhodnutí soudu musí tedy vedle výroku o vyslovení osvojení a výroku o přijetí dítěte, obsahovat i výrok o zápisu osvojitele do matriky namísto biologického rodiče osvojenec. Pokud dochází k osvojení osamělou osobou, obsahuje rozhodnutí výrok, aby byl z matriky vypuštěn zápis o druhém rodiči dítěte. V souladu s judikaturou „*ve výroku o nezrušitelném osvojení osamělou osobou musí být obsažen též výrok o zápisu o druhém rodiči z matriky*“⁷³ V matrice i rodném listu dítěte jsou jako rodiče zapsáni osvojitelé, avšak v poznámce matriční knihy je údaj o biologických rodičích. Po dosažení zletilosti může osvojenec do matriky nahlédnout podle § 25 odst. 2 MatrZ.⁷⁴ Osvojitelé mohou osvojení zvolit nové jméno popřípadě druhé jméno souhlasným prohlášením před kterýmkoli matričním úřadem, a to ve lhůtě do šesti měsíců od právní moci rozsudku o osvojení, nejpozději do dosažení zletilosti. Osvojenec starší patnácti let musí se změnou jména souhlasit. Je-li osvojitelem manžel rodiče dítěte, mají právo na změnu jména oba manželé. Případný zánik či zrušení osvojení nemá na nové/druhé jméno vliv.⁷⁵ Příjmení osvojenec je dáno příjmením osvojitele. V případě společného osvojenec manželů nebo osvojení manželem rodiče bude mít osvojenec příjmení určené pro jejich

---

⁷¹ Zákon č. 342/2006 Sb., kterým se mění některé zákony související s oblastí evidence obyvatel a některé další zákony.

⁷² Znění § 74 odst. 1 ZoR před novelou: „*Osvojení může být provedeno také tak, že soud na návrh osvojitele rozhodně, aby osvojitel byl zapsán v matrice místo rodiče osvojenec*“ §74 odst. 3 ZoR: „*Toto osvojení nelze zrušit.*“

⁷³ Ze závěrů občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu České socialistické republiky k rozhodování soudů z 29. 12. 1984, sp. zn. Cpj 51/84.

⁷⁴ Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁵ § 64-68 MatrZ.

ostatní děti (§ 71 ZoR). Ke změně příjmení dochází právní mocí rozhodnutí soudu o osvojení.

Počet osvojených dětí v letech 2000 – 2004 podle typu osvojení					
Rok	2000	2001	2002	2003	2004
Nezrušitelné osvojení	1 492	1 323	1 297	1 204	1 154
Zrušitelné osvojení	164	158	123	125	143

Zdroj: MPSV⁷⁶

Novela zákona o rodině č. 132/1982 Sb.⁷⁷ umožnila, aby ve výjimečných případech mohla nezrušitelně osvojit i osamělá osoba, kterou může být jak žena, tak muž. Podmínkou je předpoklad, že osvojení bude plnit své společenské poslání. Soud rozhodne o vypuštění zápisu o druhém rodiči z matriky (§ 74 odst. 2 ZoR). V případě osvojení osamělým mužem vznikne matrikový a statusový problém v tom smyslu, že dítě bude mít v matrice zapsaného pouze otce a zápis o matce bude vypuštěn. „*Tento stav však neodpovídá ani normálním biologickým vztahům, ani normálnímu matrikovému stavu.*“⁷⁸ Podle důvodové zprávy k novele existuje hodně žen, které nežijí v manželství, což jim ale nebrání ve výchově dětí, v případě, že jsou schopny vytvořit jim prostředí pro jejich citový, rozumový a mravní vývoj. Zákonodárce se domnívá, že je pro dítě výchova v neúplné rodině lepší, než ostatní formy náhradní výchovy, konkrétně ústavní zařízení.⁷⁹ Judikatura stanoví, že „*za osamělou osobu ve smyslu ustanovení § 74 odst. 2 zák. o rod. (ve znění zákona č. 132/1982 Sb.) nelze považovat osobu, která žije v manželství v době, kdy soud rozhoduje o osvojení.*“⁸⁰

Osvojení manželem rodiče, označované též jako nepravé osvojení, je do jisté míry odlišné od tradičního osvojení, kdy dochází k zániku právních vztahů mezi dítětem a oběma biologickými rodiči. Osvojení manželem se týká častěji osvojení mužem. Typicky jde o druhé manželství matky mající dítě předškolního

⁷⁶ Vybrané statistické údaje o výkonu sociálně-právní ochrany dětí. [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7312/Vybrane_udaje.pdf

⁷⁷ Zákon č. 132/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o rodině.

⁷⁸ FIALA, Josef a Jiří ŠVESTKA. K některým otázkám osvojení jako formy náhradní rodiny. *Právník*. 1984, č. 2, s. 152.

⁷⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 132/1992 Sb. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1981fs/tisky/t0055_00.htm

⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 19. 9. 1985, 5 Cz 28/85.

V uvedeném rozhodnutí se jednalo o případ, kdy manželka chtěla nezrušitelně osvojit dítě, které s manželem delší dobu vychovávali. Soud konstatoval, že zákonné podmínky pro vyslovení nezrušitelného osvojení nebyly splněny (§74 odst. 2 ZoR). Manželka není osamělou osobou a ani se nejedná o osvojení manželem rodiče dítěte.

věku. Pro osvojitele je to nejčastěji první sňatek.⁸¹ Dítě má rodinné prostředí a není třeba osvojení, které má primárně rodinné prostředí nahrazovat, z toho důvodu soud velmi bedlivě zkoumá okolnosti jednotlivých případů. „*Jde-li o manžela rodiče dítěte, je nutno uvážit, zdali zamýšlené osvojení je v souladu se zájmem společnosti, když dítěti, jež má být osvojeno, nechybí rodinné prostředí a je účastno výhod, plynoucích z toho, že žije v domácnosti rodiče a jeho druhého manžela.*“⁸² Soud posuzuje délku manželství a jeho průběh osvědčující, že bude trvalým svazkem. Soud zkoumá zda „*navrhovatelův kladný poměr k dítěti nebude vyplývat jen z jeho vztahu k matce dítěte*“.⁸³

2.3 Podmínky osvojení

2.3.1 Podmínky stanovené pro oba typy osvojení

Splnění těchto podmínek je obligatorní jak pro osvojení zrušitelné, tak pro nezrušitelné. K podmínkám nezrušitelného osvojení přistupují ještě další. Zákon o rodině stanoví většinu podmínek výslovně, další jsou dovozovány odbornou literaturou, která neposkytuje výčet zcela jednotný, proto považuji za důležité uvést, že tato práce bude vycházet z kategorizace podmínek osvojení tak, jak jsou uvedeny v Kursu občanského práva: Instituty rodinného práva.⁸⁴

a) Osvojení musí být osvojenci ku prospěchu (§65 odst. 2 ZoR)

Zásada prospěchu dítěte je vedoucí zásadou právní úpravy osvojení v našem právním řádu. Již zákon o právu rodinném tuto zásadu výslovně uváděl v § 64 odst. 1.⁸⁵ *Všechny další podmínky, které zákon konkretizuje, v podstatě směřují k tomu, aby tato základní podmínka byla splněna.*⁸⁶ K nové formulaci se zákonodárce uchýlil v novém občanském zákoníku, když v § 795 NOZ uvádí, že „*osvojení nezletilého musí být v souladu s jeho zájmy.*“ Soud je povinen se touto podmínkou při rozhodování o osvojení vždy zabývat, zejména zkoumá, zda se

---

⁸¹ NOVÁK, Tomáš. Problémy osvojení manželem matky nebo manželkou otce. *Právo a rodina*. 2010, č. 7, s. 22-24.

⁸² Rozhodnutí městského soudu v Praze ze 7. dubna 1964, 6 Co 519/63

⁸³ Rozhodnutí městského soudu v Praze ze 7. dubna 1964, 6 Co 519/63

⁸⁴ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva*. Praha: C. H. Beck, 1999.

⁸⁵ §64 odst. 1 ZPR: „*Osvojit lze jen osoby nezletilé, a jen je-li jim osvojení k prospěchu.*“

⁸⁶ Nález pléna Ústavního soudu České republiky ze dne 5. listopadu 1996 sp. zn. Pl. ÚS 6/96.

mezi osvojencem a osvojitelem vytvořil určitý citový vztah, který je obvyklý pro vztah mezi rodiči a dětmi. Je povinen si opatřit potřebné podklady pro posouzení prospěšnosti osvojení, zejména týkající se osoby osvojitele, jeho charakterových vlastností, vztahu k dítěti, schopnosti o něj pečovat. Posuzuje též, zda rodinné prostředí osvojitele bude pro osvojence příznivé jak z hlediska hmotného zabezpečení, tak z hlediska výchovného.⁸⁷ „Jde všeobecně o to, aby osvojitel způsobem života zaručoval, že osvojení bude dítěti ku prospěchu.“⁸⁸ „V žádném případě nelze rozumět prospěchem pro osvojené dítě pouze materiální zabezpečení. Účelem tohoto institutu je v co největší možné míře vytvořit vztahy, které jsou mezi rodiči a jejich dětmi, tam, kde se přirozené podmínky pro rodičovský vztah nemohou v plné míře uplatnit.“⁸⁹ Osvojení je podstatným zásahem do příbuzenských vztahů dítěte a bezpečné zjištění jeho prospěšnosti pro dítě je proto naprosto nutné.⁹⁰ „Při rozhodování o osvojení nelze prospěch dítěte posuzovat jen z hlediska hmotných podmínek a předpokladů, nýbrž především z hlediska záruk všestranného rozvoje dítěte, to je i rozvoje duševního a citového.“⁹¹

b) Nezletilost dítě (§ 65 odst. 2 ZoR)

Současná právní úprava stanoví jako podmínku osvojení nezletilost dítěte, což úzce souvisí s hlavním účelem osvojení, totiž zajistit dítěti výchovu a péči v náhradní rodině. Právě jen u dětí nezletilých lze tohoto cíle plně dosáhnout. Výzkumy z oblasti psychologie potvrzují, že věk dítěte přímo souvisí se schopností dítěte adaptovat se v nové rodině a navázat s osvojitelem pevný citový vztah. Z tohoto důvodu je osvojení nejvhodnější u dětí předškolního věku. K osvojení starších dětí dochází převážně při osvojení manželem rodiče.⁹²

V souvislosti s novým občanským zákoníkem bude do našeho právního řádu znovu zaveden institut osvojení zletilého, který se u nás uplatňoval do roku

---

⁸⁷ HOLUB, Milan, Hana NOVÁ a Jana SLADKÁ HYKLOVÁ. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 8. vyd. Praha: Linde, 2007, s. 226.

⁸⁸ HOLUB, Milan, Hana NOVÁ a Jana SLADKÁ HYKLOVÁ. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 8. vyd. Praha: Linde, 2007, s. 226.

⁸⁹ Nález pléna Ústavního soudu České republiky ze dne 5. listopadu 1996 sp. zn. Pl. ÚS 6/96.

⁹⁰ Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze 7. dubna 1964, 6 Co 519/63.

⁹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29. 3. 1967, 5 Cz 26/67.

⁹² HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 320, 321.

1950. Osvojení zletilého bude možné za taxativně vymezených podmínek. Rozlišuje se osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého a osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého. K tomuto institutu podrobněji kapitola šestá.

c) Přiměřený věkový rozdíl (§ 65 odst. 1 ZoR)

Aby mohl mezi osvojitelem a osvojencem vzniknout vztah, jaký je mezi rodiči a dětmi, je třeba, aby mezi nimi existoval určitý věkový rozdíl, který zákon o rodině bez bližšího vymezení stanovuje jako přiměřený. Teorie i praxe pod pojmem „přiměřený“ chápe takový věkový rozdíl, který je zpravidla mezi rodiči a jejich biologickými dětmi.⁹³ „*Věkový rozdíl mezi osvojencem a osvojitelem by neměl být tak značný, že by mohl zmařit účel osvojení, tedy takový, který by nedovolil jednak vytvořit zamýšlený blízký citový vztah rodiče a dítěte, jednak vzhledem na pokročilost věku osvojitele by podle demografických zkušeností bylo značně pochybné, zda osvojitel může splnit rodičovské povinnosti vůči osvojenci v době, kdy osvojenec ještě potřebuje rodinnou výchovu, rodinné prostředí a materiální zabezpečení.*“⁹⁴ Je třeba, aby osvojitel byl schopen po celou dobu nezletilosti dítěte vykonávat rodičovskou zodpovědnost. Soud přihlíží i k tomu, jaká je schopnost osvojitelů adaptovat se na situaci, která osvojením vznikne. Podle výzkumů se osvojitelé po padesátém roce věku, kteří nemají vlastní děti, obtížně přizpůsobují.⁹⁵ Příchod dítěte do rodiny je vždy velkou změnou a soud musí v každém individuálním případě posoudit, zda rodinné prostředí osvojitele tuto změnu absorbuje a osvojení tak bude ku prospěchu dítěte.

Evropská úmluva o osvojení dětí upravuje v čl. 7 odst. 1 otázku věku osvojitele takto: „*osvojitel dosáhl minimální věkové hranice předepsané pro tento účel, přičemž tato minimální věková hranice nemá být stanovena na méně než*

---

⁹³ HRUŠÁKOVÁ Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, s. 298, 299.

⁹⁴ HOLUB, Milan, Hana NOVÁ a Jana SLADKÁ HYKLOVÁ. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 8. vyd. Praha: Linde, 2007, s. 227.

⁹⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 321.

21 let ani na více než 35 let,“⁹⁶ s možnou výjimkou v případě, že je osvojitelem rodič dítěte. Naše právní úprava však minimální hranici věku osvojitele váže na dosažení způsobilosti k právním úkonům. Z toho důvodu uplatnila Česká republika k tomuto článku výhradu na základě čl. 25 EÚOD, podle kterého výhrada zůstane v platnosti po dobu pěti let od data, kdy tato úmluva vstoupila pro Českou republiku v platnost, tedy ode dne 9. prosince 2000. Výhradu lze obnovit pro následné období pěti let prostřednictvím prohlášení adresovaného generálnímu tajemníkovi Rady Evropy, jak se stalo v roce 2005.⁹⁷ K výhradě uvedl tehdejší ministr spravedlnosti Otakar Motejl při projednání v Senátu: „*není důvod se domnívat, že úprava věkové hranice obsažená v úmluvě je v tomto ohledu lepší než stávající česká právní úprava, jak je provedena v zákoně o rodině. Z praxe českých soudů je mi známo, že k osvojování dětí osobami mladšími 21 let dochází jen zcela výjimečně.*“⁹⁸

V roce 2008 došlo k revizi⁹⁹ Evropské úmluvy o osvojení dětí, k níž Česká republika zatím nepřistoupila, avšak zohlednila tuto revidovanou verzi při přípravách nového občanského zákoníku. Podle čl. 9 revidované úmluvy je minimální věková hranice osvojitele stanovena rozmezím 18-30 let. Odpadá tak problematika nesouladu minimálního věku naší právní úpravy. Nově vyslovuje, že přiměřeným věkovým rozdílem je ideálně rozdíl alespoň šestnácti let. Obdobně stanoví nový občanský zákoník přiměřený věkový rozdíl jako „*zpravidla ne menší než šestnáct let.*“ Výrazy „ideálně“ i „zpravidla“ značí, že nejde o zásadu neprolomitelnou. V našem případě za kumulativního splnění dvou podmínek, a to souhlasu opatrovníka dítěte a zájmu dítěte na osvojení.

---

⁹⁶ Sdělení MZV č. 10/2011 Sb. m. s., kterým se vyhláší oprava českého překladu Evropské úmluvy o osvojení dětí, vyhlášené pod č. 132/2000 Sb. m. s.

Pro srovnání uvádím znění čl. 7 odst. 1 EÚOD před opravou překladu: „*osvojitel dosáhl minimální věkové hranice předepsané pro tento účel, přičemž mu nemá být méně než 21 let nebo více než 35 let.*“

⁹⁷ MZV. Zpráva o aktivitách SM za rok 2005. [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/mzv/prilohy_zu/coe_strasbourg-content-shared-files-zprava_o_aktivitach_sm_za_rok_2005.html

⁹⁸ SENÁT PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. Těsnopisecká zpráva 19. schůze Senátu Parlamentu České republiky konané ve dnech 10. května, 17. - 18. května 2000, 1. den schůze (10. května 2000). [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/hlasovani?action=steno&O=2&IS=1944&T=232>

⁹⁹ MPSV. Evropská úmluva o osvojení dětí (revidovaná): Štrasburk, 27.11.2008. [online]. 2011 [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13148/smernice.pdf>

d) Neexistence blízkého příbuzenského vztahu

Tuto podmínku zákon výslovně nestanoví, je však dovozována soudním výkladem, a to z ustanovení § 63 odst. 1 ZoR.¹⁰⁰ Pokud osvojením vznikne mezi osvojitelem a osvojencem poměr obdobný vztahu rodiče a dítěte, popřípadě poměr příbuzenský, není přípustné zakládat osvojenecký poměr v případech, ve kterých již existuje přirozený příbuzenský poměr. Judikatura zastává konzistentní názor již od dob účinnosti zákona o právu rodinném, kdy nebylo připuštěno osvojení vnučky babičkou (rozhodnutí č. 126/1952 Sb.), nebo osvojení vlastního dítěte (rozhodnutí č. 24/1957 Sb.). Osvojením mezi blízkými příbuznými by osvojení ztratilo své opodstatnění, bylo by nadbytečným. Mimoto by docházelo k deformaci rodinných vztahů. Za blízkou příbuznost bráníci osvojení je považována příbuznost v řadě přímé a příbuznost sourozenecká.¹⁰¹ Osvojení vzdálenějšími příbuznými je judikaturou připuštěno: „*Osvojení nelze vyslovit, jestliže by poměr, který vzniká osvojením mezi osvojitelem a osvojencem, byl v rozporu s existujícím rodinným poměrem osvojitele k osvojenci. Takový poměr však není mezi tetou a neteří.*“¹⁰²

Nový občanský zákoník již explicitně stanoví nemožnost osvojení mezi osobami příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. Jedinou výjimku umožňuje v případě náhradního mateřství, a to z důvodu, že o náhradní mateřství je největší zájem právě mezi osobami navzájem příbuznými.

e) - Osvojitelova způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu

(64 odst. 2 ZoR)

Osvojitel musí být plně způsobilý k právním úkonům, což předpokládá zletilost osvojitele a neexistenci omezení nebo zbavení způsobilosti podle § 10 OZ. I když tak zákon výslovně nestanoví, z výkladu plyne, že způsobilost osvojitele musí být v plném rozsahu, jehož je třeba k výkonu rodičovské zodpo-

---

¹⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2787/2005.

¹⁰¹ HRUŠÁKOVÁ Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, s. 297.

¹⁰² Rozhodnutí Městského soudu v Praze z 9. března 1961, 11 Co 160/61.

vědnosti podle § 34 odst. 2 ZoR. Pouze možnost výkonu rodičovských práv a povinností povede k naplnění účelu osvojení.¹⁰³

- Požadavek na osobu osvojitele (§ 64 odst. 1 ZoR)

Podle § 64 odst. 1 ZoR se osvojiteli mohou stát pouze fyzické osoby, které zaručují způsobem svého života, že osvojení bude ku prospěchu dítěte i společnosti. „*Tuto podmínku lze vyložit tak, že se soud zabývá společenským postavením osvojitele – především jeho rodinným životem, způsobem obživy, event. majetkovými poměry apod., a to v nejširších souvislostech.*“¹⁰⁴ Stanovuje tedy obecný požadavek bezúhonnosti, v rámci kterého jsou soudem posuzovány povahové rysy, charakter a respektování morálních zásad budoucího osvojitele.¹⁰⁵ Judikatura uvádí potřebnost „... *prošetřit i povahové vlastnosti a pověst osvojitelů a to, jak tito dítě dosud vychovávali a zda toto bylo v jejich rodině spokojené a jak prospívalo.*“¹⁰⁶

f) Společné dítě (§ 66 ZoR)

Jako společné dítě mohou někoho osvojit jen manželé (§ 66 odst. 1 ZoR). Z dikce zákona vyplývá, že společné osvojení se nevztahuje na případy druha a družky nebo osoby téhož pohlaví.¹⁰⁷ Osvojení manžely může být současné nebo postupné, kdy osvojí nejprve jeden manžel a poté i druhý. Skutečnostmi důležitými pro rozhodnutí soudu jsou mimo jiné délka manželství a jeho průběh.

Dítě může osvojit i pouze jeden z manželů (pro sebe). V takovém případě je nezbytný souhlas druhého manžela, ledaže by pozbyl způsobilosti k právním úkonům nebo je opatření tohoto souhlasu spojeno s překážkou těžko překonatelnou (tou bude například dlouhodobý pobyt manžela v cizině na neznámém

---

¹⁰³ HRUŠÁKOVÁ Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, s. 298.

¹⁰⁴ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva*. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 133.

¹⁰⁵ HRUŠÁKOVÁ Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, s. 297.

¹⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 1967, 5 Cz 26/67.

¹⁰⁷ Zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů č. 115/2006 Sb. § 13 odst. 2 „*Trvajícím partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte.*“

místě).¹⁰⁸ Druhý manžel nemá k osvojení žádná práva ani povinnosti. Pokud souhlas odepře, není soud oprávněn důvody odepření přezkoumávat, neboť se jedná o manželovo ryze osobní právo.¹⁰⁹

g) Souhlas rodičů dítěte

h) Souhlas dítěte

Těmito dvěma podmínkami g, h (souhlas rodičů dítěte, souhlas dítěte) se budu podrobně zabývat v kapitole třetí.

i) Zdravotní stav osvojenice a osvojitele (§ 70 ZoR)

Soud je povinen zjistit zdravotní stav osvojitele, jeho osobnostní dispozice a motivaci k osvojení a s výsledky seznámit osvojitele a zákonného zástupce osvojenice. Zdravotní stav je soud povinen zjistit i u osvojenice a s výsledky seznámit tytéž osoby. „Účelem ustanovení § 70 je čelit tomu, aby se nezletilé děti osvojením nedostávaly do náhradního osvojenického rodinného prostředí, které by pro ně nebylo po stránce zdravotní, psychické a sociální vhodné a bránilo by naplnění účelu osvojení.“¹¹⁰ Ustanovení rovněž předchází situacím, kdy by osvojitelé, vedeni touhou po rodině, nerozvázně osvojovali i ty nezletilé děti, které trpí vážnými zdravotními potížemi, zejména mentálními. Pokud tak přesto učiní, budou tak činit se znalostí věci a s vědomím případných rizik. Těmito podmínkami se zákon o rodině snaží předcházet vzniku nezdařených osvojení.

Od zjišťování zdravotního stavu nemůže soud upustit, a to ani v případě, že by dítě delší dobu žilo v rodině budoucích osvojitelů a jejich zdravotní stav byl soudu znám. Zjišťování zdravotního stavu probíhá i při přeměně osvojení zrušitelného na nezrušitelné. Podle zákona je zdravotní stav zjišťován na základě lékařského vyšetření a dalších potřebných vyšetření. Těmito dalšími vyšetřeními budou zejména psychologická vyšetření, mající za úkol zjistit osobnostní dispozice osvojitelů, zejména s ohledem na jejich schopnost adaptovat se na změnu v rodinném prostředí založenou osvojením a motivaci osvojitelů. Předpokladem

---

¹⁰⁸ HRUŠÁKOVÁ Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, s. 300.

¹⁰⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 324.

¹¹⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 351.

lékařského vyšetření je zjištění tělesného i duševního stavu, které má být provedeno s ohledem na účel sledovaný osvojením, což by mělo plynout z lékařské zprávy.¹¹¹ Pro rozsudek o osvojení je rozhodný stav v době vydání rozhodnutí (§ 154 odst. 1 OSŘ), což se vztahuje i na provedená vyšetření. Jak uvádí rozsudek Nejvyššího soudu R 5/1976 civ., soud se nesmí spokojit se zprávou o zdravotním stavu, od jejíhož vydání uplynulo již jeden a půl roku v době vydání rozhodnutí.¹¹² Novelou zákonem č. 360/1999 Sb. bylo do § 70 ZoR doplněno ustanovení o povinnosti soudu vyžádat si vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí.¹¹³ Ve většině případů podává vyjádření obecní úřad obce s rozšířenou působností příslušný podle místa trvalého pobytu dítěte. Tomuto orgánu je vývoj dítěte znám často již před osvojením, a má tedy o něm přímé informace, a to i o jeho rodině a prostředí, ve kterém žije.¹¹⁴

j) Poučovací povinnost soudu (§ 69a ZoR)

Soud je povinen před rozhodnutím poučit osvojitele o účelu, obsahu i důsledcích osvojení. Je třeba poučení důkladného a ve všech souvislostech.¹¹⁵ Významnou úlohu plní poučení zejména u osvojení nezrušitelného, které má neodstranitelné právní následky. Splnění poučovací povinnosti soudem musí být uvedeno v protokolu o jednání. Účelem tohoto ustanovení je zabránit případné újmě, kterou by osvojitelé mohli utrpět ve svých právech z důvodu neznalosti právních předpisů.¹¹⁶

k) Preadopční péče (§ 69 ZoR)

Bezprostředně před rozhodnutím soudu o osvojení musí být dítě nejméně po dobu tří měsíců v péči budoucího osvojitele. Tato péče musí nepřetržitě trvat až do doby, kdy soud o osvojení rozhodne.¹¹⁷ Preadopční péče je obligatorním

---

¹¹¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 350-352.

¹¹² Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 25. 4. 1975, 1 Cz 47/75.

¹¹³ Novela reagovala na přijetí zákona č. 359/1999 Sb., o sociálněprávní ochraně dětí.

¹¹⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 353.

¹¹⁵ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva*. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 136.

¹¹⁶ HOLUB, Milan, Hana NOVÁ a Jana SLADKÁ HYKLOVÁ. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 8. vyd. Praha: Linde, 2007, s. 244.

¹¹⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 345.

institutem. Jejím účelem je umožnit vytvoření předpokladů pro vznik psychického i citového vztahu mezi budoucím osvojencem a osvojitelem tak, jak je tomu zpravidla mezi biologickým rodičem a dítětem. Preadopční péče tedy přispívá vzniku zdařilého osvojení. Budoucí osvojitelé mají během preadopční péče právo dítě vychovávat, zastupovat a spravovat jeho záležitosti v běžných věcech. Jejich povinností je mít dítě u sebe na vlastní náklad, na jehož náhradu jim nevzniká nárok v případě, kdy nedojde k osvojení.¹¹⁸

Do preadopční péče svěřují dítě rodiče. Je-li dítě v pěstounské péči na přechodnou dobu, v ústavu, v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z rozhodnutí soudu nebo z vůle rodičů, svěří dítě do této péče orgán sociálně-právní ochrany dětí podle § 69 odst. 2 ZoR. „*Úprava tohoto druhu byla zřetelně vedena praktickými zřeteli, zejména snahou urychlit řízení o preadopční péči, a tím urychlit řízení o osvojení jako celek.*“¹¹⁹ Zákonodárce zároveň přihlížel ke skutečnosti, že se dítě v ústavu nachází z vůle rodičů nebo z rozhodnutí soudu a dále, že o vlastním osvojení rozhoduje v řízení o osvojení nakonec soud.¹²⁰ Toto ustanovení je v rozporu s článkem 32 odst. 4 Listiny,¹²¹ který stanoví že „*práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.*“ Obdobnou úpravu obsahuje i Úmluva o právech dítěte, když ve svém čl. 9 stanoví, že dítě může být od rodičů proti jejich vůli odděleno jen na základě soudního rozhodnutí. Podle Listiny je tedy výlučnou pravomocí soudu rozhodnout o dítěti, které má být odejmuto rodičům. Pokud v tomto případě rozhodne správní orgán, nelze na § 69 odst. 2 ZoR pohlížet jako na souladný s ústavním pořádkem České republiky. O ústavnosti tohoto ustanovení doposud nebylo rozhodováno. V souvislosti s pravděpodobným názorem Ústavního soudu na tuto, odborníky diskutovanou otázku, je třeba zmínit nález č. 72/1995 Sb., kterým bylo zrušeno ustanovení

---

¹¹⁸ HRUŠÁKOVÁ Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, s. 301.

¹¹⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 347.

¹²⁰ tamtéž

¹²¹ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů (dále jen Listina).

§ 46 ZoR¹²² dávající správnímu orgánu (konkrétně národnímu výboru) pravomoc učinit i takové opatření, o kterém má právo jinak rozhodnout výlučně soud. K tomu Ústavní soud uvedl: „*Jestliže tedy Listina základních práv a svobod v citovaném článku stanoví, že nezletilé děti mohou být odloučeny od rodičů proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona ... musel Ústavní soud dospět k závěru, že uvedená ustanovení jsou v rozporu s ústavním zákonem ve smyslu § 70 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, a musel je zrušit.*“

Podobné ustanovení obsahoval i zákon o rodině¹²³ Slovenské republiky. Na základě § 49 odst. 1 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine bylo umožněno svěřeni dítěte nacházející se v ústavní výchově na základě rozhodnutí soudu do předpěstounské péče orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Prezident slovenské republiky se 24. května 2005 obrátil na Ústavní soud s návrhem na posouzení souladu daného ustanovení s čl. 41 odst. 4 druhou větou¹²⁴ Ústavy Slovenskej republiky s čl. 32 odst. 4 druhou větou¹²⁵ Listiny základních práv a slobôd¹²⁶ a s čl. 9 bod první Dohovoru o právech dieťaťa. Oba ústavní zákony obsahují shodnou formulaci, jež zcela odpovídá formulaci uvedené v čl. 32 odst. 4 české Listiny. Ústavní soud napadené ustanovení zákona o rodině zrušil ke dni 18. 10. 2006 pro nesoulad s čl. 41 ods.4 druhou větou ústavy a s čl. 32 odst. 4 druhou větou listiny.¹²⁷ V odůvodnění nálezu soud uvádí, že pokud rozhodnutí o svěřeni do předadopční péče činí orgán sociálně-právní ochrany dětí, dochází tím k porušení základních práv rodičů, která mohou být omezena jen soudem na základě zákona.¹²⁸ V příloze č. 2 uvádím rozhodnutí

---

¹²² Znění § 46 ZoR před zrušením bylo následující: „*Jestliže to je naléhavě třeba, je národní výbor povinen učinit předběžně i takové opatření, o kterém má právo jinak rozhodnout pouze soud, jemuž to neprodleně oznámí; soud rozhodne dodatečně.*“

¹²³ Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹²⁴ čl. 41 odst. 4 druhá věta Ústavy: „*Práva rodičov možno obmedziť a maloleté deti možno od rodičov odlúčiť proti vôli rodičov len rozhodnutím súdu na základe zákona.*“

¹²⁵ čl. 32 odst. 4 druhá věta Listiny: „*Práva rodičov možno obmedziť a maloleté deti možno od rodičov odlúčiť proti ich vôli iba rozhodnutím súdu na základe zákona.*“

¹²⁶ Zákon č. 23/1991, ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon.

¹²⁷ Nález Ústavného súdu SR z 18. 10. 2006, č. k. PL. ÚS 14/05-48, Zverenie maloletého dieťaťa nachádzajúceho sa v ústavnej starostlivosti do dočasnej predpestúnskej starostlivosti.

¹²⁸ „*To znamená, že rozhodnutím o zverení maloletého dieťaťa nachádzajúceho sa v ústavnej starostlivosti do dočasnej predpestúnskej starostlivosti dochádza fakticky aj k obmedzeniu práv rodičov. Pokiaľ takéto rozhodnutie nerobí súd, ale orgán sociálnoprávnej ochrany detí, dochádza tým k porušeniu základného práva rodičov, podľa ktorého tieto práva môže obmedziť proti vôli rodičov iba*

prezidenta Slovenské republiky o vrácení zákona, který obsahoval dotčené ustanovení.

I přestože od vydání nálezu slovenského Ústavního soudu uplynulo již sedm let, česká právní úprava nedošla změny. Zákonodárce ustanovení § 69 odst. 2 ZoR novelizoval zákonem č. 401/2012 Sb., kterým ale pouze doplnil „pěstounskou péči na přechodnou dobu“ ve výčtu, tedy rozšířil okruh případů, na které se toto rozporuplné ustanovení bude vztahovat. Domnívám se, že zákonodárce mohl při příležitosti novelizace vytvořit novou konstrukci paragrafu, ve které by se vyrovnal s rozporem ustanovení s Listinou.

Výjimku z obligatorní preadopční péče stanoví § 69 odst. 3 ZoR, podle kterého není preadopční péče vyžadována, pokud se pro osvojení rozhodne pěstoun; jiná fyzická osoba, které bylo dítě svěřeno do výchovy nebo poručník, pokud mají dítě po dobu alespoň tří měsíců ve své osobní péči.

2.3.2 Podmínky stanovené pro nezrušitelné osvojení

a) Věk osvojence (§ 75 ZoR)

Nezrušitelně lze osvojit pouze nezletilé dítě starší jednoho roku věku. Splnění této podmínky je nutné v době vyhlášení rozhodnutí o osvojení, není tedy třeba, aby byla splněna již v době podání návrhu na osvojení nebo v době preadopční péče.¹²⁹ Účelem stanovení této podmínky je možnost zjištění zdravotního stavu dítěte a jeho dalšího vývoje, které lze dle odborníků stanovit právě v prvním roce života dítěte. Lze tak zjistit závažné nedostatky v duševním či fyzickém vývoji, které by později mohly ohrozit nebo či zmařit účel sledovaný osvojením.¹³⁰

b) Osoba osvojitele (§ 74 odst. 2 ZoR)

Výčet možných osvojitelů u nezrušitelného osvojení uvádí zákon taxativně. Jsou jimi manželé, manžel rodiče dítěte, pozůstalý manžel rodiče dítěte,

---

súd na základe zákona. Preto aj z tohto dôvodu musel ústavný súd vysloviť nesúlad napadnutého ustanovenia s čl. 41 ods.4 druhou vetou ústavy a s čl. 32 ods. 4 druhou vetou listiny.“

¹²⁹ § 154 odst. 1 OSŘ

¹³⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 369.

manžel osvojitele a ve výjimečných případech i osamělá osoba (viz výše). Toto pořadí určil zákonodárce s ohledem na odborné poznatky i poznatky z praxe společenské i právní, které prokazují, že „zejména úplná rodina, ve které má osvojované nezletilé dítě jak matku, tak otce, může nejpřirozeněji, a tím nejvhodněji nahradit nezletilému dítěti chybějící rodinné prostředí se všemi jeho klady.“¹³¹

c) Přeměna osvojení (§ 77 ZoR) a opětovné osvojení

Osvojení prvního stupně může být rozhodnutím soudu přeměněno na osvojení nezrušitelné. Z povahy věci ale plyne, že opačná přeměna možná není. Institut přeměny osvojení má za cíl další prohloubení a stabilizaci osvojeneckého poměru, a tedy jeho co největší přiblížení poměru biologického rodiče a dítěte. Zákon stanoví dvě podmínky přeměny osvojení, a to nezletilost osvojence a nepotřebnost jeho souhlasu v případě, že nebyl slyšen v řízení o zrušitelném osvojení. Účelem druhé podmínky je, aby se osvojenec nedozvěděl pravdu o svém původu právě při řízení o osvojení, které není jistě vhodnou příležitostí.¹³²

Návrh na přeměnu osvojení mohou podat oba manželé, osvojitel jako osamělá osoba, kteréžto případy jsou co do rozhodování a výkladu zákona jednoznačné. Manžel může též podat návrh na přeměnu zrušitelného osvojení manžely na osvojení nezrušitelné jedním z manželů po zániku manželství smrtí druhého manžela. Tato možnost se naskytla až přijetím velké novely, která zavedla možnost nezrušitelného osvojení osamělou osobou. Do té doby pozůstalý manžel nemohl podat návrh na přeměnu osvojení, judikatura k tomu uvádí: „Z ustanovení § 74 odst. 1 a 2 zákona o rodině vyplývá, že i přeměnu osvojení v osvojení nezrušitelné podle § 77 zák. o rod., může soud provést jen na návrh obou manželů. Jestliže jeden z osvojitelů - manželů mezitím zemřel, nelze přeměnu osvojení provést.“¹³³ Smrtí manžela ale příbuzenský poměr založený osvojením nezaniká, tím dojde k tomu, že vedle zrušitelného osvojení zemřelým

---

¹³¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 366.

¹³² HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 371, 372.

¹³³ Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 10. listopadu 1964, 6 Co 520/64.

manželem je osvojenec současně nezrušitelně osvojen pozůstalým manželem, pokud ten k tomu dá návrh. Poněkud jiná je situace přeměny zrušitelného osvojení manžely na osvojení nezrušitelné jedním z manželů po zániku manželství rozvodem, zákon to neřeší a ani judikatura a doktrína není za jedno. Jsou zastávány dva názory, a sice že je třeba nejdříve zrušit osvojení ve vztahu k jednomu z manželů, aby pak druhý mohl podat návrh na přeměnu osvojení. Opačným názorem je, že pokud trvá zrušitelné osvojení manžely, není možná jeho přeměna na nezrušitelné osvojení osamělou osobou. Praxe je však jednoznačná, neboť v případě rozvodu manželství je možné zrušit osvojení i ve vztahu jen k jednomu z manželů (viz následující kapitola), není tedy připuštěno, aby vedle sebe existovalo zrušitelné osvojení k jednomu manželovi a nezrušitelné k druhému, tak jak je to v případě smrti manžela.¹³⁴ Bude třeba nejprve zrušit zrušitelné osvojení u manžela, který o přeměnu nežádá a poté může druhý manžel podat návrh na přeměnu osvojení.¹³⁵

Soud je povinen zkoumat splnění podmínek pro nezrušitelné osvojení (včetně lékařského vyšetření), nejedná se tedy jen o formální přeměnu. Soud přihlíží k tomu, zda je mezi osvojencem a osvojitelem citový vztah, „*který je základem pro vznik hlubokého, trvalého a pevného pouta*“.¹³⁶

Problematice souhlasu biologických rodičů s přeměnou osvojení se budu věnovat v kapitole č. 3.2.

Opětovné osvojení (readopci) připouští zákon u nezrušitelného osvojení, a to ve dvou případech. Pokud jde o osvojení manželem osvojitele nebo v případě smrti osvojitele. „*Nelze vyloučit, že dítě bude posléze osvojeno svým původním pokrevním rodičem (rodiči)*“.¹³⁷ U zrušitelného osvojení musí opětovnému osvojení předcházet zrušení původního osvojení.

---

¹³⁴ DOLEŽALOVÁ, Zdeňka. Problémy přeměny zrušitelného osvojení v osvojení nezrušitelné. *Právo a zákonnost*. 1990, č. 3, s. 170-172.

¹³⁵ FIALA, Josef a Jiří ŠVESTKA. K některým otázkám osvojení jako formy náhradní rodiny. *Právník*. 1984, č. 2, s. 152.

¹³⁶ HOLUB, Milan, Hana NOVÁ a Jana SLADKÁ HYKLOVÁ. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 8. vyd. Praha: Linde, 2007, s. 257.

¹³⁷ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva*. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 139.

2.5 Zrušení osvojení

Zrušení osvojení připouští zákon pouze u osvojení zrušitelného, a to z důležitých důvodů na návrh osvojence nebo osvojitele. Osvojitel může podat návrh na zrušení osvojení vůči druhému osvojiteli, pokud osvojení mezi tímto druhým osvojitelem a osvojencem neplní svůj účel. Osvojení je tedy možné zrušit i proti vůli druhého osvojitele.¹³⁸ Důležité důvody zákon neuvádí, vychází totiž z toho, že v životě mohou nastat různé okolnosti, které v daném případě bude třeba uznat za důležitý důvod. Takovými okolnostmi budou zejména ty, kvůli kterým osvojení neplní svou funkci, tedy mezi osvojitelem a osvojencem není takový vztah jako mezi rodičem a dítětem. Podle judikatury je důležitým důvodem například „*vážné a trvalé narušení citového vztahu mezi osvojencem a osvojitelem, které je zpravidla provázáno stavem vylučujícím možnost dalšího příznivého výchovného působení osvojitele na osvojence; vznik trvalé duševní poruchy u osvojitele či osvojence; hrubé zanedbávání, či zneužívání práv a povinností, které tvoří součást rodičovské zodpovědnosti ze strany osvojitele; závažné závadné chování osvojence (osvojenec se dopustil úmyslného trestného činu), takže za těchto okolností nelze spravedlivě žádat ani na osvojiteli, aby v osvojenckém poměru nadále setrval.*“¹³⁹

Ke zrušení osvojení musí docházet pouze výjimečně. „*Dosavadní poznatky dětské psychologie i praktické zkušenosti přesvědčivě potvrzují, že změny ve výchovném prostředí nezletilého dítěte, ke kterým v důsledku zrušení osvojení dochází, mají zpravidla nepříznivý vliv na rozvoj osobnosti dítěte, a tím často na celý jeho další život.*“¹⁴⁰

Zrušit osvojení může pouze soud. Do novely č. 91/1998 Sb. bylo možné zrušit osvojení též dohodou mezi zletilým osvojencem a osvojitelem, která musela být sepsána soudem.¹⁴¹ Mezi osvojencem a jeho původní rodinou se zrušením

---

¹³⁸ HOLUB, Milan, HANA NOVÁ a JANA SLADKÁ HYKLOVÁ. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 8. vyd. Praha: Linde, 2007, s. 257.

¹³⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 361.

¹⁴⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 360.

¹⁴¹ Podle § 73 odst. 2 ZoR ve znění před novelou: „*Je-li osvojenec zletilý, lze osvojení zrušit též dohodou mezi ním a osvojitelem; dohoda musí být sepsána soudem.*“

osvojení obnoví všechna práva a povinnosti a naopak zaniknou práva a povinnosti mezi osvojitelem a osvojencem. Osvojenec nabývá zpět své původní příjmení, které měl v době rozhodování soudu o osvojení.

Jestliže došlo k osvojení dítěte manžely, jako jejich společného dítěte, lze toto osvojení zrušit i jen v části týkající se vztahu osvojence k jednomu z dosavadních dvou osvojitelů. Osvojením manžely tedy nevzniká neoddělitelný osvojenecký vztah, který by mohl být zrušen pouze jako celek. V takovém případě by totiž musel druhý manžel, který chce zůstat osvojitelem, podat nový návrh na osvojení. Biologičtí rodiče nebudou účastníky řízení, neboť nedochází k obnovení jejich rodičovských práv a povinností, ty se budou soustředit u druhého osvojitele.¹⁴²

2.6 Právní následky osvojení

Vzhledem k tomu, že jsem podrobnější rozbor jednotlivých následků osvojení provedla v dosavadním textu, omezím se proto v této kapitole na jejich ucelené shrnutí. Právní následky osvojení nastávají právní mocí rozhodnutí soudu o osvojení. Mezi osvojencem a osvojitelem vznikne poměr jako mezi rodiči a dětmi. Rodičovská zodpovědnost i vyživovací povinnost biologických rodičů přechází na osvojitele. Osvojenec vstupuje do rodiny osvojitele a vzniká zde příbuzenský poměr, který se projevuje zejména ve vzájemné vyživovací povinnosti mezi příbuznými a v oblasti dědění. Právní vztahy osvojence k biologické rodině zanikají. Biologické příbuzenství však nadále trvá, což se projevuje například v existenci překážky manželství. Vyloučeno je platné manželství mezi osvojencem a osvojitelem, osvojitelovým příbuzným v pokolení přímém a pokrevními dětmi osvojitele.¹⁴³ Bude-li však osvojení zrušeno, může bývalý osvojitel, či jeho pokrevní potomek, uzavřít manželství s bývalým osvojencem. Vzhledem ke skutečnosti, že *..., zůstává však zachováno biologické příbuzenství jako materiální fakt...*,¹⁴⁴ je vyloučeno uzavření manželství mezi osvojencem a jeho biologickými příbuznými v řadě přímé nebo sourozencem. I v oblasti práva veřejného je

---

¹⁴² Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu České socialistické republiky z 15. 12. 1983, Clpj 64/83.

¹⁴³ § 12 ZoR

¹⁴⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 357.

myšleno na přetrvávající biologický vztah, a sice v právu trestním a trestném činu soulože mezi příbuznými dle § 188 TrZ.¹⁴⁵

Dále dochází ke změně příjmení osvojenec na příjmení osvojitele. Osvojenec též nabývá státní občanství České republiky, za předpokladu, že je alespoň jeden z osvojitelů českým občanem.¹⁴⁶ V případě osvojení manželem rodiče se osvojení nedotýká vztahů mezi osvojenecem a tímto rodičem i jeho příbuznými. Osvojitel bude zapsán v matrice místo rodičů dítěte. Právním následkem nezrušitelného osvojení je nadto i nemožnost jeho zrušení. Osvojení nebrání opětovnému osvojení.¹⁴⁷

2.7 Tendence ovlivňující osvojení

Institut osvojení doznává změn na základě proměn subjektů osvojení. Změny v osobách žadatelů se projevují nejvíce v jejich věkové skladbě. Věková hranice se stále posouvá, což souvisí s několika aspekty. Dochází k odkládání založení rodiny do vyššího věku. Tato možnost je i odrazem neustálého růstu počtu uživatelů hormonální antikoncepce. Od roku 1990 do roku 2004 pozorujeme každoroční vzestup. V roce 2004 přesáhl počet uživatelů hormonální a nitroděložní antikoncepce 50% všech žen fertilního věku. Od té doby kolísá mírně nad touto hranicí a zdá se, že dosáhl svého vrcholu (viz příloha č. 1 graf III). Průměrný věk prvorodiček v roce 2011 byl 27,8 let. Z těchto údajů vyplývá, že partneři toužící založit rodinu zjistí až ve vyšším věku, že jeden z nich je neplodný a rozhodnou se proto pro osvojení. Ruku v ruce se zvyšujícím se věkem dochází k potížím, jako jsou zdravotní problémy takového typu, které neumožní zařazení žadatelů do evidence.

Také na straně dětí dochází k proměnám. Vhodných dětí k osvojení rok od roku klesá. Nerodí se nechtěné děti díky antikoncepci, počet potratů rok od roku klesá. V roce 2011 byl celkový počet umělých přerušování těhotenství 24 055, což je méně než čtvrtina oproti roku 1990.

---

¹⁴⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁶ § 3a zákona č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁷ HRUŠÁKOVÁ Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. České rodinné právo. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, s. 308-310.

Počet žadatelů už dlouhou dobu zásadně převyšuje počet dětí vhodných k osvojení. V roce 2011 (viz tabulka vývoj počtu žadatelů) bylo podáno 673 žádostí o osvojení a celkový počet žadatelů činil 2414 osob. Přitom počet osvojených dětí se každoročně pohybuje okolo pěti set dětí. Dlouhodobě je velký nepoměr mezi požadavky zájemců o osvojení a charakteristikami dětí. „*Osvojitelský ideál je holčička co nejmenší, naprosto zdravá, alespoň průměrně inteligentní, světlé pigmentace...*“¹⁴⁸ Představy žadatelů o osvojení v evidenci krajských úřadů v období 2003-2004 ukazuje následující tabulka.

Představy žadatelů o věku dítěte					
Věk dítěte	0 až 1	2 až 3	4 až 6	7 až 9	starší
Počet žadatelů	941	413	90	23	0

Zdroj:¹⁴⁹

K dítěti do jednoho roku věku, zdravému, našeho etnika lze během vytýpování žadatelů přiřadit až stovky vhodných párů.¹⁵⁰ Obecně platí, že čím nižší požadavky žadatelé mají, tím kratší dobu budou na vhodné dítě čekat. Děti jiného etnika či děti handicapované jsou žadatelům poskytnuty již za několik týdnů. Občanské sdružení Středisko náhradní rodinné péče uvádí ve své výroční zprávě z roku 2010 údaje o skladbě dětí, které byly osvojeny. Z grafu vyplývá, že osvojitelé jsou ochotni vzít si dítě s lehčím handicapem. Se závažností handicapu zájem osvojitelů strmě klesá. Pokud jde o věk dětí, jsou samozřejmě nejvíce preferováni novorozenci. Z grafu II v příloze č. 1 plyne, že zájem je i o děti starší, a to maximálně do věkového rozmezí 6-12 let, děti starší dvanácti let mají již jen malé šance na osvojení.¹⁵¹

Vývoj počtu žadatelů o osvojení v letech 1985 – 2006, 2011										
Rok	1985	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Počet žadatelů	2407	2250	2352	2245	2254	1875	1990	1980	1650	2284
Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2011
Počet žadatelů	2531	2123	1969	2100	2369	2440	2524	2500	2341	2414

Zdroj: MPSV¹⁵²

¹⁴⁸ GABRIEL, Zbyněk, Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, s. 8.

¹⁴⁹ NOVOTNÁ, Věra a Lenka PRŮŠOVÁ. *K vybraným otázkám osvojení dětí*. Praha: Linde, 2004, s. 143.

¹⁵⁰ GABRIEL, Zbyněk, Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, s. 8.

¹⁵¹ Výroční zpráva Středisko náhradní rodinné péče O. S.: Rok 2010 [online]. Středisko náhradní rodinné péče [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: http://www.nahradnirrodina.cz/files/File/finalni_verze_VZ_2011.pdf

¹⁵² Vybrané statistické údaje o výkonu sociálně-právní ochrany dětí. [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7312/Vybrane_udaje.pdf

3 Právní postavení rodičů dítěte při jeho osvojení

3.1 Souhlas s osvojením

Souhlas s osvojením podle § 67 ZoR je jednou z podmínek osvojení. „*Jde o zcela legitimní požadavek, protože osvojení (jakéhokoliv stupně) je mezním zásahem do rodičovské zodpovědnosti (do rodičovských práv a povinností).*“¹⁵³ Souhlas dávají rodiče dítěte, pokud jsou jeho zákonnými zástupci. Rodiče tedy musí mít způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu a být nositelem rodičovské zodpovědnosti, tato trvá až do právní moci rozhodnutí o osvojení. Výjimku stanoví zákon v případě nezletilého rodiče, který též musí dát souhlas k osvojení, aniž by měl způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Nedošlo-li k určení otcovství, vyžaduje se souhlas pouze matky. V ostatních případech je nutný souhlas obou rodičů, tento není možné nahradit projevem vůle druhého rodiče nebo rozhodnutím soudu. Souhlas s osvojením v žádném případě neznamená vzdání se dítěte, jak je častý dojem neodborné veřejnosti. Rodič se podle platné právní úpravy nemůže svého dítěte vzdát.¹⁵⁴

Zákon o rodině garantuje práva pravděpodobného otce vyslovit se k osvojení. Dítě nemůže být osvojeno, dokud nenabude právní moci rozhodnutí soudu v řízení o určení otcovství, které bylo zahájeno na návrh muže, který tvrdí, že je otcem dítěte. Pokud bude otcovství tohoto muže pravomocně určeno, bude třeba i jeho souhlasu k osvojení dítěte. Předmětné ustanovení bylo zavedeno velkou novelou jako reakce na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva zejména na rozsudek Keegan v. Irsko. V řešeném případě se jednalo o případ matky, která dala novorozence k osvojení, aniž by o tom informovala otce dítěte, který se následně dožadoval svěřeni dítěte do péče. Soud vyslovil názor, že „*osvojení dítěte narozeného mimo manželství bez vědomí a proti vůli jeho otce porušuje čl. 8 Evropské úmluvy lidských práv.*“¹⁵⁵

---

¹⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.11.2005, sp.zn. 30 Cdo 415/2005.

¹⁵⁴ RADVANOVÁ, Senta. Právní ochrana dětí - její pozitivní i meze. In: *Pocita Jánu Gronskému*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 574.

¹⁵⁵ Rozsudek ESLP ve věci Keegan v. Irsko: 16969/90, ze dne 26. května 1994.

3.1.1 Souhlas přímý

„Za tzv. přímý souhlas k osvojení je třeba považovat souhlas, který rodiče udělují ve vztahu ke konkrétním zájemcům o osvojení, zájemcům, které znají, ke kterým mají důvěru ... a kterým dítě předají.“¹⁵⁶ V odborné literatuře se můžeme setkat s označením souhlasu k osvojení ve vztahu ke konkrétním osvojitelům jako se souhlasem „přímým“¹⁵⁷ nebo „adresným.“¹⁵⁸ V této práci budu používat terminologické označení „přímý souhlas k osvojení“.

O osvojení vždy rozhoduje soud, a nelze proto za přímé osvojení považovat osvojení smluvní. Pouze rodič, který je zákonným zástupcem nezletilého dítěte má právo udělit souhlas k osvojení, jak vyplývá z dikce § 67 ZoR. „Právo udělit souhlas k osvojení dítěte je zvláštním právem rodiče, protože je s dítětem pokrevně spojen.“¹⁵⁹ Souhlas musí udělit oba rodiče dítěte, pokud je má. Není přitom rozhodné, v čí péči se dítě nachází, ani případný zákaz styku s dítětem. „Nesouhlas třeba jen jednoho ze zákonných zástupců brání vyslovení osvojení.“¹⁶⁰ Souhlas s osvojením jako osobnostní právo rodiče je nezastupitelný a jako takový není obsahem rodičovské zodpovědnosti. Tedy nelze ho nahradit souhlasem druhého rodiče nebo rozhodnutím soudu.¹⁶¹ Rodič má výsostné právo vybrat si sám pro dítě osvojitele a předat ho do preadopční péče.¹⁶² V taxativně vymezených případech podle § 78 ZoR bude zákonným zástupcem nezletilého dítěte poručník ustanovený soudem. Souhlas poručníka s osvojením vyžaduje schválení soudu, neboť jde o rozhodnutí poručníka v podstatné věci týkající se dítěte.

---

¹⁵⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Souhlas k osvojení, přímý i blanketový, jako právní úkon směřující ke změně statusu dítěte. *Správní právo*. 2003, 5-6, s. 307-313.

¹⁵⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Souhlas k osvojení, přímý i blanketový, jako právní úkon směřující ke změně statusu dítěte. *Správní právo*. 2003, 5-6, s. 307-313.

¹⁵⁸ MPSV. Metodické doporučení MPSV č. 1/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech adresného souhlasu rodiče k osvojení dítěte. [online]. 2010, s. 1-18 [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/9253/ Metodické_doporuceni-adresny_souhlas.pdf

¹⁵⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Souhlas k osvojení, přímý i blanketový, jako právní úkon směřující ke změně statusu dítěte. *Správní právo*. 2003, 5-6, s. 307-313.

¹⁶⁰ Usnesení pléna Nejvyššího soudu ČSSR k rozboru a zhodnocení praxe soudů při rozhodování o osvojení. Pls 5/67, Č. VII/1967 sb. rozh.

¹⁶¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Souhlas k osvojení, přímý i blanketový, jako právní úkon směřující ke změně statusu dítěte. *Správní právo*. 2003, 5-6, s. 307-313.

¹⁶² RADVANOVÁ, Senta. Poznámky k výkonu rodičovských práv a povinností. In: *Ve službách práva: Sborník k 10. výročí založení pobočky nakladatelství C. H. Beck v Praze*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 207.

Souhlas zákonného zástupce dítěte musí mít všechny náležitosti, které jsou kladeny na projev vůle jako na právní úkon podle § 37 a následujících OZ, právní úkon musí být „*učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně; jinak je neplatný*“. Je tedy třeba, aby se rodič výslovně vyjádřil, že souhlasí s osvojením dítěte, neboť pouhý konkludentní souhlas by nenaplňoval požadavky určitosti a srozumitelnosti právního úkonu. ... *“proto by např. nestačilo pouhé vyjádření rodičů, že nemají námitek proti osvojení, resp. že osvojení jen doporučují.*“¹⁶³ Souhlas se musí týkat konkrétního typu osvojení, a to ve vztahu k určité osobě osvojitele, tedy být určitý a srozumitelný. Souhlas nesmí být vázán na jakékoli podmínky výhrady či lhůty. Judikatura považuje za neplatný souhlas vázaný na podmínku, že dítě bude mít i po osvojení příjmení biologických rodičů.¹⁶⁴ *„Souhlas zákonného zástupce musí být dán před soudem osobně (což je třeba dovodit z stanovení § 70 zákona o rodině předpokládajícího seznamovací, resp. informační povinnost soudu při naplňování předpokladů osvojení), výslovně a určitě.*“¹⁶⁵ Z toho důvodu by nebyl postačující projev vůle ve formě notářského zápisu.¹⁶⁶

Zákon o rodině výslovně nestanoví lhůtu, od které mohou rodiče přímý souhlas k osvojení dát. Takové ustanovení nacházíme pouze v § 68a ZoR stanovící lhůtu šesti týdnů od narození dítěte a to pro oba rodiče. Podle odborníků nelze tuto lhůtu vztahovat i na osvojení přímé. *„Ačkoli nelze omezení podle § 68a ZoR ...považovat za generální zákaz udělení souhlasu k osvojení dříve než dítě dovrší šest týdnů.*“¹⁶⁷ Bude se proto vycházet ze závazku stanoveného čl. 5 odst. 4 EÚOD *“souhlas matky s osvojením jejího dítěte nebude akceptován, pokud nebude udělen v takové lhůtě po narození dítěte, jež nebude kratší šesti týdnů...“* Pokud taková lhůta stanovena není, ve lhůtě, která podle stanoviska příslušného orgánu bude matce umožňovat, aby se dostatečně zotavila po porodu dítěte. V případě přímého souhlasu je touto šestitýdenní lhůtou vázána výhradně

---

¹⁶³ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 326.

¹⁶⁴ MPSV. Metodické doporučení MPSV č. 1/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech adresného souhlasu rodiče k osvojení dítěte. [online]. 2010, s. 1-18 [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/9253/ Metodické_doporuceni-adresny_souhlas.pdf

¹⁶⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.11.2005, sp.zn. 30 Cdo 415/2005.

¹⁶⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

¹⁶⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Souhlas k osvojení, přímý i blanketový, jako právní úkon směřující ke změně statusu dítěte. *Správní právo*. 2003, 5-6, s. 307-313.

matka. Na rozdíl od otce, který může dát souhlas k osvojení kdykoli po narození dítěte. Souhlas rodiče musí být dán vědomě. „*Dotčené osoby daly vědomý souhlas k osvojení po takovém projednání, které se může ukázat nutným.*“¹⁶⁸ Soud musí zákonného zástupce poučit o právních následcích osvojení.¹⁶⁹

Podle čl. 15 EÚOD nesmí být v souvislosti s přenecháním dítěte k osvojení získán nenáležitý finanční prospěch. Obdobné ustanovení obsahuje Úmluva o právech dítěte v případě mezinárodního osvojení v čl. 21 písm. d): „...činí všechna opatření potřebná k zajištění toho, aby osvojení v cizí zemi nevedlo k neoprávněnému finančnímu zisku zúčastněných osob.“ Tento požadavek vtělil zákonodárce i do nového občanského zákoníku, a sice do § 798 „z činností souvisejících se zprostředkováním osvojení nesmí nikdo získat nepatřičný zisk.“ Účelem je zabránit nedovoleným manipulacím s nezletilými dětmi.

V této souvislosti je třeba zmínit Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie (dále jen „Opční protokol“).¹⁷⁰ Podpis Opčního protokolu učinila Česká republika 26. ledna 2005, avšak jeho ratifikaci dlouhodobě bránilo neupravení trestní odpovědnosti právnických osob za jednání, která jsou trestná dle Opčního protokolu. Tato překážka byla odstraněna přijetím zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Dne 25. února 2013 vyslovila Poslanecká sněmovna souhlas s ratifikací Opčního protokolu na základě vládního návrhu č. 925/0.¹⁷¹ Ústavně-právní výbor Senátu projednal návrh dne 19. 3. 2013 a doporučil dát souhlas s ratifikací tiskem č. 54/1.¹⁷² Lze tedy konstatovat, že s vysokou pravděpodobností bude vysloven souhlas s ratifikací. Podle čl. 2 písm. a) Opčního protokolu se prodejem dětí pro jeho účely rozumí „*jakýkoli úkon či transakce,*

---

¹⁶⁸ čl. 21 písm. a) Úmluvy o právech dítěte.

¹⁶⁹ MPSV. Metodické doporučení MPSV č. 1/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech adresného souhlasu rodiče k osvojení dítěte. [online]. 2010, s. 1-18 [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/9253/Metodicke_doporuceni-adresny_souhlas.pdf

¹⁷⁰ Opční protokol vstoupil v platnost dne 18. ledna 2002. Počet smluvních stran činil k 30. lednu 2013 celkem 162 států.

¹⁷¹ Vládní návrh, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie: 925/0. [online]. 25. února 2013 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=143270

¹⁷² Sněmovní tisk 925 Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte: Stav projednávání ke dni: 21. března 2013. [online]. [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=925>

při které kdokoli, jednotlivec nebo skupina, předá jinému dítě za úplatu či jiné protiplnění.“ Opční protokol tedy zpřísňuje dosavadní zákaz finančního prospěchu dle mezinárodních smluv a zakazuje jakékoli protiplnění. Dále v čl. 3 odst. 1 písm. a) stanoví požadavek, aby smluvní strany zajistily trestní postih, a to v souvislosti s prodejem dětí *„získávání, nepřipustným způsobem, souhlasu k adopci dítěte zprostředkovatelem v rozporu s platnými mezinárodními dokumenty o adopci.*“ Smluvní strany jsou dále povinny přijmout opatření k zajištění souladu jednání osob zúčastněných na adopci dítěte s platnými mezinárodními dokumenty. Považuji tento postup k ratifikaci za velmi významný pro problematiku nezákonných manipulací s dětmi.

Nezákonné adopce jsou upraveny trestním zákoníkem v § 169 TrZ, podle něhož bude potrestán odnětím svobody až na tři léta ten, kdo za odměnu svěří dítě do moci jiného za účelem adopce.

3.1.2 Odvolání přímého souhlasu k osvojení

Možnost odvolání právního úkonu není v zákoně o rodině ani v občanském zákoníku výslovně upravena. Názory v odborné literatuře nejsou jednotné a lze se obecně setkat se třemi. Nejvíce radikální je názor první, že jednou daný souhlas k osvojení nelze odvolat.

Druhým názorem je, že souhlas k osvojení je možné odvolat do doby, než je dítě umístěno do péče budoucích osvojitelů. Tento názor vychází z analogického užití § 68a ZoR. K tomu v komentáři autoři uvádějí u přímého souhlasu: *„výrazná změna, kterou novela, zák. 91/1998 Sb., zakotvila, spočívá v tom, že dané přivolení k osvojení může rodič odvolat pouze do doby umístění dítěte do předadopční péče budoucích osvojitelů – viz komentář k § 68 a k § 69.“*¹⁷³ Judikatura tento názor nezastává: *„dovolací soud však dospívá k názoru, že názor uvedený na druhém místě nemá zákonnou oporu...“*¹⁷⁴

---

¹⁷³ HOLUB, Milan, HANA NOVÁ a JANA SLADKÁ HYKLOVÁ. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 8. vyd. Praha: Linde, 2007, s. 229.

¹⁷⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.11.2005, sp.zn. 30 Cdo 415/2005.

Podle třetího názoru je možné souhlas odvolat do právní moci rozsudku o osvojení. Tento názor respektuje Úmluvu o právech dítěte a je zastáván i soudci: „*Souhlas s osvojením může zákonný zástupce odvolat, a to až do doby, kdy rozsudek o osvojení dítěte nabude právní moci. Soud rozhodující o návrhu na osvojení je pak povinen k takové skutečnosti bez dalšího (tj. aniž by byl důvod zabývat se důvodem odvolání tohoto dřívějšího souhlasu) přihlédnout.*“¹⁷⁵

Je třeba se zabývat i úpravou, ke které se přiklonil nový občanský zákoník, upravující odvolání souhlasu k osvojení v § 817 NOZ. Důvodová zpráva uvádí: „*adjektivum absolutní*“ – *ve smyslu neodvolatelně, nezměnitelně a jednou pro vždy, by patrně neměl být užíván v souvislosti se žádným právním jednáním: neodvolatelnou, nezměnitelnou a jednou pro vždy platící – to vše jsou přívlastky, jež je – jde-li o člověka – třeba nechat vyhrazeny pro smrt.*“¹⁷⁶ Lhůta k odvolání souhlasu je stanovena jako tříměsíční od jeho udělení. Úprava je jednotná jak pro souhlas přímý, tak pro blanketní souhlas. „*Po uplynutí tří měsíců souhlas již zásadně odvolat nelze. Má se za to, že tři měsíce jsou dobou, která skýtá přiměřenou ochranu právům přirozeného rodiče na straně jedné, a na druhé straně o ní nelze říci, že by nepřipustným způsobem poškozovala oprávněné (odůvodněné) zájmy dítěte...*“¹⁷⁷ Výjimku stanoví § 817 odst. 2 NOZ, podle něhož lze souhlas odvolat i po uplynutí tříměsíční lhůty, pokud nebylo dítě ještě předáno do preadopční péče nebo pokud má být dítě, podle rozhodnutí soudu vydaného na návrh rodičů, vydáno budoucím osvojitelem, protože je v souladu se zájmy dítěte, aby bylo se svými rodiči. „*Je ale třeba vyjít vstříc přirozenému rodiči, a to bez ohledu na to, že již uběhla doba pro odvolání souhlasu.*“¹⁷⁸ „*Je samozřejmé, že zájem dítěte nemusí výjimečně spočívat v tom, aby bylo se svým přirozeným rodičem, ale je třeba tento zájem zvažovat, zejména tehdy, je-li zřejmé, že poměry přirozeného rodiče jsou oproti době, kdy souhlas k osvojení dal, zcela zásadně odlišné.*“¹⁷⁹

---

¹⁷⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.11.2005, sp.zn. 30 Cdo 415/2005.

¹⁷⁶ ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, k § 817 a 818.

¹⁷⁷ tamtéž

¹⁷⁸ tamtéž

¹⁷⁹ tamtéž

3.1.3 Blanketní souhlas k osvojení

Blanketní souhlas k osvojení je zvláštní formou souhlasu k osvojení. „...rodiče dávají souhlas k osvojení předem bez znalosti osob zájemců o osvojení (§ 68a ZoR).“¹⁸⁰ Souhlas musí dát rodiče osobně před soudem nebo orgánem sociálně-právní ochrany dětí v písemné formě. Příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí je obecní úřad obce s rozšířenou působností v místě, kde se rodič zdržuje.¹⁸¹ Ústní souhlas není platně uděleným blanketním souhlasem, a to ani kdy byl udělen před svědky.

Novou konstrukci blanketního souhlasu k osvojení zavedla velká novela vložením paragrafu 68a ZoR. Do té doby byl od účinnosti zákona o rodině upraven blanketní souhlas v § 68 odst. 1 písm. b) takto: „Pokud jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte jeho rodiče, není třeba jejich přivolení, ... jestliže rodiče dají přivolení k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Přivolení předem je možno dát ústně do protokolu před soudem nebo před národním výborem.“ „Bylo zjištěno, že soudy nemají pochybnosti o tom, že přivolení k osvojení lze odvolat bez udání důvodů až do doby, kdy bylo na jeho základě pravomocně vysloveno osvojení dítěte.“

Velkou novelou byla zásadně zkrácena lhůta k odvolání souhlasu, a to do doby předání dítěte do preadopční péče. Cílem zákonodárce při úpravě bylo zajistit urychlené osvojení dětí nejtělejšího věku, které jsou k osvojení nejvhodnější.¹⁸² Stejně jako přímý souhlas musí mít i souhlas blanketní všechny náležitosti právních úkonů podle § 37 OZ. Mohou ho udělit výhradně rodiče, kteří jsou zákonnými zástupci svého nezletilého dítěte. Souhlas je dáván neadresně, tedy anonymně. Rodiče mohou dát blanketní souhlas nejdříve šest týdnů po porodu. Tato lhůta platí jak pro matku, tak otce. Délka lhůty je stanovena v návaznosti na šestinedělí, ve kterém je matka krátce po porodu rozrušena

---

¹⁸⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Souhlas k osvojení, přímý i blanketový, jako právní úkon směřující ke změně statusu dítěte. *Správní právo*. 2003, 5-6, s. 307-313.

¹⁸¹ Podle § 19 odst. 3 ZSPO ve spojení s § 61 odst. 3 písm. d) ZSPO.

¹⁸² HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 341.

a z toho důvodu by se mohla dopustit rozhodnutí, kterého by později mohla litovat.

Pokud dají rodiče souhlas k osvojení dítěte předem bez vztahu k určitým osvojitelům, není třeba jejich souhlasu k osvojení konkrétními žadateli. Rodiče tak nebudou účastníky řízení o osvojení.¹⁸³

3.1.4 Odvolání blanketního souhlasu

Rodič může odvolat blanketní souhlas s osvojením pouze do doby, než bude dítě svěřeno do preadopční péče. Touto konstrukcí odvolání souhlasu zákonodárce sledoval posílení stability nově vytvořených vztahů v rodině budoucích osvojitelů. „*Toto časové omezení odvolání souhlasu rodiči ... je odůvodňováno tím, že by pro nezletilé dítě nebylo z hlediska zajištění jeho dalšího celkově zdárného vývoje příznivé, aby poté, co již začalo žít u budoucích osvojitelů, zvyklo si na ně, navázalo k nim určité citové vztahy atd., tedy u nich již psychicky „zakotvilo“, muselo být přemístěno do jiného výchovného prostředí.*“¹⁸⁴ Rodič není povinen uvádět důvody odvolání souhlasu a soud není oprávněn je přezkoumávat.

Pro srovnání podmínek obou forem souhlasu k osvojení uvádím tabulku převzatou z Metodického doporučení MPSV.¹⁸⁵

Druh souhlasu k osvojení	Forma souhlasu	Lhůta pro udělení souhlasu	Možnost odvolání souhlasu
Adresný souhlas podle § 67 ZR	Osobně před soudem	Matka – 6 týdnů po narození Otec – po narození	Kdykoliv do právní moci rozsudku o osvojení
Blanketový souhlas podle § 68a ZR	Osobně před soudem nebo před OSPOD	6 týdnů po narození (matka i otec)	Do umístění dítěte do péče budoucích osvojitelů

¹⁸³ HOLUB, Milan, Hana NOVÁ a Jana SLADKÁ HYKLOVÁ. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 8. vyd. Praha: Linde, 2007, s. 239.

¹⁸⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 342.

¹⁸⁵ MPSV. Metodické doporučení MPSV č. 1/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech adresného souhlasu rodiče k osvojení dítěte. [online]. 2010, s. 1-18 [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/9253/Methodicke_doporuceni-adresny_souhlas.pdf

Budoucí osvojitel může nezletilé dítě z preadopční péče kdykoli vrátit a „*rodič dítěte je stále jeho rodičem se všemi právy a povinnostmi.*“¹⁸⁶ Otázkou zůstává, jaký postup zvolit v případě, že je dítě vráceno žadatelem o osvojení v případě blanketního souhlasu. Pokud nahlédneme do praxe minulé, bylo toto vrácené dítě předáno zpět biologickým rodičům. Avšak po velké novele z roku 1998, která zavedla nemožnost odvolat souhlas k osvojení po předání dítěte do preadopční péče, vyvstává otázka, zda by odmítnuté dítě bylo biologickým rodičům vráceno. Domnívám se, že ano. Rodiče sice nemohou svůj souhlas odvolat, ale rodiči stále zůstávají, a to až do právní moci rozhodnutí o osvojení.

Mám za to, že doba pro možnost odvolat souhlas s osvojením je příliš krátká. Zákonodárce by měl upřednostňovat výchovu v biologické rodině dítěte před osvojením, což v tomto případě neshledávám. Vzhledem k možné existenci poporodní psychózy (označované též nesprávně jako laktační psychóza) a poporodní depresi u matky a jejího možného neodhalení lékaři, může nastat situace, kdy dá matka po šestinedělí souhlas k osvojení a předání do preadopční péče proběhne v době, kdy poporodní psychóza / deprese trvá a tato biologická matka tak nenávratně přijde o své dítě. Proto považuji úpravu v novém občanském zákoníku za vhodnější, neboť v § 817 NOZ dává rodičům možnost odvolat souhlas do tří měsíců od jeho udělení. Rodič má tedy zákonem zaručenu pevnou dobu lhůty, po kterou může souhlas odvolat a není odkázán na okamžik svěřeni dítěte do preadopční péče.

Na tomto místě bych zmínila studii prováděnou na vzorku 79 žen v únoru 2010 v Městské nemocnici Ostrava a Nemocnici Frýdek-Místek nazvanou *Emoční změny u žen v období šestinedělí*. Podle studie se poporodní psychóza vyskytuje u 0,1 – 0,2 % žen. „*První dny po porodu se psychózy prakticky neobje-*

---

¹⁸⁶ RADVANOVÁ, Senta. Poznámky k výkonu rodičovských práv a povinností. In: *Ve službách práva: Sborník k 10. výročí založení pobočky nakladatelství C. H. Beck v Praze*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 208.

vují, vzestup začíná 3. až 4. den.“¹⁸⁷ Studie prokázala větší sklon k poporodní depresi u prvorodiček a svobodných žen ve věku 21 – 29 let.¹⁸⁸

„V gynekologii a porodnictví je zažitě rozdělení na poporodní blues, poporodní deprese, poporodní psychóza.“¹⁸⁹ Poporodním blues trpí 50-70% žen, začíná třetí den po porodu a většinou spontánně zmizí kolem dvanáctého dne. Trvá-li více než dva týdny půjde pravděpodobně o poporodní depresi, která postihuje 5 - 20% žen. Obvykle se vyskytuje 3 - 4 týdny po porodu a trvá zhruba do osmi měsíců věku dítěte, výjimečně do dvou let věku dítěte. „Stav je charakterizován velkými výkyvy nálad, nespavostí, nechutenstvím až sebevražednými tendencemi.“¹⁹⁰ Pokud tedy žena udělí blanketní souhlas k osvojení, dojde vysoce pravděpodobně k předání dítěte do preadopční péče v době, kdy může trpět poporodní depresí. Poporodní deprese může navazovat na poporodní blues, ale může se vyskytnout i bez předchozích emocionálních výkyvů. Může se objevit i za 4-12 týdnů až několik měsíců po porodu s možností přetrvání do dalšího těhotenství u 10-15% žen. Zajímavým faktem je, že deprese postihuje až 42% mužů, jejichž ženy mají poporodní depresi. „Hovoří se o tzv. mužském šestinedělí, kdy otec přebírá nové role, povinnosti a zodpovědnost stejně jako žena.“¹⁹¹ Pokud dojde až k poporodní psychóze, je nutná léčba v psychiatrickém zařízení s podáváním vysokých dávek antidepresiv. Je zde velká hrozba suicidálního nebo homicidálního chování. Nejzrozsáhlejší skupinou obětí žen vraždících pro poporodní psychózu jsou děti do šestnácti let a představují 45 % vražd spáchaných ženami všeobecně.¹⁹² Poporodní psychóza se vyskytuje u 1-2% žen s nástupem

---

¹⁸⁷ DUŠOVÁ, Bohdana a Nikola MONIAKOVÁ. Emoční změny u žen v období šestinedělí. *Ošetřovatelství a porodní asistence: Recenzovaný vědecký časopis* [online]. 2010, roč. 1, č. 4, s. 121. [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: http://periodika.osu.cz/osetrovatelstviaporodniasistence/dok/2010-04/3_dusova_moniakova.pdf

¹⁸⁸ DUŠOVÁ, Bohdana a Nikola MONIAKOVÁ. Emoční změny u žen v období šestinedělí. *Ošetřovatelství a porodní asistence: Recenzovaný vědecký časopis* [online]. 2010, roč. 1, č. 4, s. 121-123 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: http://periodika.osu.cz/osetrovatelstviaporodniasistence/dok/2010-04/3_dusova_moniakova.pdf

¹⁸⁹ JEDLIČKOVÁ, M. Obecný náhled na problematiku deprese po porodu z hlediska gynekologicko-porodnického. *PraktGyn* [online]. 2008 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: http://www.prolekare.cz/pdf?ida=pg_08_02_06.pdf

¹⁹⁰ GREGOROVÁ, Radka. Komplikace v šestinedělí. *SANQUIS* [online]. 2009, č. 72, s. 74-75 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: http://www.address.cz/data/www.sanquis.cz/articles/files/72_komplikace-v-sestinedeli.pdf

¹⁹¹ JEDLIČKOVÁ, M. Obecný náhled na problematiku deprese po porodu z hlediska gynekologicko-porodnického. *PraktGyn* [online]. 2008 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: http://www.prolekare.cz/pdf?ida=pg_08_02_06.pdf

¹⁹² JEDLIČKOVÁ, M. Obecný náhled na problematiku deprese po porodu z hlediska gynekologicko-porodnického. *PraktGyn* [online]. 2008 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: http://www.prolekare.cz/pdf?ida=pg_08_02_06.pdf

první měsíc po porodu. Podle výzkumů téměř polovina prvorodiček, která onemocněla poporodní psychózou, netrpěla v minulosti žádným psychiatrickým onemocněním.¹⁹³ Výzkumy ukazují, že lze určit rizikové skupiny žen, které jsou ohroženy poporodní depresí.¹⁹⁴ Právě těmto ženám by lékaři měli věnovat zvýšenou pozornost. Obecně není léčeno až 90 % depresí.¹⁹⁵

---

¹⁹³ GREGOROVÁ, Radka. Komplikace v šestinedělí. *SANQUIS* [online]. 2009, č. 72, s. 74-75 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: http://www.address.cz/data/www.sanquis.cz/articles/files/72_komplikace-v-sestinedeli.pdf

¹⁹⁴ „Za rizikové skupiny žen s větším sklonem ke vzniku poporodní deprese se podle Světové zdravotnické organizace považuje věk ženy pod 20 let, svobodné, se zdravotním handicapem, základním vzděláním, mající pět a více sourozenců, narušený vztah k rodičům, k otci dítěte, ekonomické problémy, problémy s bydlením, selhání v péči o dítě a problémy s kojením.“

¹⁹⁵ JEDLIČKOVÁ, M. Obecný náhled na problematiku deprese po porodu z hlediska gynekologicko-porodnického. *PraktGyn* [online]. 2008 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: http://www.prolekare.cz/pdf?ida=pg_08_02_06.pdf

GREGOROVÁ, Radka. Komplikace v šestinedělí. *SANQUIS* [online]. 2009, č. 72, s. 74-75 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: http://www.address.cz/data/www.sanquis.cz/articles/files/72_komplikace-v-sestinedeli.pdf

3.1.5 Souhlas nezletilého rodiče

Podle § 67 odst. 2 ZoR je k osvojení třeba souhlasu i nezletilého rodiče, a to přestože není zákonným zástupcem svého dítěte, neboť nemá plnou způsobilost k právním úkonům. Podmínka souhlasu nezletilého rodiče s osvojením byla zavedena velkou novelou č. 91/1998 Sb. Do té doby soud pouze přihlížel ke stanovisku nezletilého rodiče. K tomu Nejvyšší soud uvedl: „*nezletilý rodič není - i když je účastníkem řízení o osvojení - zákonným zástupcem dítěte, a proto není třeba jeho přivolení k osvojení; soud však k stanovisku tohoto rodiče při celkovém posuzování věci přihlédně.*“¹⁹⁶ Je tedy třeba, aby soud nezletilého rodiče při osvojení jeho dítěte vyslechl a od jeho stanoviska se odchýlil jen výjimečně ze závažných důvodů.¹⁹⁷ Tato soudní praxe je odborníky považována za správnou.¹⁹⁸

Souhlas nezletilého rodiče je upraven zákonem pouze u přímého souhlasu, je tedy otázkou, zda může udělit i souhlas blanketní podle § 68a ZoR. V odborné literatuře se vyskytují dva protichůdné názory. Podle prvního je souhlas nezletilého rodiče třeba, k tomu uvádí prof. Švestka: „*je přirozené, že princip zakotvený v § 67 odst. 2 se musí důsledně uplatnit jak v případech, které upravuje § 68, tak v případech § 68a....*“¹⁹⁹ Opačný názor zastává Zdeňka Králíčková, podle které představuje blanketní souhlas výjimku ze zásady, že souhlas s osvojením musí být dán v soudním řízení. Pokud zákon výslovně hovoří o „*rodičích, kteří jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte*“, nemůže se ustanovení vztahovat na nezletilého rodiče, když tento není zákonným zástupcem svého dítěte. „*Nezletilému rodiči zákon nedává právo dát souhlas k osvojení svého dítěte mimo soudní řízení, bez řádného poučení o důsledcích osvojení, předem, bez ohledu na osoby budoucích osvojitelů a možný osud dítěte.*“²⁰⁰

---

¹⁹⁶ Usnesení pléna Nejvyššího soudu ČSSR k rozboru a zhodnocení praxe soudů při rozhodování o osvojení. Pls 5/67.

¹⁹⁷ Nejvyšší soud stanovisko ze dne 4.2.1973, sp.zn. Cpj 159/73. „*Ke stanovisku nezletilého rodiče ovšem soud při rozhodování o osvojení musí vždy přihlédnout a odchýlí se od něho zpravidla jen tehdy, budou-li pro takový postup závažné důvody.*“

¹⁹⁸ FIALA, Josef a Jiří ŠVESTKA. K některým otázkám osvojení jako formy náhradní rodiny. *Právník*. 1984, č. 2, s. 151, 152.

¹⁹⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 329.

²⁰⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Kauza tzv. právně volné dítě. *Právní rozhledy*. 2004, č. 2.

Zákon o rodině nestanoví věkovou hranici, od které nezletilý rodič dává souhlas. Soud však může přiznat nezletilému rodiči staršímu šestnácti let částečnou rodičovskou zodpovědnost, což může sloužit jako jisté vodítko. Ustanovení § 180a odst. 2 OSŘ platící obdobně pro řízení o osvojení (§ 181 odst. 1 OSŘ), hovoří o tom, že nezletilý rodič má v řízení o osvojení procesní způsobilost, a to od šestnácti let věku. V případě, že tohoto věku nedosáhl, bude zastoupen zákonným zástupcem dle § 23 OSŘ. Úprava v novém občanském zákoníku hovoří jasně, když ve svém § 811 NOZ výslovně stanoví věkovou hranici šestnácti let. „*Rodič, který ještě nedosáhl věku šestnácti let, nemůže dát souhlas k osvojení.*“

3.1.6 Souhlas dítěte s osvojením

Souhlas dítěte se svým osvojením je hmotněprávní podmínkou osvojení a je vyžadován v případě, že je dítě schopno posoudit dosah osvojení a zároveň nebude tímto zmařen účel osvojením sledovaný. Schopnost dítěte posoudit dosah osvojení bude posuzována objektivně. Zákon nestanoví pevnou věkovou hranici pro souhlas dítěte, a proto bude vždy na úvaze soudu, zda souhlas v daném konkrétním případě bude požadovat. Tuto konstrukci považuji za zcela vyhovující. V zahraničních úpravách je možné setkat se se stanovením pevné věkové hranice, od které je dítě schopno formulovat svůj názor. Nejčastěji je to hranice dvanácti let věku (např. v Nizozemí). „*Zjišťování názoru dětí starších 12 let by měl být nepsaným pravidlem, od kterého se soud v odůvodněných případech odchýlí.*“²⁰¹

Dítě má obecně právo vyjádřit se k záležitostem, které se ho týkají. Aby tak mohlo učinit, musí mít potřebné informace, na jejichž získání mu zaručuje právo Úmluva o výkonu práv dětí ve svém čl. 3. Informace dítěti poskytnuté musí být adekvátní jeho věku a chápání. Je třeba dítě též informovat o důsledcích jeho názoru. V soudní praxi často k poučení dítěte nedochází a je pouze vyslechnut jeho názor.²⁰² Velmi vhodnou proto shledávám úpravu v novém občanském

---

²⁰¹ KRISTKOVÁ, Veronika. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. *Právní fórum*. 2005, č. 11, s. 73-79.

²⁰² KRISTKOVÁ, Veronika. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. *Právní fórum*. 2005, č. 11, s. 73-79.

zákoníku, pokud jde o § 806 odst. 2, který informační povinnost soudu výslovně stanoví: „*dříve než se osvojované dítě vyjádří, soud je řádně poučí o účelu, obsahu a důsledcích souhlasu s osvojením*“

3.2 Výjimky z podmínky nutnosti souhlasu

Vy výjimečných případech není třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení, i když jsou jeho zákonnými zástupci. Zákon o rodině upravuje v § 68 ZoR takzvaný kvalifikovaný nezájem s tříměsíční lhůtou, zavedený novelou²⁰³ č. 401/2012 Sb., s účinností k 1. lednu 2013. Před touto novelou upravoval dva případy s rozdílnými lhůtami. Prvním z nich byl kvalifikovaný nezájem, dříve upravený v § 68 odst. 1 písm. a) ZOR. Druhou výjimkou byl absolutní nezájem dříve upravený v § 68 odst. 1 písm. b) ZOR. I po novele je koncepce výjimky z podmínky souhlasu rodiče vybudována na neprojevení opravdového zájmu. Z toho důvodu budou nové právní úpravě konvenovat dosavadní názory doktríny a judikatury. Před přistoupením k výkladu účinné právní úpravě tedy považují za důležité zabývat se stručnou historií koncepce nezájmu. Možnost osvojení dítěte bez souhlasu rodičů byla do právního řádu zavedena zákonem č. 15/1958 Sb.,²⁰⁴ který novelizoval zákon o právu rodinném. Souhlasu nebylo třeba, pokud rodič neprojevoval žádný zájem o své dítě umístěné v ústavní péči po minimální dobu jednoho roku nebo pokud neprojevoval žádný zájem minimálně dva roky. S přijetím zákona o rodině byly oba případy žádného zájmu sjednoceny v jediný, a to opravdový zájem, který by rodiče projevit měli. Lhůta pro projevení opravdového zájmu byla stanovena na jeden rok. Tato lhůta byla v roce 1982 zkrácena na šest měsíců. Ke zkrácení došlo z důvodů nadbytečného prodlužování řízení o osvojení za současného názoru, že šestiměsíční lhůta je dostačující k posouzení poměru rodičů k dítěti.²⁰⁵ Novelou č. 91/1998 Sb.²⁰⁶ došlo opět k zavedení dvojí formy nezájmu a to přijetím ustanovení o žádném

---

²⁰³ Zákon č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

²⁰⁴ Zákon č. 15/1958 Sb., o změně předpisů o osvojení.

²⁰⁵ HADERKA, Jiří. Novelizace ustanovení o osvojení v zákoně o rodině. *Socialistická zákonnost*. 4, č. 1983, s. 220, 221.

²⁰⁶ Zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů.

zájmu, který rodiče projevili po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte. Touto novelou došlo též k demonstrativnímu výčtu chování, které je považováno za projev opravdového nezájmu. Lze konstatovat, že v průběhu let docházelo ke zkracování lhůt pro projevení zájmu. Podle názoru odborníků *„tendence zkracovat lhůty nezájmu o dítě dospěla až ke krajnímu řešení. ...K dalšímu zkracování nelze přistoupit.“*²⁰⁷ Tento názor nerespektuje nová právní úprava po novele č. 401/2012 Sb. ani nový občanský zákoník, když stanoví tříměsíční lhůtu v taxativních případech.

Teorie nezájmu rodičů vychází z teze, že pokud se rodič ke svému dítěti chová natolik nezodpovědně a lhostejně, nevyžaduje se, aby společnost akceptovala jeho rodičovská práva. Za opravdový zájem rodičů dítěte jsou považovány *„takové projevy, z nichž lze přesvědčivě dovodit, že rodiče se chtějí a mohou o dítě starat, a to i z hlediska celkového vývoje dítěte v budoucnosti, že tento jejich záměr je opravdový, a že k dítěti mají citový vztah.“*²⁰⁸ Tato úprava nezájmu se vztahuje i na nezletilého rodiče.

3.2.1 Nezájem před novelou zákonem č. 401/2012 Sb.

- **Kvalifikovaný nezájem**

O kvalifikovaný nezájem se bude jednat v případě, že rodiče soustavně neprojevovali opravdový zájem o nezletilé dítě po dobu šesti měsíců, a to zejména tím, že dítě nenavštěvovali, neplnili vyživovací povinnost pravidelně a dobrovolně, neprojevovali snahu upravit si v mezích svých možností své rodinné a sociální poměry tak, aby se mohli osobně ujmout péče o ně. Lhůta šesti měsíců je považována za dostatečnou k tomu, aby rodiče projevili o dítě opravdový zájem.

Vymezení demonstrativním výčtem chování značící nezájem čelil zákonodárce spekulativně projevovaným zájmům o dítě spočívající v jednorázovém projevení zájmu rodiče o dítě z důvodu snahy o znemožnění osvojení. Je tedy

---

²⁰⁷ RADVANOVÁ, Senta. Osvojení v proměnách společnosti. In: *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*. Praha: ASPI, 2005, s. 252.

²⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČSSR, Pls 5/67, k rozboru a zhodnocení praxe soudů při rozhodování o osvojení.

třeba skutečné, zejména citové vazby mezi rodičem a dítětem. Podle judikatury nelze za opravdový zájem považovat jediný telefonát dítěti, ojedinělé dotazy na výchovná zařízení, nebo placení ošetřovného.²⁰⁹ Výčet chování rodiče značící nezájem rodiče vyhází z poznatků praxe. Rodiče své dítě pravidelně nenavštěvují v ústavu, pokud s ním neudržují soustavný osobní styk nebo podle okolností písemný styk. Předpokladem osobního styku je zájem rodičů o chování dítěte v ústavu, zdravotní stav, školní prospěch a volnočasové aktivity. Rodiče neprojevují snahu upravit své rodinné a sociální poměry tak, aby osobně mohli o dítě pečovat za podmínky, že je to v jejich možnostech. Soud bude brát v úvahu i další okolnosti případu týkající se rodiče nebo zvláštní nepříznivé situace. Například v případech vážné nemoci rodiče či výkonu trestu odnětí svobody. Jde o okolnosti, které rodiči objektivně brání v zájmu o dítě. Neprojevení zájmu z objektivních příčin tedy nenaplnuje požadavky pro vyřčení kvalifikovaného nezájmu.

Podle judikatury je třeba, aby podmínky nezájmu byly jednoznačně splněny a neexistovala žádná pochybnost o jejich nenaplnění. Soud je povinen přihlížet ke snaze rodičů a k mezím jejich možností.²¹⁰ „*Při rozhodování o neexistenci opravdového zájmu rodičů o děti musí soud především posoudit, zda, popř. jaký mají rodiče skutečný vnitřní vztah k dětem. Soud se tedy musí zabývat i hodnocením vnějších projevů rodičů vůči dětem, vůči orgánům ve věci rozhodujícím apod., to vše s přihlédnutím k jejich snaze a možnostem, k jejich sociálním poměrům, schopnosti jejich sociální orientace, stupni jejich inteligence a vzdělání.*“²¹¹

- **Absolutní nezájem**

Druhým případem je absolutní nezájem, kdy rodiče nejméně po dobu dvou měsíců po narození dítěte o ně neprojevili žádný zájem za podmínky, že jim v projevení zájmu nebránila závažná překážka. Tyto podmínky musí být splněny kumulativně. O žádný zájem rodičů se bude jednat, pokud dítě nenavštívili, nebyli v žádném styku se zařízením, ve kterém se dítě nachází, neplnili vyživovací

---

²⁰⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 13. dubna 2010 sp. zn. II. ÚS 485/10.

²¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 28. ledna 2004 sp. zn. I. ÚS 669/02.

²¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 28. ledna 2004 sp. zn. I. ÚS 669/02.

povinnost, neusilovali o to mít dítě u sebe. Půjde o případy, kdy rodiče opustí dítě hned po porodu. Zákonodárce v tomto případě vymezil krátkou lhůtu, aby novorozenec mohl být co nejdříve osvojen. Ustanovení o absolutním nezájmu včlenila do zákona o rodině velká novela jako reakci na nátlak nevládních organizací. Tyto organizace požadovaly co nejrychlejší osvojení novorozenců, které byly matkami opuštěni ihned po porodu.

Na základě judikatury doktrína dovozuje, že není třeba rodiče poučit o následcích nezájmu.²¹² Tento názor naopak považuje Nejvyšší soud za překonaný „*Právě jasně a spolehlivé vědomí rodičů o důsledcích, k nimž řízení podle § 180a o.s.ř. vede, může aktivovat rodiče k projevení zájmu o dítě a usnadnit obnovení rodinných pout.*“²¹³

3.2.2 Nezájem po novele zákonem č. 401/2012 Sb.

Novelou č. 401/2012 Sb. došlo ke změně koncepce nezájmu rodiče. Napříště jsou obě lhůty sjednoceny. K osvojení není třeba souhlasu rodiče, který zjevně nemá o dítě zájem. Právní domněnka stanoví, že nezájem je zjevný, trvá-li alespoň tři měsíce od posledního projeveného opravdového zájmu. Pokud rodič svým chováním neporušil hrubě své povinnosti, je třeba, aby ho orgán sociálně-právní ochrany dětí poučil o možných důsledcích svého chování. Od tohoto poučení musí uplynout tři měsíce. Kromě hrubého porušení povinností rodiče se poučení nevyžaduje též v případě, pokud rodič opustil místo, kde se zdržoval a orgánu sociálně-právní ochrany dětí se během tří měsíců nepodařilo zjistit, kde se zdržuje. Tato nová koncepce nezájmu vychází z totožné úpravy v novém občanském zákoníku. Nově jsou podmínky kvalifikovaného nezájmu posuzovány ke dni rozhodnutí soudu. Před novelou bylo o splnění podmínek rozhodováno ke dni podání návrhu, což kritizoval Ústavní soud. „*Obecné soudy se tak dopustily libovůle, když zkoumaly splnění podmínek podle § 68 zákona o rodině jen ke dni podání návrhu, nikterak se nevypořádaly s argumentací první stěžovatelky*

---

²¹² HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 332.

²¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2371/2011.

nezohlednily její následné chování vůči nezletilé, čímž porušily základní právo stěžovatele na spravedlivý proces, což ve svém důsledku vedlo k zásahu do jejich práva na rodinný život ve smyslu čl. 8 odst. 1 Úmluvy.“²¹⁴

3.3 Právní postavení rodičů dítěte při přeměně osvojení

„Zvláštní pozornost zasluhuje otázka, je-li k přeměně osvojení podle § 77 nutný též souhlas pokrevních rodičů, a tedy jsou-li pokrevní rodiče při řízení o přeměně osvojení zároveň jeho účastníky.“²¹⁵ Tato problematika, zákonem neřešená, se dělí na dva případy. Prvním z nich je případ, kdy souhlasu biologických rodičů k původnímu osvojení nebylo třeba. Jejich souhlasu nebude třeba ani při přeměně osvojení a nebudou ani účastníky řízení o přeměně osvojení. Při řešení této otázky nevznikají spory.

Problematictější je situace, kdy souhlasu rodičů k osvojení bylo třeba a tito ho udělili. Podle soudní praxe není ani v tomto případě třeba souhlasu rodičů k přeměně osvojení. „Argumentovala a argumentuje nadále tím, že v době, kdy soud rozhoduje o přeměně osvojení, nejsou již rodiče nositeli rodičovské zodpovědnosti, a tedy nejsou ani zákonnými zástupci dítěte. Proto není podle soudní praxe třeba jejich souhlasu k osvojení (srov. u § 67 odst. 1 „souhlasu zákonného zástupce osvojovaného dítěte“), proto nejsou podle soudní praxe ani účastníky řízení o přeměně osvojení.“²¹⁶ Své stanovisko dále opírá o § 72 odst. 1 věta první ZoR („osvojením zanikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou“), změna právního postavení biologických rodičů nastala právní mocí rozhodnutí o zrušitelném osvojení, přeměnou tedy k žádné další změně v jejich právním postavení nedochází, a jejich souhlasu proto není třeba. Souhlas k přeměně osvojení je povinen dát opatrovník nezletilého dítěte.

V odborné literatuře je zastáván i názor opačný, opírající se o premisu, že osvojením nezanikají všechna práva a povinnosti, které náležejí k biologickému

---

²¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 13. dubna 2010 sp. zn. II. ÚS 485/10.

²¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 372.

²¹⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 372.

rodičovství. „...určitá práva a určité povinnosti, které vyplývají z biologického rodičovství, jsou nezrušitelné, a jako takové musí být v každém případě respektovány.“²¹⁷ Rodiče původně souhlasili se zrušitelným osvojením se znalostí jeho následků, o kterých byli soudem poučeni. Měli na vědomí, že zde existuje možnost zrušení osvojení a návrat dítěte do biologické rodiny.²¹⁸ Lze tedy mít za to, že souhlas k osvojení zrušitelnému udělili úmyslně výhradně k této formě osvojení (za předpokladu, že se nejednalo o dítě mladší jednoho roku věku) a nelze a priori předpokládat, že by měli zájem udělit i souhlas k osvojení nezrušitelnému. „...pokud rodiče účastníky řízení o prosté osvojení byli, budou účastníky řízení i o jeho přeměně na nezrušitelné. Nezrušitelné osvojení má přece jen své specifické právní účinky spočívající právě v nezrušitelnosti tohoto právního poměru.“²¹⁹

3.4 Dítě a znalost jeho genetického původu

Vývoj identity člověka probíhá postupně s počátky kolem třetího roku věku. „Čím je dítě mladší, tím víc je jeho identita závislá na rodinném prostředí.“²²⁰ Pro utváření identity má zásadní význam období dospívání, kdy dítě mimo jiné uvažuje o svém původu a hledání kořenů. V osvojitelské rodině je tento proces samozřejmě velmi ztížen faktem osvojení a problematikou sdělení pravdy. Zajímavým je pohled do let minulých, pokud jde o vývoj názoru osvojitelů na sdělení pravdy dítěti. Do šedesátých let převládal názor, že nejlepší pro dítě je jeho původ mu tajit. V sedmdesátých letech se začalo přistupovat k tomu, že děti by měly o svém původu znát pravdu. Pokud mají děti dobré vztahy k osvojitelské rodině, nemají většinou touhu hledat své biologické rodiče, ač jsou mu známi.²²¹ Psychologové doporučují sdělit dítěti pravdu o jeho původu „ne až má z toho dítě rozum, ale než z toho má rozum.“²²² Vhodná je již doba kolem tří let věku dítěte s tím, že odklad až do školního věku je zcela nevhodný, neboť by

---

²¹⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 373.

²¹⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 372, 373.

²¹⁹ DRÁPAL, Ljubomír et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 2 sv. Velké komentáře, s. 1354.

²²⁰ KOLUCHOVÁ, Jarmila. Problémy s utvářením identity v náhradních rodinách. *Správní právo*. 2003, roč. 36, 5-6, s. 303.

²²¹ KOLUCHOVÁ, Jarmila. Problémy s utvářením identity v náhradních rodinách. *Správní právo*. 2003, roč. 36, 5-6, s. 303, 304.

²²² GABRIEL, Zbyněk, Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, s. 135.

zde hrozilo zhroucení dětské identity. Dítě by mělo vyrůstat s vědomím, že je osvojené.²²³ Každý člověk má právo znát svůj genetický původ. Právo znát své rodiče je garantováno v čl. 7 odst. 1 Úmluvy: „každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud to je možné, právo znát své rodiče...“

Nový občanský zákoník stanoví povinnost informovat osvojence o skutečnosti osvojení a to ihned, jakmile se to bude jevit vhodným, nejpozději do zahájení školní docházky. Původní návrh obsahoval formulaci „nejpozději však při zahájení školní docházky“²²⁴ Ke změně došlo projednáním vládního návrhu občanského zákoníku v ústavně právním výboru Poslanecké sněmovny (sněmovní tisk č. 362/2).²²⁵ Předložka „do“ je jistě příhodnější než „při“, neboť vyjadřuje nejzazší termín. Otázkou je, zda a jak bude splnění této povinnosti kontrolováno a vynucováno. Avšak mám za to, že i přesto je tato úprava správným krokem směrem k realizaci práva dítěte znát svůj genetický původ. Rozhodnutí není nadále necháváno zcela na vůli rodičů a zákonné vymezení bude jistě působit svou silou.

„Pravda je nejlepší ochranou adoptivního svazku.“²²⁶

3.5 Utajený porod

Možnost porodu s utajením totožnosti matky (dále jen „utajený porod“) zakotvil zákonodárce novelou č. 422/2004 Sb. zákona o péči o zdraví lidu a to přidáním odstavce 20 do § 67b.²²⁷ „Žena s trvalým pobytem na území České republiky, která porodila dítě a písemně požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem, nejedná-li se o ženu, jejímuž manželů svědčí domněnka otcovství (§ 51 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině), má právo na zvláštní

---

²²³ FIALA, Josef a Jiří ŠVESTKA. K některým otázkám osvojení jako formy náhradní rodiny. *Právník*. 1984, č. 2, s. 148.

²²⁴ Návrh zákona odeslaný do Legislativní rady vlády (duben 2011). [online]. 2011 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/OZ_Navrh_zakona_s_obsahem_11042011.pdf

²²⁵ Usnesení ústavně právního výboru z 33. schůze dne 10. a 11. října 2011 k vládnímu návrhu občanského zákoníku (tisk 362) Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. Sněmovní tisk 362/2: Usnesení UPV k tisku 362/0. [online]. 2011, bod 98. [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=75375>

²²⁶ NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. Problémy s tajemstvím nezrušitelného osvojení. *Právo a rodina*. 2004, č. 10, s. 11.

²²⁷ Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.

ochranu svých osobních údajů.“ Utajeně tedy nemůže porodit vdaná žena ani žena, která porodila dříve než 300 dní po zániku manželství. Zdravotnické zařízení je povinno vést zvláštní zdravotnickou dokumentaci, jejíž součástí jsou osobní údaje ženy v rozsahu nezbytném pro zjištění anamnézy. Odděleně je vedeno jméno a příjmení ženy, datum narození a datum porodu. Tyto údaje se spolu se zdravotnickou dokumentací zapečetí. Otevření je možné pouze z rozhodnutí soudu. Otázkou zůstává, který soud bude k otevření dokumentace věcně a místně příslušný, a z jakých důvodů a na návrh jakého subjektu, by mělo k otevření.²²⁸ Možným názorem je, že příslušný by měl být soud, v jehož obvodu se nachází zdravotnické zařízení, ve kterém je dokumentace uložena.²²⁹

Lékaři a zdravotničtí pracovníci jsou povinni zachovávat mlčenlivost o osobních údajích této ženy. Zdravotnické zařízení je povinno oznámit orgánům sociálně-právní ochrany dětí narození dítěte z utajeného porodu. „*Na matriku odchází hlášení o narození dítěte se všemi údaji, tedy i o matce, ale s poznámkou, že jde o utajený porod.*“²³⁰ Údaje o matce se do knihy narození nezapisují, ale stávají se součástí sbírky listin vedené matričním úřadem. Utajení se nevztahuje na registrační číslo pojištěnce a název příslušné zdravotní pojišťovny.²³¹ Vzhledem k tomu, že registračním číslem pojištěnce je jeho rodné číslo, vzniká zde jistá pochybnost o utajenosti identity matky. Existuje ovšem možnost, aby žena jako samoplátkyně nevyužila svého zdravotního pojištění. K tomu pro ilustraci uvádím v příloze č. 2 prohlášení matky, která rodí utajeně.

Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu byl zrušen zákonem č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách²³² s účinností k 1. 4. 2012. Koncepce úpravy utajeného porodu byla bez větších změn převzata do zákona o zdravotních

---

²²⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 242.

²²⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. Anonymní a utajené mateřství v České republice - utopie nebo realita?. *Právní rozhledy*. 2005, č. 2, s. 53-57.

²³⁰ LUKEŠOVÁ, Jaroslava a Anna NEDUCHALOVÁ. Chcete mě?!! In: *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. 1. vyd. Praha: ASPI, 2009, s. 296.

²³¹ Postup zdravotnických zařízení při poskytování zdravotní péče související s utajeným porodem. *Věstník MZ ČR* [online]. 2005, č. 1 [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: http://www.mzcr.cz/Legislativa/dokumenty/vestnik_3570_1771_11.html

²³² Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

Důvodová zpráva k návrhu zákona o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách). [online]. [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=72665>

službách § 37 a § 56 ZOZS. Právo ženy na ochranu svých osobních údajů bylo nahrazeno právem „na utajení své osoby v souvislosti s porodem“. Nově musí být součástí písemné žádosti prohlášení ženy, že nehodlá o dítě pečovat. Zdravotnická dokumentace může být též otevřena na žádost ženy, která utajeně porodila.

Záměrem zákonodárce při vytvoření koncepce utajených porodů bylo, podle důvodové zprávy k zákonu č. 422/2004 Sb., vytvořit podmínky ke snížení počtu umělých potratů a případů opuštěných dětí. Předpoklad, že dojde i ke snížení vražd novorozenců matkou není úplně na místě, neboť zde se jedná o jev patologický. Předpokladem této úpravy bylo, že dítě se co nejdříve dostane do náhradní rodiny a bude osvojeno. Co ale nastane, pokud dítě, ať už z jakýchkoli důvodů, osvojeno nebude? Matku v rodném listu mít nebude a otce též ne, neboť předpokladem určení otcovství je matrikové mateřství. Není tak respektováno právo otce na zjištění otcovství. I přestože totožnost ženy při utajeném porodu je neznáma, nelze popřít smysl § 50a ZoR, podle něhož je i tato žena matkou dítěte. Narozením dítěte tedy ženě ze zákona vzniká rodičovská zodpovědnost k dítěti a je i jeho zákonným zástupcem. Dítě tedy matku má, pouze není známa její totožnost. Na základě § 14 odst. 1 písm. d) ve spojení s odst. 2 MatrZ bude do matriky zapsáno dítě bez údajů o matce. Zákon o matrikách ale nestanoví nic o příjmení dítěte v případě utajeného porodu, a proto bude mít dítě příjmení matky, které má v době narození dítěte (§ 19 odst. 4 MatrZ). Pokud by dítě mělo být zapsáno bez uvedení jména a příjmení, musel by odst. 2 § 14 MatrZ odkazovat i na písm. a), podle kterého se do knihy narození zapisuje jméno a příjmení dítěte. Úmyslem zákonodárce tedy bylo utajit totožnost matky nikoli i totožnost dítěte. Do rodného listu dítěte je zapsáno jeho jméno, příjmení a datum narození. Údaje o matce jsou ale součástí matričních listin.²³³ „Z uvedeného vyplývá, že zákonodárce veden ušlechtilou snahou, aby děti nevyrostaly v dětských domovech, ale náhradních rodinách, vytvořil jakýsi podivný právní institut umělého nalezence, který je v rozporu s ústavním pořádkem České republiky.“²³⁴ Utajenými porody dochází k porušování čl. 32 odst. 3 Listiny, „děti narozené

---

²³³ LUKEŠOVÁ, Jaroslava a Anna NEDUCHALOVÁ. Chcete mě?!!! In: *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. 1. vyd. Praha: ASPI, 2009, s. 297.

²³⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 243.

v manželství i mimo ně mají stejná práva.“ Zároveň je porušován čl. 7 Úmluvy, podle něhož je každé dítě registrováno ihned po narození, má právo na jméno, právo znát své rodiče a právo na jejich péči, pokud je to možné.²³⁵ V případě utajeného porodu dítě „nemá jméno a zejména „právně“ své rodiče a není mu zajištěno právo na jejich péči.“²³⁶ Právo dítěte na jméno není porušeno, pokud matka dítěti jméno určí. „Jméno, popřípadě jména, se tomuto dítěti запиší podle prohlášení matky.“²³⁷ Po neúspěšném vyzvání matky k určení jména dítěte do jednoho měsíce od narození, učiní matriční úřad oznámení soudu podle § 18 odst. 4 písm. a) MatrZ (písmeno a) uvádí Instrukce Ministerstva Vnitra č. 10/2007²³⁸, podle mého názoru je míněno písmeno b) daného odstavce a paragrafu, neboť se nejedná o *nedostatek dohody* o jméně ale o *neurčení jména*)²³⁹ Soud rozhodne o určení jména dítěte a na základě tohoto pravomocného rozhodnutí provede matriční úřad dodatečný záznam do knihy narození a vystaví nový rodný list.²⁴⁰

3.5.1 Baby-boxy

Baby-boxy jsou schránky určené k anonymnímu vložení dítěte. Schránky jsou umístěny u zdravotnického zařízení a jsou vyhřívány. Po vložení dítěte se spustí signalizace. Dítě má status nalezence. Pokud matka neohrozila život dítěte, policie po její totožnosti nepátrá. V některých případech přikládají matky k dítěti rodný list a vysvětlující dopis. Problémem, které tyto schránky přinášejí, je absence jakýchkoli informací o dítěti, jeho zdravotním stavu, porodu a prostředí, ze kterého pochází.

---

²³⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 240-245.

²³⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *Anonymní a utajené mateřství v České republice - utopie nebo realita?*. Právní rozhledy. 2005, č. 2, s. 53-57.

²³⁷ GULUŠKINOVÁ, Kateřina. Zápis narození dítěte, jehož matka požádala o utajení své osoby v souvislosti porodem. 2007, s. 1-3. Dostupné z: <http://www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/1275/informace-mvcr-c-10.pdf>

²³⁸ *tamtéž*

²³⁹ § 18 odst. 4 MatrZ: „Matriční úřad nezapiše do knihy narození jméno, popřípadě jména, a učiní o tom oznámení soudu, jestliže rodiče

a) se nedohodnou na jménu, popřípadě jménech dítěte do jednoho měsíce od narození dítěte, nebo

b) jméno dítěti neurčí do jednoho měsíce od narození...“

²⁴⁰ GULUŠKINOVÁ, Kateřina. Zápis narození dítěte, jehož matka požádala o utajení své osoby v souvislosti porodem. 2007, s. 1-3. Dostupné z: <http://www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/1275/informace-mvcr-c-10.pdf>

Zřizování a existence baby-boxů nemají oporu v zákonné úpravě. Přesto jejich počet nadále roste, k březnu 2013 jejich celkový počet čítal 54. V souvislosti s touto problematikou je třeba položit si velké množství otázek, tou nejpálčivější bude zejména otázka vyrovnání se dítěte s neznalostí svých biologických kořenů, s tím, že nemá od koho odvozovat svůj původ, svou identitu. „*Vždyť dítě může mít problém se svou identitou (snížené sebevědomí, pocit méněcennosti), protože nebude znát zhora nic ze své minulosti.*“²⁴¹ Od roku 2006 do 27. února 2013 byly do baby-boxu vloženy celkem 82 děti. Po roce 2008 je zřejmý nárůst využívání těchto schránek v souvislosti s rostoucí informovaností a rozšiřováním počtu schránek.

Počet dětí vložených do baby-boxů v letech 2006 - 2013									
Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Celkem
Počet dětí	5	5	4	14	12	21	19	2	82

Zdroj: Občanské sdružení Babybox pro odložené děti – Statim²⁴²

3.5.2 Utajený porod ve francouzské právní úpravě

Utajený porod²⁴³ má ve francouzské právní úpravě dlouhou historii již od dob Velké francouzské revoluce. Právní úprava určování mateřství je založena nejen na faktu porodu, ale i na uznání mateřství rodičkou. Tato koncepce vychází z Code Civil (1804) a uplatňuje se i v dalších státech, které z tohoto kodexu vychází.²⁴⁴ Utajení se týká identifikace rodičky, ne samotného faktu porodu. V rodném listu dítěte nebude matka uvedena. Podle čl. 341-1 Code civil je v případě utajeného porodu žaloba na určení mateřství, podaná dítětem, nepřipustná a soud ji tedy obligatorně odmítne. Zákonná úprava utajeného porodu je soustředěna do čl. 57, čl. 341 a čl. 341-1 Code Civil a Code de l'action sociale et des familles (kodex rodiny a sociální pomoci). Žena je před porodem poučena o právních důsledcích utajeného porodu a o významu znalosti svého původu pro člověka. Rodička může zanechat dítěti informace o svém zdravotním stavu, o původu dítěte a okolnostech narození. V samostatné zalepené obálce může zane-

²⁴¹ LUKEŠOVÁ, Jaroslava a Anna NEDUCHALOVÁ. Chcete mě?!! In: *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. 1. vyd. Praha: ASPI, 2009, s. 302.

²⁴² Statistika babyboxů ke dni 27. února 2013. [online]. [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: <http://www.babybox.cz/media/pdf/statistika-babyboxu.pdf>

²⁴³ „Accouchement sous X“ (utajený porod)

²⁴⁴ Například Itálie a Lucembursko.

chat informací o své identitě. Zvrátit důsledky utajeného porodu lze během následujících dvou měsíců,²⁴⁵ pokud tak neučiní, bude dítě předáno k osvojení.²⁴⁶ Po dosažení zletilosti může dítě z utajeného porodu nahlédnout do informací, které žena zanechala. K tomu účelu byla v roce 2002 zřízena instituce CNAOP (Národní rada pro přístup k údajům o osobním původu),²⁴⁷ jejímž hlavním posláním je zjednodušit osobám přístup k informacím o svém původu.²⁴⁸ Považuji zřízení této instituce za velmi prospěšné, neboť napomáhá realizaci práva znát svůj genetický původ. Obecně je francouzská úprava poměrně zdařilá. Matka dítěte může kontaktováním této instituce zrušit utajení porodu nebo si vyžádat informaci o tom, zda jí její potomek nehledá. Národní rada sdělí žadateli informace o biologické matce v případě, že tato sdělení výslovně neodmítá a v případě, že zemřela. Problematikou kolizí dvou zájmů, a to zájmem matky na utajení její identity a právo dítěte znát svůj genetický původ, se zabýval Evropský soud pro lidská práva ve věci *Odièvre v. France*. Soud se nevyslovil k souladu koncepce anonymních porodů s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv, ani neurčil prioritu jednoho ze dvou práv v kolizi. Vyjádřil, že každý stát má právo na vlastní úpravu dané problematiky.²⁴⁹ Počet anonymních porodů čítal v roce 2009 ve Francii 680 z celkového počtu 800.000 narozených dětí v daném roce. Průměrný věk matek byl 26 let, většinou byly bezdětné a svobodné.²⁵⁰ Od září roku 2002 do prosince roku 2011 evidovala Národní rada 5500 žádostí o přístup k informacím o genetickém původu.²⁵¹

---

²⁴⁵ Čl. 348-3 Code civil: ... „*Le consentement à l'adoption peut être rétracté pendant deux mois.*“

²⁴⁶ ELISHER, David. Porod na zapřenou ve Francii: oblíbený přestože kontroverzní - několik poznámek k anonymním porodům a právu znát svůj původ. In: *Náhradní rodinná péče - představy a skutečnost: (realita a východiska v ČR) : kolokvium II*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 12-21. Sborníky, č. 45.

²⁴⁷ Conseil National pour l'Accès aux Origines Personnelles. [online]. [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://cnaop.gouv.fr/>

²⁴⁸ „*Son objectif essentiel est de faciliter l'accès aux origines personnelles.*“ Citováno z: *Présentation du CNAOP*. [online]. [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://cnaop.gouv.fr/Presentation-du-CNAOP.html>

²⁴⁹ ELISHER, David. Porod na zapřenou ve Francii: oblíbený přestože kontroverzní - několik poznámek k anonymním porodům a právu znát svůj původ. In: *Náhradní rodinná péče - představy a skutečnost: (realita a východiska v ČR) : kolokvium II*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 12-21. Sborníky, č. 45.

²⁵⁰ HUYETTE, Michel. Le droit des femmes d'accoucher "sous x" et le droit des enfants de connaître leur mère. *Paroles de juge* [online]. 2012 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://www.huyette.net/article-le-droit-des-femmes-d'accoucher-sous-x-et-le-droit-des-enfants-de-connaître-leur-mere-105315973.html>

²⁵¹ CNAOP. Rapport d'activité 2011. [online]. [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: http://cnaop.gouv.fr/IMG/pdf/Rapport_d_activite_2011.pdf

4 Procesní postavení rodičů dítěte

4.1 Řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k osvojení

Řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení, je upraveno v § 180a a § 180b OSŘ. V praxi je toto řízení nazývané *incidenčním řízením* nebo též *řízením o osvojitelnosti*.²⁵² Jde o řízení zvláštní, jehož podstatou je zjistit existenci podmínek zjevného nezájmu ve smyslu § 68 odst. 1, 2 ZoR. Jde o řízení nesporné. Při dokazování se uplatňuje zásada vyšetřovací, soud je tedy povinen provést i jiné, než účastníky navrhované důkazy, potřebné ke zjištění skutkového stavu.²⁵³ Soud je povinen učinit rozhodnutí přednostně a s největším urychlením. V případě, že soud rozhodne o splnění podmínek nezájmu rodičů dítěte, může být dítě zařazeno do seznamu dětí vhodných k osvojení. V řízení o osvojení nebudou rodiče dítěte účastníky řízení a nebude tudíž vyžadován jejich souhlas k osvojení dítěte.

Řízení o osvojitelnosti musí soud zahájit vždy, lze-li důvodně očekávat, že jsou naplněny podmínky stanovené pro vyslovení zjevného nezájmu,²⁵⁴ a nebude tedy k osvojení dítěte třeba souhlasu rodičů. „*O splnění podmínek stanovených zákonem o rodině rozhoduje soud ke dni podání návrhu.*“²⁵⁵ Návrh na zahájení řízení může podat rodič dítěte nebo orgán sociálně-právní ochrany dětí. Příslušným je obecný úřad obce s rozšířenou působností.²⁵⁶ Věcně²⁵⁷ příslušným soudem je okresní soud, místně²⁵⁸ příslušným je soud, v jehož obvodu má nezletilý své bydliště, půjde tedy o výlučnou příslušnost.

Účastníky řízení jsou dítě, jeho rodiče, eventuelně rodič nezletilý. Právo dítěte být účastníkem řízení je podpořeno článkem 12 ÚOPD. Nezletilé dítě nemá plnou procesní způsobilost a svými rodiči jako zákonnými zástupci nemůže být

---

²⁵² DRÁPAL, Ljubomír et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 2 sv. Velké komentáře.

²⁵³ § 120 odst. 2 OSŘ

²⁵⁴ § 68 odst. 1, 2 ZoR

²⁵⁵ DRÁPAL, Ljubomír et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 2 sv. Velké komentáře, s. 1345.

²⁵⁶ § 14 odst. 1 písm. a) ZSPO

²⁵⁷ § 9 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen OSŘ)

²⁵⁸ § 88 písm. c) OSŘ

v řízení zastoupeno z důvodu možného střetu zájmů mezi rodiči a dítětem.²⁵⁹ Soud musí dítěti pro účely jeho zastupování v řízení ustanovit kolizního opatrovníka. Kolizním opatrovníkem nesmí být orgán sociálně-právní ochrany dětí, který podal návrh na zahájení řízení z důvodu střetu zájmů. „*Opatrovníkem nezletilého podle § 37 odst. 2 zákona o rodině soud ustanoví obecní úřad obce s rozšířenou působností,*²⁶⁰ *v jehož obvodu má nezletilý bydliště podle zvláštního právního předpisu.*“²⁶¹ Místní příslušnost se tedy řídí místem trvalého pobytu²⁶² dítěte.

Dalšími účastníky řízení jsou rodiče dítěte, avšak jen za předpokladu, že jsou jeho zákonnými zástupci. Nezletilý rodič, který nemůže být ipso facto zákonným zástupcem dítěte, je účastníkem²⁶³ řízení bez ohledu na jeho věk, avšak procesní způsobilost²⁶⁴ má jen rodič starší šestnácti let. „*U rodiče mladšího 16 let může předseda senátu rozhodnout, vyžadují-li to okolnosti případu, že tento rodič mladší 16 let musí být v tomto řízení zastoupen svým zákonným zástupcem, i když jde o věc, v níž by jinak mohl jednat samostatně.*“

Novelou č. 401/2012 Sb. s účinností od 1. 1. 2013 byl do § 180a OSŘ doplněn odstavec pátý, který odkazuje na obdobné použití § 178 odst. 3 a 4 OSŘ. Orgán sociálně-právní ochrany dětí má v řízení ve věci péče o nezletilé postavení účastníka řízení, pokud nepodal návrh na zahájení řízení ani nebyl dítěti ustanoven opatrovníkem. „*V důsledku incidenčního řízení se nemění status dítěte.*“²⁶⁵ Práva a povinnosti rodičů k dítěti nezanikají, neboť ti jsou jeho zákonnými zástupci až do právní moci rozhodnutí o osvojení. Je tedy možno rozhodnutí v incidenčním řízení zrušit, pokud dojde ke změně poměrů podle zásady *clausula*

---

²⁵⁹ § 37 odst. 1, 2 ZoR.

²⁶⁰ § 17 písm. a) ZSPO

²⁶¹ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 16. 2. 2006, sp. zn. 25 Co 23/2006.

²⁶² § 61 odst. 1 ZSPO

²⁶³ § 180a odst. 1 OSŘ

²⁶⁴ § 180a odst. 2 OSŘ

²⁶⁵ HRUŠÁKOVÁ Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, s. 304.

rebus sic stantibus. „*Jde-li o obsah rozhodnutí, soud musí vyslovit, zda v řízení o osvojení bude třeba souhlasu rodičů dítěte či nikoliv.*“²⁶⁶

Po uplynutí jednoho roku od právní moci tohoto rozsudku ho může soud na návrh zrušit. Minimální lhůta jednoho roku se opírá o premisu, že až po uplynutí této doby „*lze očekávat takovou změnu poměrů, která by mohla odůvodňovat zrušení tohoto rozsudku. Poměry, jejichž změna může vést ke zrušení pravomocného rozsudku, je třeba rozumět zejména poměry dítěte ve vazbě na jeho rodinu původu.*“²⁶⁷ Rozsudek nelze zrušit, pokud dítě již bylo osvojeno, bylo zahájeno řízení o jeho osvojení, nebo bylo-li dítě svěřeno do péče budoucího osvojitele, anebo bylo-li zahájeno řízení o svěřeni dítěte do péče budoucího osvojitele.

Řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení se nekoná, pokud rodiče dítěte nejsou jeho zákonnými zástupci nebo pokud dali blanketní souhlas k osvojení.²⁶⁸

4.2 Řízení o osvojení

Řízení o osvojení je řízením nesporným, které je však zahajováno výhradně na návrh osvojitele. Jde o řízení statusové, neboli řízení o osobním stavu. Návrh na zahájení řízení musí obsahovat formu osvojení, kterou osvojitelé chtějí. Soud je návrhem vázán. Nemůže tedy rozhodnout o jiné formě osvojení než je navrhována. Místně příslušným je soud, v jehož obvodu má nezletilé dítě bydliště, věcně příslušným je okresní soud. Účastníky řízení jsou osvojované dítě, jeho rodiče, popřípadě poručník, osvojitel a manžel osvojitele, pokud je třeba jeho souhlasu. „*Účastníkem řízení je především dítě, a to je-li nezletilé a osvojitelné.*“²⁶⁹ Soud je povinen ustanovit dítěti kolizního opatrovníka, neboť s jeho rodiči jakožto zákonnými zástupci mu hrozí střet zájmů. „*Pravděpodobnost kolize zájmů mezi rodiči a dítětem je obecně dána vždy za situace, kdy*

---

²⁶⁶ DRÁPAL, Ljubomír et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 2 sv. Velké komentáře,

²⁶⁷ DRÁPAL, Ljubomír et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 2 sv. Velké komentáře, s. 1349.

²⁶⁸ HRUŠÁKOVÁ Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, s. 304.

²⁶⁹ DRÁPAL, Ljubomír et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 2 sv. Velké komentáře, s. 1352.

rodiče i dítě jsou účastníky jednoho řízení. ²⁷⁰ „Není však zákonnou podmínkou vzniku osvojení, aby tento kolizní opatrovník s osvojením vyslovil souhlas (§ 68b ZOR a contrario).“²⁷¹ Rodiče dítěte jsou zásadně účastníky řízení o osvojení svého dítěte a dávají souhlas k jeho osvojení přímo v tomto řízení. Náležitosti souhlasu viz výše. Zákon expressis verbis stanoví, že k osvojení je třeba též souhlasu rodiče, který je nezletilý. Proto je i tento rodič účastníkem řízení a má v tomto řízení procesní způsobilost; nedosáhl-li věku šetnácti let, může být postupem podle § 23 rozhodnuto, že v řízení musí být zastoupen svým zákonným zástupcem. Pokud rodič souhlas k osvojení nedá, soud návrh na osvojení zamítne. Rodiče osvojovaného dítěte nejsou účastníky řízení, pokud byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, způsobilosti k právním úkonům nebo byli v této způsobilosti omezeni, dali souhlas k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům nebo soud pravomocně rozhodl, že k osvojení dítěte není třeba jejich souhlasu.

*„Při zjišťování, zda rodiče osvojovaného dítěte jsou účastníky řízení, soud musí postupovat tak, aby nebyl zmařen účel osvojení, tedy aby se tyto rodiče nedozvěděli nové jméno a bydliště dítěte.“*²⁷² V souvislosti s tímto byl Nejvyšším správním soudem uznán vinným v kárném řízení soudce, který rozhodl o přenesení příslušnosti a toto nechal doručit i biologické matce nezletilého, která nebyla účastníkem řízení. Biologická matka se tak dozvěděla jak o místu bydliště dítěte, tak i zájemců o osvojení, „... a tyto písemně kontaktovala, v důsledku čehož u adoptivních rodičů vyvstala důvodná obava, že biologická matka bude i nadále kontaktovat rodinu, v níž nezletilý žije, a bude tak rušit její běžný chod“²⁷³

Soud rozhodne ve věci samé rozsudkem, který má konstitutivní účinky. Nabytím právní moci vzniká vztah mezi dítětem a osvojitelem.

---

²⁷⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 140.

²⁷¹ DRÁPAL, Ljubomír et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 2 sv. Velké komentáře, s. 1352.

²⁷² tamtéž

²⁷³ Kárný senát Nejvyššího správního soudu 11 Kss 8/2009 – 51.

5 Nový občanský zákoník

5.1 Dvanáct let prací nad rekodifikací...

Nový občanský zákoník byl vyhlášen ve Sbírce zákonů 22. 3. 2012 pod číslem 89/2012 Sb.²⁷⁴ „*Vyhlášením základního kodexu soukromého práva hmotného ve Sbírce zákonů bylo symbolicky završeno dvanáct let prací nad rekodifikací soukromého práva hmotného v ČR.*“²⁷⁵ Rekodifikační práce začaly v roce 2000 na základě rozhodnutí ministra spravedlnosti Otakara Motejla. Rekodifikační komise vedl profesor Karel Eliáš. Věcný záměr rekodifikace byl schválen vládou dne 18. dubna 2001.²⁷⁶ Jednalo se již v pořadí o třetí pokus vypracovat nový občanský zákoník. První rekodifikační pokus se uskutečnil před rokem 1993, kdy byl vypracován návrh paragrafového znění nového občanského zákoníku pod vedením profesorů V. Knappa a K. Planka. Druhý návrh byl vypracován pod vedením profesora F. Zoulíka v polovině 90. let. Práce na obou návrzích ustaly.²⁷⁷

S vyhlášením nového občanského zákoníku „*se čekalo na vhodné číslo, které by také „marketingově“ zapsalo občanský zákoník do historie. Nakonec bylo zvoleno číslo „89“, které má odkazovat na začátek politických změn započatých v roce 1989.*“²⁷⁸ Nový občanský zákoník má nabýt účinnosti k 1. 1. 2014.

Rodinné právo je v souladu s historickou tradicí opětovně začleněno do občanského zákoníku. Vracíme se zpět ke koncepci rodinného práva jako součásti občanského zákoníku tak, jak ji nikdy neopustily velké kodexy soukromého práva, jakým je Code civil či ABGB. Historicky došlo k oddělení rodinného práva zákonem č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, a to kvůli snaze aplikovat zde

---

²⁷⁴ Nový občanský zákoník byl vyhlášen ve Sbírce zákonů – legislativní práce ale pokračují. *Právní rozhledy*. 2012, č. 8.

²⁷⁵ *tamtéž*

²⁷⁶ Poslanecká sněmovna schválila návrh nového občanského zákoníku dne 9. 11. 2011, Senát projednal zákoník dne 25. 1. 2012 a prezident jej podepsal dne 20. 2. 2012.

ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník ve Sbírce zákonů. *Právní rozhledy*. 2012, č. 7, 229 a násl.

²⁷⁷ Nový občanský zákoník byl vyhlášen ve Sbírce zákonů – legislativní práce ale pokračují. *Právní rozhledy*. 2012, č. 8.

²⁷⁸ *tamtéž*

sovětské právo i s jeho zásadami a instituty. Do té doby bylo rodinné právo součástí všeobecného zákoníku občanského (ABGB) z roku 1811.²⁷⁹

5.2 Právní úprava osvojení

V této podkapitole uvedu nejvýznamnější změny, ke kterým došlo u institutu osvojení oproti stávající účinné úpravě, a které nebyly v práci uvedeny již dříve v souvislosti s jednotlivými ustanoveními.

„V rámci rodinného práva se dostalo zvýšené pozornosti institutu osvojení, který prošel systémovou i institucionální proměnou...“²⁸⁰ V systematicke nového občanského zákoníku došlo k přesunu institutu osvojení z oblasti náhradní rodinné péče do oblasti statusové. „Institut osvojení nemá být napříště považován výlučně za formu náhradní rodinné péče.“²⁸¹ Osvojení je zařazeno do části druhé „rodinné právo“, hlavy druhé „příbuzenství a švagrovství“, díl druhý „poměry mezi rodiči a dítětem“. Na první pohled je zřejmé, že došlo k výraznému nárůstu počtu ustanovení upravujících osvojení. Zákon o rodině věnuje osvojení devatenáct paragrafů (§ 63 až § 77), zatímco nový občanský zákoník mu věnuje padesát dva paragrafy (§ 794 až § 845). K tomu je třeba ještě připočítat osvojení zletilého upravené v devíti paragrafech (§ 846 až § 854). Zákonodárce tedy přistoupil k podrobnější úpravě než doposud. „Jádro právní úpravy osvojení zůstává zachováno a dochází především k jeho zpřesnění.“²⁸² V obecné rovině lze charakterizovat změny, které nový občanský zákoník přináší následovně.²⁸³

Nově jsou definovány pojmy, které byly doposud předmětem definice judikatury a doktríny. Typicky například legální definici samotného pojmu osvojení obsahuje § 794 NOZ. Došlo k zásadnímu posílení významu preadopční péče. Dítě je možné předat se souhlasem budoucího osvojitele do jeho péče ihned poté, co rodiče dítěte dali souhlas k osvojení. Se souhlasem rodičů je dítě možné

---

²⁷⁹ ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012,

²⁸⁰ SEDLÁK, Petr. Řešení nezájmu a předosvojitelské péče v rekodifikaci soukromého práva. *Právní fórum*. 2011, č. 7, 305 a násl.

²⁸¹ ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, k § 794 až 798.

²⁸² SEDLÁK, Petr. Základní otázky osvojení v rekodifikaci občanského zákoníku (2.). *Právo a rodina*. 2009, č. 4, s. 24.

²⁸³ SEDLÁK, Petr. Řešení nezájmu a předosvojitelské péče v rekodifikaci soukromého práva. *Právní fórum*. 2011, č. 7, 305 a násl.

do péče osvojitelů předat i dříve, jakmile to umožní zdravotní stav dítěte. Péče v době, kdy mohou rodiče odvolat souhlas s osvojením, tedy po dobu tří měsíců po jeho udělení, není považována za preadopční péči. O předání do péče rozhoduje soud, a je tedy odstraněna velmi kontroverzní dvojkolejnost v § 69 odst. 2 ZoR. O předání rodiče informují orgán sociálně-právní ochrany dětí. Po uplynutí lhůty k odvolání souhlasu dochází k automatické suspendaci rodičovské zodpovědnosti. Soud jmenuje poručníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí. K tomuto okamžiku je možné na základě rozhodnutí soudu vydaného na návrh osvojitele předat dítě do preadopční péče. Zásadní změnou je koncepce délky trvání preadopční péče, která je stanovena minimálně na šest měsíců. Má trvat „...po dobu dostatečnou pro přesvědčivé zjištění, že se mezi osvojitelem a dítětem vytvořil takový poměr, jaký je smyslem a cílem osvojení...“²⁸⁴

Nový občanský zákoník upouští v souladu s celosvětovými tendencemi od anonymity osvojení. Osvojení a jeho okolnosti budou utajeny před biologickou rodinou pouze na návrh osvojitele nebo osvojence. Soud může rozhodnout o odtažení v případě, že to odůvodňuje velmi závažná situace ohrožující osvojence na životě či zdraví. Po nabytí zletilosti má osvojenec právo seznámit se s celým obsahem spisu vedeným o osvojení. Doba archivace je stanovena na padesát let.²⁸⁵

Koncepce dvou forem osvojení zůstává zachována. Zásadní změnou je ale automatická konverze zrušitelného osvojení na nezrušitelné, a to uplynutím tří let od soudního rozhodnutí. Touto úpravou dochází ke zvýšení jistoty pro dítě.²⁸⁶ Nemyslím si, že takováto úprava je v zájmu biologických rodičů, kteří již v podstatě nemají na výběr mezi dvěma formami osvojení, neboť doba trvání zrušitelného osvojení bude vždy omezena pouze na tři roky. Musím souhlasit s názorem, že dochází ke zvýšení jistoty pro dítě, avšak nemyslím si, že jistota

---

²⁸⁴ § 829 odst. 2 NOZ

²⁸⁵ SEDLÁK, Petr. Základní otázky osvojení v rekonstrukci občanského zákoníku (2.). *Právo a rodina*. 2009, č. 4, s. 23.

²⁸⁶ SMOLÍKOVÁ, Kateřina. Osvojení v návrhu nového občanského zákoníku. *Právní fórum*. 2011, č. 7, 302 a násl.

dítěte by byla synonymem pro zájem dítěte. Nemám za to, že nucená konverze je v zájmu dítěte z následujících důvodů.

Vzhledem k tomu, že k osvojení ve většině případů dochází v raném dětství, budou nastávat situace, kdy dítěti uplyne tříletá lhůta k podání návrhu na zrušení osvojení například již v předškolním věku, navíc často v době nevědomosti o vlastním osvojení. Oproti účinné úpravě v zákoně o rodině o nezrušitelném osvojení, vidím zásadní rozdíl v tom, že pokud rodič podá sám návrh na nezrušitelné osvojení, ví, že je to navždy, chce, aby se osvojenec stal jeho právně vlastním potomkem. Naopak u zrušitelného osvojení si osvojitel nechává možnost únikové cesty ve formě možného zrušení osvojení, nemá tedy o dítě takový zájem jako osvojitel při nezrušitelném osvojení. Nemyslím, že by bylo v zájmu dítěte, aby osoba, která ho zrušitelně osvojila a nechala si tak možnost úniku, se stala automaticky osvojitelem z nezrušitelného osvojení. Pokud má osvojitel možnost během tří let zrušit osvojení, mělo by tuto možnost mít i osvojené dítě, což nemá vzhledem ke svému věku, viz výše.

Novou úpravou biologičtí rodiče po uplynutí tří let navždy ztratí možnost, že zrušením osvojení dojde k obnovení původních právních vztahů mezi dítětem a jimi. Nelze mít za to, že souhlas k osvojení dávají pouze rodiče, kteří své dítě nechtějí. Mohou to být i rodiče v tíživé životní situaci mající například již několik dětí a nedokázali by se o další postarat. Tito samozřejmě chtějí, aby se jejich dítě mělo u osvojitelů lépe než u nich, a proto souhlasí s osvojením. Pokud by v průběhu dětství dítěte nastaly vážné rozpory s osvojitelem, dítě již nebude moci podat návrh na zrušení osvojení a de facto bude nuceno žít v rodině, která ho nemá ráda za současné existence své biologické rodiny, ke které se jeho právní vztahy již nikdy neobnoví. Konverze osvojení není v zájmu biologických rodičů, osvojenec ani osvojitele.

Novým institutem je dohled nad úspěšností osvojení, navazující na praxi při mezinárodním osvojení. Dohled nařizuje soud, a to na dobu nezbytně nutnou,

jejíž délka je na úvaze soudu. Tento fakultativní dohled je nařizován, pokud to odůvodňují okolnosti případu. Dohledovým orgánem je orgán sociálně-právní ochrany dětí.²⁸⁷

5. 2. 1 Osvojení zletilého

Možnost osvojení zletilého byla v našem právním řádu již v minulosti upravena naposledy zákonem o osvojení č. 56/1928 Sb. Ke zrušení došlo zákonem o právu rodinném. Nyní se zákonodárce k této koncepci, v souladu s evropskými tendencemi, vrací. „*Navržená ustanovení vycházejí ze zdejší předválečné úpravy s úpravami ovlivněnými jednak platnými ustanoveními německého a italského občanského zákoníku, jednak přihlížejí k sociálnímu vývoji moderní doby.*“²⁸⁸

Základní zásadou při osvojení zletilého je soulad osvojení s dobrými mraví. Ustanovení upravující osvojení zletilého jsou lex specialis k osvojení nezletilého. Rozlišujeme osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého a osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého.

Osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého, je možné v taxativně uvedených případech. Prvním případem jsou tzv. sourozenecké skupiny, kdy biologický sourozenec osvojovaného byl osvojen týmž osvojitelem. Druhým, pokud byl osvojovaný v době podání návrhu na osvojení nezletilý, ale nabyt zletilosti dříve, než soud rozhodl. Třetím, pokud osvojitel pečoval v době nezletilosti osvojovaného o něj jako o vlastního a posledním případem je osvojení manželem rodiče.

Biologičtí rodiče mohou vznést proti osvojení námitky, které soud vezme v potaz, pokud je z nich možné dovodit, že by osvojení bylo v rozporu s odůvodněným zájmem biologických rodičů.²⁸⁹ „*Jsou-li tu rodiče osvojovaného,*

---

²⁸⁷ SEDLÁK, Petr. Základní otázky osvojení v rekonstrukci občanského zákoníku (2.). *Právo a rodina*. 2009, č. 4, s. 23.

²⁸⁸ ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, k § 848, 849.

²⁸⁹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Osvojení - jméno s několika významy. In: *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*. Praha: ASPI, 2005, s. 378.

*nelze jejich zájem pominout, i když jim nelze přiznat postavení, jako mají rodiče osvojeného nezletilého.*²⁹⁰

Osvojení zakládá dědické právo výhradně jen osvojeného vůči osvojiteli. Pokud je osvojovaný manželem, je třeba k jeho osvojení souhlas druhého manžela. V opačném případě by mohlo docházet k osvojení bez vědomí druhého manžela. Osvojenému zůstává jeho příjmení, má ale právo připojit si ke svému příjmení i příjmení osvojitele, za podmínky, že tento s tím souhlasí.²⁹¹

5. 3 Souhlas rodiče s osvojením

Nový občanský zákoník přináší některé změny, týkající se souhlasu rodičů dítěte k osvojení. Je sjednocen režim poskytování přímého a blanketního souhlasu podle § 814 NOZ „*není rozhodné, zda byl souhlas k osvojení dán s určením pro určitou osobu osvojitele, nebo bez takového určení*“. Právo dát souhlas k osvojení není součástí rodičovské odpovědnosti.²⁹² Zřetelně je oddělena rodičovská odpovědnost a právo udělit souhlas k osvojení, čímž se vyjadřuje jejich nezávislost. Samotné zbavení rodičovské odpovědnosti nemá vliv na právo udělit souhlas k osvojení. Je tedy nutné osobu zbavit nejen rodičovské odpovědnosti, ale i práva udělit souhlas k osvojení.²⁹³ Explicitně je stanoveno, že souhlas musí splňovat obecné náležitosti právního jednání, a že k podmínkám či časovému omezení se nepřihlíží. Soud je povinen rodiče poučit o podstatě a důsledcích souhlasu a o podstatě osvojení, souhlas rodiče tedy musí být informovaný. Souhlas je dáván osobním prohlášením vůči soudu a má účinky od chvíle, kdy soud vezme obsah prohlášení na vědomí. Velmi pozitivně hodnotím, že nový občanský zákoník odstranil, odborníky kritizovanou (viz výše), možnost učinit souhlas s osvojením před orgánem sociálně-právní ochrany dětí.²⁹⁴ Výslovně je též stanoveno, že matka může udělit souhlas až po šesti týdnech po porodu, což se nyní

---

²⁹⁰ ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, k § 847.

²⁹¹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Osvojení - jméno s několika významy. In: *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*. Praha: ASPI, 2005, s. 378.

²⁹² Nový občanský zákoník zavádí terminologickou změnu z „rodičovské zodpovědnosti“ na „rodičovskou odpovědnost“. Rodičovská odpovědnost je dle §858 NOZ širšího rozsahu než nyní účinná úprava rodičovské zodpovědnosti.

²⁹³ ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012.

²⁹⁴ § 810 NOZ

u přímého souhlasu dovozovalo z čl. 5 odst. 4 EÚOD. Otec dítěte může dát souhlas i před uplynutím této doby, ale ne dříve než po narození dítěte.²⁹⁵ Před udělením souhlasu musí být zjištěny všechny rozhodné skutečnosti týkající se osvojovaného dítěte a jeho rodiny, které by mohly mít vliv na rozhodnutí o osvojení. Zejména se zjistí, zda má osvojované dítě blízké příbuzné a zda ti mají zájem o dítě pečovat a vyslechne se i ten, v jehož péči se osvojované dítě právě nalézá.²⁹⁶ Nově je stanoveno pozbytí účinnosti souhlasu, a to ve dvou případech. Pokud byl souhlas učiněn ve vztahu ke konkrétní osobě osvojitele, pozbude účinnosti, bude-li návrh na osvojení vzat zpět nebo zamítnut. Nedojde-li k osvojení do šesti let ode dne, kdy byl souhlas udělen, pozbude souhlas účinnosti taktéž.²⁹⁷ Původně byla tato lhůta tříletá,²⁹⁸ k jejímu prodloužení došlo projednáním návrhu v ústavně právním výboru Poslanecké sněmovny. Sněmovním tiskem č. 362/2²⁹⁹ byla tato lhůta prodloužena na šest let.

Novým způsobem jsou vymezeny důvody, kdy není třeba souhlas rodiče vyžadovat. A to pokud byl rodič zbaven rodičovské odpovědnosti a zároveň i práva dát souhlas k osvojení; rodič není schopen projevit svou vůli nebo rozpoznat následky svého jednání nebo je ovládnout; zdržuje-li se na neznámém místě a toto místo se nepodaří zjistit. Pokud jsou tyto podmínky dány u obou rodičů, uděluje souhlas k osvojení poručník, kterého za tímto účelem ustanoví soud.³⁰⁰

Původně obsahoval návrh nového občanského zákoníku dva případy, ve kterých není dále třeba souhlas rodičů. A to v případě, že rodič nemá o dítě zájem nebo bezdůvodně odmítá dát souhlas k osvojení.³⁰¹ Po projednání návrhu v ústav-

---

²⁹⁵ § 813 NOZ

²⁹⁶ 818 odst. 3 NOZ

²⁹⁷ 815 816 NOZ

²⁹⁸ § 792: „*Souhlas k osvojení pozbude účinnosti vždy, nedojde-li k osvojení do tří let ode dne, kdy byl souhlas dán.*“

Návrh zákona odeslaný do Legislativní rady vlády (duben 2011). [online]. 2011 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/2011/OZ_Navrh_zakona_s_obsahem_11042011.pdf

²⁹⁹ Usnesení ústavně právního výboru z 33. schůze dne 10. a 11. října 2011 k vládnímu návrhu občanského zákoníku (tisk 362) Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. Sněmovní tisk 362/2: Usnesení UPV k tisku 362/0. [online]. 2011, bod 98. [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=75375>

³⁰⁰ § 818 NOZ

³⁰¹ § 795: „*K osvojení dále není třeba souhlasu rodiče, který zjevně nemá o dítě zájem, nebo který bezdůvodně odmítá dát souhlas k osvojení.*“

ně právním výboru Poslanecké sněmovny sněmovním tisk č. 362/2)³⁰² došlo k vypuštění věty druhé. Souhlasu rodiče k osvojení tedy dále není třeba, pokud zjevně nemá o dítě zájem. Rodič zjevně nemá o dítě zájem, neprojevuje li o dítě opravdový zájem a tím trvale porušuje své povinnosti rodiče. Má se za to, že nezájem rodiče o dítě je zjevný, trvá-li alespoň tři měsíce od posledního projeveného opravdového zájmu. Počátek běhu lhůty je vázán k projevení posledního opravdového zájmu. V případě, že tento projevený zájem není opravdový, pokračuje v běhu zákonná lhůta. Pokud svým chováním rodič neporušuje hrubě své povinnosti, musí být nejprve poučen orgánem sociálně-právní ochrany dětí o možných důsledcích svého chování. Porušení rodičovských povinností může být různé intenzity. Při jejich hrubém porušení, kdy je dítě ohroženo na zdraví či životě, není vyžadováno poučení. Poučení též netřeba, pokud rodič opustil místo, kde se dříve zdržoval a zároveň nesdělil, kde se nyní zdržuje a orgán sociálně-právní ochrany dětí nezjistil, kde se rodič zdržuje. Tříměsíční lhůta běží vždy od prvního poučení, popřípadě od prvního úkonu, který lze označit za jednání směřující k zjištění adresy rodičů a neskončí dříve než za šest měsíců po narození dítěte.

„Nastaly-li okolnosti, kdy k osvojení není třeba souhlasu rodiče, nelze o osvojení kladně rozhodnout, pokud tu je někdo z blízkých příbuzných dítěte, který je ochoten a schopen o dítě pečovat a učiní v tomto smyslu návrh soudu.“³⁰³ Soud dítě svěří do péče blízkého příbuzného za podmínky, že toto bude v souladu se zájmy dítěte. Je tedy zřetelně upřednostňována výchova dítěte biologickými příbuznými. Tímto je velmi posílena ochrana biologické rodiny, což považuji za velký přínos nové úpravy. Lze konstatovat, že osvojení cizí osobou má být krajním řešením.

Návrh zákona odeslaný do Legislativní rady vlády (duben 2011). [online]. 2011 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny_mce-storage/files/2011/OZ_Navrh_zakona_s_obsahem_11042011.pdf

³⁰² Usnesení ústavně právního výboru z 33. schůze dne 10. a 11. října 2011 k vládnímu návrhu občanského zákoníku (tisk 362) Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. Sněmovní tisk 362/2: Usnesení UPV k tisku 362/0. [online]. 2011, bod 98. [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?id=75375>

³⁰³ § 822 odst. 1, 2 NOZ

Závěr

Má práce si klade za cíl analyzovat právní úpravu postavení rodičů dítěte při jeho osvojení. V této souvislosti jsem se dotkla i tématu utajených porodů a baby-boxů, které jsou odbornou veřejností velmi diskutovány. Pro srovnání jsem provedla vzhled do francouzské právní úpravy utajených porodů vzhledem k jejich historické tradici. Nepovažuji tuto otázku za zcela vyřešenou. Právní úprava utajených porodů je kritizována a právní úprava baby-boxů ani neexistuje. Vzniká tak zde jisté právní vakuum, které odporuje požadavku právní jistoty. Snažila jsem se též v porovnání s novým občanským zákoníkem uvést zásadní odlišnosti, ke kterým se zákonodárce uchýlil. Tuto otázku považuji za velmi aktuální, neboť nový občanský zákoník nabude účinnosti k 1. 1. 2014. Stěžejní část mé práce je ovšem věnovaná nyní účinné úpravě osvojení dle zákona o rodině.

Za velký přínos považuji právě probíhající proces ratifikace Opčního protokolu v Parlamentu České republiky. Představuje významný nástroj v boji s nezákonnými manipulacemi s dětmi, nebojím se říci s obchodováním s dětmi.

Přestože jsem se neubránila některým výtkám k právní úpravě osvojení v novém kodexu, musím konstatovat, že tato úprava je zdařilá a v souladu s mezinárodními požadavky. Za zásadní považuji, že se zákonodárce po letech kritiky vyrovnal s umístováním dětí do preadopční péče orgánem sociálně-právní ochrany dětí, ve kterém je spatřován rozpor s Listinou. Všechny úmluvy o právech dětí i naše zákony vyslovují zásadu prospěchu dítěte, proto ji nemohu i nyní nevyzdvihnout. Osvojení je institutem pro dítě, musí být tedy v jeho zájmu. Nelze nikdy pojmout myšlenku, že se osvojením výhradně uspokojují potřeby bezdětných párů, to může být sekundárním významem. Vždy je třeba mít na paměti, že vybíráme vhodné osvojitele pro dítě nikoli naopak. Velmi přínosnou shledávám úpra-

vu dohledu nad úspěšností osvojení a celkové pojetí osvojení v novém kodexu. Důraz se klade především na sanaci biologické rodiny a eventuelní péči příbuzných. V souladu s mezinárodními dokumenty zakotvuje výslovně právo dítěte na znalost svého genetického původu formou informační povinnosti osvojitelů.

Zabývala jsem se též judikaturou, neboť považuji za zcela zásadní předložit názory soudců na danou problematiku a ukázat tak, jaké problémy vznikají v praxi při aplikaci zákonných ustanovení.

Na závěr konstatuji, že právní úprava osvojení prošla od roku 1989 mnohými změnami v souvislosti s přistoupením České republiky k mezinárodním dokumentům. Nejvýznamnějším z těchto dokumentů je Evropská úmluva o osvojení, která závazně stanoví minimální standardy a přispěla k modernizaci právní úpravy osvojení. Její revidovaná verze z roku 2008 našla odraz v nové úpravě občanského práva hmotného. Nadále se tedy naše právní úprava bude vyvíjet po boku evropských koncepcí osvojení. Během minulých dvaceti čtyř let došlo tedy již k úplnému osvobození od socialistického zákonodárství.

Seznam zkratek

EÚOD	Evropská úmluva o osvojení dětí, provedena zákonem č. 132/2000 Sb. m. s. o přijetí Evropské úmluvy o osvojení dětí
Listina	Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
MatrZ	Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
Úmluva	Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte
ZoR	Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
ZPR	Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů
ZSPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
NOZ	Zákon 89/2012 Sb., občanský zákoník
OZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TrZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
MV	Ministerstvo vnitra
MZ	Ministerstvo zdravotnictví
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí

Použitá literatura

Odborné publikace

1. DRÁPAL, Ljubomír et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 2 sv. Velké komentáře.
2. ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012.
3. GABRIEL, Zbyněk, Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008.
4. HENDRYCH, Dušan et al. *Právníký slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.
5. HOLUB, Milan, Hana NOVÁ a Jana SLADKÁ HYKLOVÁ. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 8. vyd. Praha: Linde, 2007.
6. HRUŠÁKOVÁ Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006.
7. HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.
8. JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001.
9. MATEJČEK, Zdeněk a Jarmila KOLUCHOVÁ. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002.
10. MAYEROVÁ, Zuzana a Jan ŠŤOVÍČEK. *Zákon o rodině s komentářem*. Vimperk: CODEX Bohemia, 1998.
11. NOVOTNÁ, Věra a Lenka PRŮŠOVÁ. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004.
12. NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012.
13. PETRUSEK, Miloslav et al. *Velký sociologický slovník: 2. svazek*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996.
14. PLECITÝ, Vladimír et al. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009.
15. RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva*. Praha: C. H. Beck, 1999.
16. ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanské právo hmotné*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009.
17. ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník I, II*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

Odborné články

1. BAYEROVÁ, Monika. Osvojení v mezinárodních dokumentech. *Právní rozhledy*. 1999, č. 7, s. 394n.
2. DOLEŽALOVÁ, Zdeňka. Problémy přeměny zrušitelného osvojení v osvojení nezrušitelné. *Právo a zákonost*. 1990, č. 3, s. 170-172.
3. ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník ve Sbírce zákonů. *Právní rozhledy*. 2012, č. 7, 229 a násl.
4. ELISHER, David. Porod na zapřenou ve Francii: oblíbený přestože kontroverzní - několik poznámek k anonymním porodům a právu znát svůj původ. In: *Náhradní rodinná péče - představy a skutečnost: (realita a východiska v ČR) : kolokvium II*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 12-21. Sborníky, č. 45.
5. FIALA, Josef a Jiří ŠVESTKA. K některým otázkám osvojení jako formy náhradní rodiny. *Právník*. 1984, č. 2, s. 146-153.
6. FRINTA, Ondřej a Dita MELICHAROVÁ. Náhradní péče o dítě - právní rámec v obecných souvislostech. In: *Náhradní výchova dětí - možnosti a meze: Kolokvium I*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008, s. 26-37.
7. FRINTOVÁ, Dita a Ondřej FRINTA. Význam analýzy DNA: nad jedním nálezem Ústavního soudu. In: *Náhradní rodinná péče - představy a skutečnost: (realita a východiska v ČR) : kolokvium II*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 22-25. Sborníky, č. 45.
8. GREGOROVÁ, Zdeňka a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. Nesezdané soužití v právním řádu České republiky. *Právní rozhledy*. 1998, č. 5, s. 209.
9. GREVAROVÁ, Pavla. Posuzování důvodů nezájmu rodičů o dítě při rozhodování o osvojení. *Právní fórum*. 2012, č. 9, 433 a n.
10. HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. Anonymní a utajené mateřství v České republice - utopie nebo realita?. *Právní rozhledy*. 2005, č. 2, s. 53-57.
11. KOLUCHOVÁ, Jarmila. Problémy s utvářením identity v náhradních rodinách. *Správní právo*. 2003, roč. 36, 5-6, s. 303-306.
12. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Kauza tzv. právně volné dítě. *Právní rozhledy*. 2004, č. 2, s. 52-57.
13. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Souhlas k osvojení, přímý i blanketový, jako právní úkon směřující ke změně statusu dítěte. *Správní právo*. 2003, 5-6, s. 307-313.
14. KRISTKOVÁ, Veronika. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. *Právní fórum*. 2005, č. 11, s. 73-79.
15. LUKEŠOVÁ, Jaroslava a Anna NEDUCHALOVÁ. Chcete mě?!. In: *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. 1. vyd. Praha: ASPI, 2009, s. 295-302.
16. MELICHAROVÁ, Dita. Určení a popření mateřství, problematika surogačního mateřství. *Zdravotnictví a právo*. 2000, 7-8, s. 24-27.
17. NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. Problémy s tajemstvím nezrušitelného osvojení. *Právo a rodina*. 2004, č. 10.

18. NOVÁK, Tomáš. Problémy osvojení manželem matky nebo manželkou otce. *Právo a rodina*. 2010, č. 7, s. 22-24.
19. Nový občanský zákoník byl vyhlášen ve Sbírce zákonů – legislativní práce ale pokračují. *Právní rozhledy*. 2012, č. 8.
20. NYKODÝM, Jiří. Novela zákona o rodině (zák. č. 91/1998 Sb. zák.). *Bulletin advokacie*. 1998, č. 8.
21. POLÁKOVÁ, Martina. Právní rámec pro realizaci práva dítěte znát své rodiče. *Právo a rodina*. 2011, č. 5, s. 17-23.
22. PTÁČEK, Radek a Hana KUŽELOVÁ. Emocionální vývoj dítěte v prostředí náhradní výchovné péče. *Právo a rodina*. 2011, č. 9, s. 1-4.
23. RADVANOVÁ, Senta. Poznámky k výkonu rodičovských práv a povinností. In: *Ve službách práva: Sborník k 10. výročí založení pobočky nakladatelství C. H. Beck v Praze*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 203 – 212.
24. RADVANOVÁ, Senta. Právní ochrana dětí - její pozitiva i meze. In: *Pocta Jánu Gronskému*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 563-577.
25. RADVANOVÁ, Senta. Sociálně-právní ochrana dětí - aktuální problémy. In: *Acta Universitatis Carolinae - Iuridica*. Praha: Karolinum, 2003, s. 131-140.
26. RADVANOVÁ, Senta. Zprostředkování osvojení. In: *Dětská práva v praxi: Sborník příspěvků z 1. mezinárodní konference o dětských právech*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2002, s. 109-113.
27. RADVANOVÁ, Senta. Osvojení v proměnách společnosti. In: *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*. Praha: ASPI, 2005, s. 245-254.
28. RADVANOVÁ, Senta. Po deseti letech... (nelehká cesta sociálně-právní ochrany dětí v ČR). In: *Pocta Martě Knappové k 80. narozeninám*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2005, s. 301-314.
29. SEDLÁK, Petr. Řešení nezájmu a předosvojitelské péče v rekodifikaci soukromého práva. *Právní fórum*. 2011, č. 7, 305 a násl.
30. SEDLÁK, Petr. Základní otázky osvojení v rekodifikaci občanského zákoníku. *Právo a rodina*. 2009, č. 3, s. 19-23.
31. SEDLÁK, Petr. Základní otázky osvojení v rekodifikaci občanského zákoníku (2.). *Právo a rodina*. 2009, č. 4, s. 22-24.
32. SEDLÁK, Petr. Úvahy nad procesními důsledky rekodifikace osvojení. *Právní fórum*. 2012, č. 9, 436 a n.
33. SKÁCEL. Est mater semper certa?. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 6.
34. SMOLÍKOVÁ, Kateřina. Osvojení v návrhu nového občanského zákoníku. *Právní fórum*. 2011, č. 7, 302 a násl.
35. ŠVESTKA, Jiří. *Osvojení v československém právním řádu*. Universita Karlova: Praha, 1973.
36. ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek. *Právní rozhledy*. 2005, č. 7, s. 250-253.

37. ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Osvojení - jméno s několika významy. In: *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*. Praha: ASPI, 2005, s. 369-380.

Internetové zdroje

1. BUBLEOVÁ, Věduna et al. Mezinárodní srovnání přístupu a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení situace ohroženého dítěte a reintegrace rodiny [online]. Středisko náhradní rodinné péče, 2002[cit. 2013-02-28]. Dostupné z: http://www.vzd.cz/sites/default/files/Mezinar_srov_pestoun_pece.pdf
2. CNAOP. Rapport d'activité 2011. [online]. [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: http://cnaop.gouv.fr/IMG/pdf/Rapport_d_activite_2011.pdf
3. Conseil National pour l'Accès aux Origines Personnelles. [online]. [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://cnaop.gouv.fr/>
4. DUŠOVÁ, Bohdana a Nikola MONIAKOVÁ. Emoční změny u žen v období šestinedělí. Ošetrovatelství a porodní asistence: Recenzovaný vědecký časopis [online]. 2010, roč. 1, č. 4, s. 121-123 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: http://periodika.osu.cz/osetrovatelstviaporodniasistence/dok/2010-04/3_dusova_moniakova.pdf
5. GREGOROVÁ, Radka. Komplikace v šestinedělí. SANQUIS [online]. 2009, č. 72, s. 74-75 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: http://www.address.cz/data/www.sanquis.cz/articles/files/72_komplikace-v-sestinedeli.pdf
6. GULUŠKINOVÁ, Kateřina. Zápis narození dítěte, jehož matka požádala o utajení své osoby v souvislosti porodem. 2007, s. 1-3. Dostupné z: <http://www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/1275/informace-mvcr-c-10.pdf>
7. HONZÁK, Radkin. Děloha na leasing - proč jsem proti. [online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/radkin-honzak.php?itemid=7403>
8. HONZÁK, Radkin. Děloha není futrál na dítě. [online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/radkin-honzak.php?itemid=8997>
9. <http://www.legifrance.gouv.fr>
10. HUYETTE, Michel. Le droit des femmes d'accoucher "sous x" et le droit des enfants de connaître leur mère. Paroles de juge [online]. 2012 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://www.huyette.net/article-le-droit-des-femmes-d-accoucher-sous-x-et-le-droit-des-enfants-de-connaître-leur-mere-105315973.html>
11. JEDLIČKOVÁ, M. Obecný náhled na problematiku deprese po porodu z hlediska gynekologicko-porodnického. PraktGyn [online]. 2008 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: http://www.prolekare.cz/pdf?ida=pg_08_02_06.pdf
12. Klinika reprodukční medicíny a gynekologie ve Zlíně. [online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://www.crmzlin.cz/24903-surogatni-materstvi> Ředitel kliniky MUDr. David Rumpík vyjádřil ve sdělovacích prostředcích k 21. 7. 2010. [online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://nahradni-materstvi.webnode.cz/news/nahradni-matky-porodily-uz-i-u-nas-desitky-deti/>
13. KUMMEL, Jan a Petr JANKŮ. Legální anonymní odložení novorozence - současné možnosti v ČR. Prakt Gyn. 2007, roč. 11, č. 4, s. 174-176. Dostupné z: http://www.prolekare.cz/pdf?ida=pg_07_04_06.pdf

14. MOTEJL, Otakar et al. Rodina a dítě. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. [online]. 2007[cit. 2013-02-28]. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/Rodina_a_dite.pdf
15. MPSV. Metodické doporučení MPSV č. 1/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech adresného souhlasu rodiče k osvojení dítěte. [online]. 2010, s. 1-18 [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/9253/Metodicke_doporuceni-adresny_souhlas.pdf
16. MPSV. Stanovisko MPSV k možnosti nezletilého rodiče udělit souhlas s osvojením předem bez vztahu k určitým osvojitelům dle ustanovení § 68a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů. [online]. 2005 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7282/Stanovisko_MPSV_06.pdf
17. MZV. Zpráva o aktivitách SM za rok 2005. [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/mzv/prilohy_zu/coe_strasbourg-content-shared-files-zprava_o_aktivitach_sm_za_rok_2005.html
18. Naše řeč [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 1929, č. 3-4, [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=1530>
19. Postup zdravotnických zařízení při poskytování zdravotní péče související s utajeným porodem. Věstník MZ ČR [online]. 2005, č. 1 [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: http://www.mzcr.cz/Legislativa/dokumenty/vestnik_3570_1771_11.html
20. SEDLÁK, Petr. Důsledky revize Evropské úmluvy o osvojení dětí na novelu občanského zákoníku [online]. Brno, 2008[cit. 2013-03-05]. COFOLA 2008: Sborník příspěvků z konference. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/civil/sedlak_petr.pdf
  - **Dokumenty Parlamentu České republiky a právní předpisy z internetových zdrojů**
21. Code civil <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721>
22. Kodex rodiny a sociální pomoci Code de l'action sociale et des familles <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006074069&dateTexte=20130318>
23. MPSV. Evropská úmluva o osvojení dětí (revidovaná): Štrasburk, 27.11 2008. [online]. 2011 [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13148/smernice.pdf>
24. Návrh zákona odeslaný do Legislativní rady vlády (duben 2011). [online]. 2011 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/OZ_Navrh_zakona_s_obsahem_11042011.pdf
25. SENÁT PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. Těsnopisecká zpráva 19. schůze Senátu Parlamentu České republiky konané ve dnech 10. května, 17. - 18. května 2000, 1. den schůze (10. května 2000). [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/hlasovani?action=steno&O=2&IS=1944&T=232>
26. Sněmovní tisk 925 Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte: Stav projednávání ke dni: 21. března 2013. [online]. [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=925>

27. Usnesení ústavně právního výboru z 33. Schůze dne 10. a 11. října 2011 k vládnímu návrhu občanského zákoníku (tisk 362) Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. Sněmovní tisk 362/2: Usnesení UPV k tisku 362/0. [online]. 2011, bod 98. - 100. [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=75375>
28. Vládní návrh, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie: 925/0. [online]. 25. února 2013 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=143270

- **Statistické údaje**

29. Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí za rok 2011. [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7260>
30. Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2011 [online]. Praha: MPSV, 2012 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/13613/rocenka_2011.pdf
31. Statistika babyboxů ke dni 27. února 2013. [online]. [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: <http://www.babybox.cz/media/pdf/statistika-babyboxu.pdf>
32. Statistiky náhradní výchovy v ČR [online]. Středisko náhradní rodinné péče [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/statistiky_nahradni_vychovy_v_cr.html
33. TransMonEE 2012 DATABASE, released in April 2012. In: [online]. 2012 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.transmonee.org/>
34. Vybrané statistické údaje o výkonu sociálně-právní ochrany dětí. [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7312/Vybrane_udaje.pdf
35. Výroční zpráva Středisko náhradní rodinné péče O. S.: Rok 2010 [online]. Středisko náhradní rodinné péče [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/files/File/finalni_verze_VZ_2011.pdf

- **Důvodové zprávy**

36. Důvodová zpráva k návrhu zákona o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách). [online]. [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=72665>
37. Důvodová zpráva k novele 91/1998 Sb. [online]. [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t012800a.htm>
38. Důvodová zpráva k zákonu č. 132/1992 Sb. [online]. [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1981fs/tisky/t0055_00.htm
39. Důvodová zpráva k zákonu č. 91/1998 Sb., ze dne 3. dubna 1998, kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů [online]. [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t012800a.htm>
40. Důvodová zpráva k zákonu č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=969&CT1=0>

Judikatura

1. Nález pléna Ústavního soudu České republiky ze dne 5. listopadu 1996 sp. zn. Pl. ÚS 6/96
2. Nález Ústavního soudu SR z 18. 10. 2006, č. k. PL. ÚS 14/05-48. Zverenie maloletého dieťaťa nachádzajúceho sa v ústavnej starostlivosti do dočasnej predpestúnskej starostlivosti.
3. Nález Ústavního soudu České republiky I. ÚS 987/07
4. Nález Ústavního soudu ze dne 13. dubna 2010 sp. zn. II. ÚS 485/10
5. Nález Ústavního soudu ze dne 28. ledna 2004 sp. zn. I. ÚS 669/02
6. Nejvyšší soud stanovisko ze dne 4. února 1973, sp. zn. Cpj 159/73
7. Rozhodnutí Městského soudu v Praze z 9. března 1961, 11 Co 160/61
8. Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze 7. dubna 1964, 6 Co 519/63
9. Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 10. listopadu 1964, 6 Co 520/64
10. Rozhodnutí městského soudu v Praze ze 7. dubna 1964, 6 Co 519/63
11. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 12. 10. 1965, čj. 5 Cz 91/65
12. Rozhodnutie prezidenta Slovenskej republiky o vrátení zákona z 10. decembra 2004 o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov, č. 5516-2004-BA.
13. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2371/2011
14. Rozsudek ESLP ze dne 13. 2. 2003, Odièvre v. Francie
15. Rozsudek ESLP ze dne 9. 6. 1998, Bronda v. Itálie
16. Rozsudek ESLP ve věci Keegan v. Irsko: 16969/90, ze dne 26. května 1994
17. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 19. 9. 1985, 5 Cz 28/85
18. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 25. 4. 1975, 1 Cz 47/75
19. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 1967, 5 Cz 26/67
20. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2787/2005
21. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. dubna 2003, sp. zn. 33 Odo 134/2003
22. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 2006, sp.zn. 30 Cdo 2787/2006
23. Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu České socialistické republiky z 15. 12. 1983, Clpj 64/83
24. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 16. 2. 2006, sp. zn. 25 Co 23/2006
25. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.11.2005 , sp.zn. 30 Cdo 415/2005
26. Usnesení pléna Nejvyššího soudu ČSSR k rozboru a zhodnocení praxe soudů při rozhodování o osvojení. Pls 5/67, Č. VII/1967 sb. rozh.

27. Ze závěrů občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu České socialistické republiky k rozhodování soudů z 29. 12. 1984, sp. zn. Cpj 51/84.

Právní předpisy

1. Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský
2. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění pozdějších protokolů (sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.)
3. Evropská úmluva o výkonu práv dětí, provedená zák. č. 54/2001 Sb. m. s. o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí
4. Norma o dokumentaci číslování oddílů a pododdílů psaných dokumentů ČSN ISO 2145
5. Sdělení MZV č. 10/2011 Sb. m. s., kterým se vyhláší oprava českého překladu Evropské úmluvy o osvojení dětí, vyhlášené pod č. 132/2000 Sb. m. s.
6. Sdělení MZV č. 132/2000 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o osvojení dětí
7. Sdělení MZV č. 43/2000 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení
8. Sdělení MZV č. 104/1991 Sb., o přijetí Úmluvy o právech dítěte
9. Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
10. Zákon 89/2012 Sb., občanský zákoník.
11. Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
12. Zákon č. 132/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o rodině.
13. Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů
14. Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů
15. Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
16. Zákon č. 342/2006 Sb., kterým se mění některé zákony související s oblastí evidence obyvatel a některé další zákony.
17. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
18. Zákon č. 360/1999 Sb., ze dne 9. prosince 1999, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálně-právní ochraně dětí
19. Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách
20. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
21. Zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů

22. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
23. Zákon č. 56/1928 Sb., o osvojení, ve znění pozdějších předpisů
24. Zákon č. 84/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
25. Zákon č. 91/1998 Sb., ze dne 3. dubna 1998, kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů
26. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
27. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
28. Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodině a o změně a doplnění některých zákonů
29. Zákon č. 23/1991 ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon
30. Zákon č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Seznam příloh

- **Příloha číslo 1:**

- I. Počet dětí svěřených do pěstounské péče 1985, 1989 – 2009
- II. Věkové spektrum dětí v adopci
- III. Vývoj užívání antikoncepce na 1 000 žen fertilního věku v letech 1975 - 2011
- IV. Míra handicapu u dětí u jednotlivých forem NRP

- **Příloha číslo 2:**

- I. Prohlášení matky, která rodí utajeně
- II. Rozhodnutí prezidenta Slovenské republiky o vrácení zákona z 10. prosince 2004 o rodině a o změně a doplnění některých zákonů

Název práce v anglickém jazyce

The legal status of parents of a child in case of the child's adoption

Resumé

My thesis aim to analyze the regulation status of the parents of the child in his or her adoption. In this context, I also touched the topic of secret births and Baby Boxes, which are discussed in professional communities. For comparison, I conducted an insight into French legislation concealed births due to their historical tradition. I do not consider this issue to be fully solved. Legal regulation of secret births is being criticized and Baby Boxes regulation does not even exist. That leads to a legal void that is contrary to the requirement of legal certainty. I also tried in comparison with the new Civil Code indicate major differences to which the legislature has resorted. I consider this question very actual, as the new Civil Code comes into force on the first January 2014th. The key part of my job, however, is now devoted to mastering effective treatment according to family law.

I consider it a great contribution to the ongoing process of ratification of the Optional Protocol in the Parliament of the Czech Republic. It represents an important tool in the fight against illegal manipulation with children, I am not afraid to say to trafficking in children.

Although I could not help some criticism for regulating adoption in the new code, I have to say that the treatment is successful and in accordance with international requirements. I consider very essential that the legislature after years of criticism compared with placing children in care before adoption by the authority of socio-legal protection of children, which is considered to conflict with the Charter. All conventions on children's rights and our laws express the principle of benefits for a child, so it must be mentioned. Mastering is an institute for a child, so it must be in his interest. It can never be the main idea that adoption only meets the needs of childless couples, it can be a secondary meaning. It is always necessary to keep in mind that choosing suitable adoptive parents is for a child not vice versa. I find it very beneficial treatment supervision and the overall success of the learning concept learning in the new code. Emphasis is put on the rehabilitation and eventual biological family care of relatives. In accordance with international documents explicitly enshrines the right of

a child to the knowledge of their genetic origin by information obligations adopters.

I have also dealt with the case law because I consider it absolutely essential to submit views on the issue of judges and point out what problems arise in practice in the application of legal provisions.

In conclusion, the adoption of regulation has passed through many changes to the accession of the Czech Republic in international documents since 1989. The most important of these documents is the European Convention on adoption, which lays down minimum standards and contribute to the modernization of the adoption. The revised version from year 2008 has found reflection in the new adaptation civil law. Nevertheless, our legislation will evolve alongside the European concepts of adoption. Over the past twenty-four years there has been a total exemption from the socialist legislation.

Klíčová slova

Osvojení – adoption

Rodinné právo – family law

Postavení rodiče – parent's statut

Dítě – child